

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки та психології

Реєстраційний № _____

Магістерська робота
ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАМІРІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ
У СВІТЛІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ.
ПАТАКІ (ФЕКЕТЕ) ЕВЕЛІН КАРОЛІВНА
Студент(ка) VI-го курсу
Спеціальність: 013 Початкова освіта
Освітній рівень: магістр

Тема затверджена на засіданні кафедри
Протокол №2/2018

Науковий керівник:

Орбан-Лембрик Лідія
Ернестівна
д-р псих. н., професор

Консультант:

Гаврилюк Ілона Юліївна,
викладач

Завідувач кафедрою _____

Біда Олена Анатоліївна
доктор пед. наук, професор

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 2020 року
Протокол № _____ / 20__

ЗАТВЕРДЖЕНО
Вченою радою ЗУІ
Протокол № „3” від „20” квітня 2017 р.
Ф-КДМ-2

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

Кафедра педагогіки та психології

Магістерська робота
ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАМІРІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ
У СВІТЛІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ.

Освітній рівень: магістр

Виконала: студент(ка) VI-го курсу
спеціальності 013 Початкова освіта

Патакі (Фекете) Евелін Каролівна

Науковий керівник: Орбан-Лембрик Лідія Ернестівна
д-р псих. н., професор

Консультант: Гаврилюк Ілона Юліївна,
викладач

Рецензент: Бергхауер-Олас Емьовке
Ласлівна, PhD, доцент кафедри

Берегове
2020

ЗАТВЕРДЖЕНО
Вченою радою ЗУІ
Протокол № „3” від „20” квітня 2017 р.
Ф-КДМ-2

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

Pedagógia és Pszichológia Tanszék

**AZ ÉRZELMI INTELLIGENCIA ÉS A PÁLYAVÁLASZTÁS
ÖSSZEFÜGGÉSEINEK VIZSGÁLATA AZ ÉRETTSÉGIZŐ DIÁKOK KÖRÉBEN**
Magiszteri dolgozat

Készítette: Pataki (Fekete) Evelin

VI. évfolyamos Tanító

szakos hallgató

Témavezető: Prof. Dr. Orbán-Lembrik Lídia,
a pedagógiai tudományok doktora, docens

Konzulens tanár: Gávriljuk Ilona
főiskolai tanár

Recenzens: Berghauer-Olasz Emőke
PhD, docens

Зміст

Вступ.....	6
I. Від розумового- до емоційного інтелекту	8
1.1. Історичний огляді основні моделі емоційного інтелекту	9
1.1.1. Модель на основі здібностей	11
1.1.2. Модель на основі функцій.....	13
1.1.3. Змішаний модель.....	14
II. Закономірності психологічного розвитку підлітків	17
2.1. Розвиток ідентичності	19
2.2. Зв'язок між профорієнтацією і Я- концепцією	22
III. Процес вибору професії.....	24
3.1. Професія, як рішуча складова життєвого шляху	27
3.2. Сім'я – як впливаючий фактор на вибір професії.....	29
3.3. Вплив інтересів і здібностей на вибір професії.....	29
3.4. Вибір професії	32
3.5. Невизначеність вибору професії.....	37
3.6. Доречність професії	38
3.7.Професія, як самореалізація.....	40
3.8. Вплив емоційного інтелекту на вибір професії.....	43
IV. Емпіричні дослідження	45
4.1. Дослідження профорієнтації.....	48
4.2. Опитувальник схильності і покликання	57
4.3. Діагностика емоційного інтелекту	61
4.4. Порівнювальний аналіз тенденцій показників розвитку емоційного інтелекту і вибору професії.....	73
Висновки	79
Резюме	81
Список використаної літератури	83
Додатки.....	87
Список ілюстрацій	
Список таблиць	

Tartalomjegyzék

Bevezetés	6
I. Az értelmi intelligenciától az érzelmi intelligenciáig	8
1.1. Az érzelmi intelligencia történeti áttekintése és modelljeinek bemutatása.....	9
1.1.1 Képesség-alapú modell	11
1.1.2. Vonásalapú modell.....	13
1.1.3 Kevert modell.....	14
II. A kamaszok pszichológiai fejlődésének törvényszerűségei	17
2.1. Az identitás kialakulása	19
2.2. A szakmai irányultság és az én-formálódás összefüggései.....	22
III. Pályaválasztás folyamata	24
3.1. A szakma, mint az életpálya meghatározó eleme	27
3.2 A család, mint a pályaválasztást befolyásoló tényezők egyike.....	29
3.3. Az érdeklődés és a képesség pályaválasztásra gyakorolt hatása.....	29
3.4. A pályaválasztási döntés	32
3.5. A pályaválasztási bizonytalanság.....	37
3.6. A pályaalkalmasság.....	38
3.7. Pálya, mint önmegvalósítás.....	40
3.8. Az érzelmi intelligencia hatása a pályaválasztásra	43
IV. Empirikus vizsgálatok	45
4.1. Pályaorientáció vizsgálata.....	48
4.2. Hajlam és hivatás kérdőív	57
4.3. Az érzelmi intelligencia vizsgálata	61
4.4. Az érzelmi intelligencia fejlettségi mutatóinak és a pályaválasztás tendenciáinak összehasonlító elemzése.....	73
Összefoglalás	79
Ukrán nyelvű rezümé.....	81
Irodalomjegyzék	83
Mellékletek	87
Ábrák jegyzéke	
Táblázatok jegyzéke	

Bevezetés

Mai változó világunkban az egyén szüntelenül döntések meghozatalára kényszerül, melyekből az egyik legfontosabb, a pályaválasztás. A döntés egy életre szóló jelentősége indokolja, hogy annak meghozatalához széleskörű információt szerezzünk saját személyiségünkről úgymint, érdeklődésünkről, képességeinkről és hajlamainkról, emellett a különböző és sokszínű pályák világáról. Az érzelmeink felismerésének, értékelésének és irányításának alapvető szerepük van a pályaválasztásban, továbbá munkatevékenység és az életpálya harmonikus, illetve diszharmonikus alakulásában. Az itt felsorolt készségek az érzelmi intelligencia meglétéből fakadnak, ezért már pubertás korban fontos a figyelmet saját maguk ismeretére fordítani hiszen így önmaguk számára a legoptimálisabb munkát tudják kiválasztani.

A diplomadolgozat témájának nagy aktualitása van, mivel manapság egyre több a pálya elhagyó fiatal, melynek oka feltehetően, hogy nem elegendő pályaismerettel rendelkeznek, továbbá, hogy nem az érdeklődésüknek és képességüknek megfelelő szakmát választják. A pedagógusokra nagy felelősség hárul, hiszen részben az ők felelősségük, hogy olyan mennyiségű ismeretanyagot továbbítsanak, amely segít a diákoknak a választásban, a jó döntésben. A pályaválasztás célja az elemi pályaismerettől eljuttatni a tanulókat a döntéskészség kialakításáig. A pályaválasztást nem lehet siettetni, elbagatellizálni, hiszen a személy egész további életét nagy mértékben befolyásolja. A diákokhoz legközelebb álló felnőtt feladata az, hogy megkeresse a fiatalokban megbúvó vágyódások irányait. Ezáltal feltárva, hogy a diákok énjéhez milyen szakma illik. A kutatásban olyan módszereket alkalmazok, melyek segíthetnek ezek feltérképezésében. Továbbá rászereznék világítani az érzelmi intelligencia fontosságára is, mely a modern kutatások szerint komolyabb mértékben befolyásolja a sikeres életpályát, mint az IQ.

A magiszteri munka felépítése a klasszikus szemléletet tükrözi. A dolgozat első felében a témához kapcsolódó legfontosabb elméletek, fogalmak, kutatási eredmények ismertetésére kerül sor.

A szakirodalmi rész három fejezetből áll, amelyek közül az első az érzelmi intelligencia fogalmi meghatározását és modelljeinek bemutatását tartalmazza. A fogalom összetettségéből adódóan elengedhetetlen annak pszichológiai és pedagógiai aspektusainak bemutatása, illetve mindazon kutatók modelljeinek számbavétele, amelyek erre a komplex fogalom kialakulására hatással vannak.

A második fejezet a pubertás kor pszichológiai jellemzőivel foglalkozik, úgymint, gondolkodásmóddjkkal, feladataikkal érzelmeikkel, kríziseikkel és identitás keresésükkel.

A dolgozat harmadik fejezetében összegezzük a pályaaorientációs folyamat tartalmi összetevőit, és az eltérő nézetet való kutatók különböző meghatározásait magáról a folyamatról. A pályaaorientáció fogalomkörének és módszertanának tisztázását követően a pályaválasztást befolyásoló tényezők, úgy mint a szülői ráhatás, érdeklődés és a képesség ismertetésére kerül sor. Ezek után a pályaválasztási döntés, bizonytalanság és alkalmasság problémakörét tekinti át. Külön alfejezetben foglalkozik önmegvalósítással, mint a személy életpályán kitűzött legfőbb céljával. A szakirodalmi rész az érzelmi intelligencia pályaválasztásra gyakorolt hatásának leírásával zárul.

Diplomamunkámban az érettségiző diákok pályaválasztását vizsgálom az érzelmi intelligenciával összefüggésben. A dolgozat első részében bemutatom azokat az elméleteket, megfigyeléseket és kutatási eredményeket, amelyek fontos előzményeknek tekinthetők az érzelmi intelligencia és a pályaválasztás kapcsolatának feltételezése szempontjából. A témában való mélyebb eligazodást legfőképpen segítette Daniel Goleman: *Érzelmi intelligencia* c. könyve és Szilágyi Klára összes, a pályaaorientációval foglalkozó, megjelent könyvei és tanulmányai.

Diplomamunkámban a szakirodalom áttekintése után saját kutatásom keretein belül kérdőíves felmérést végeztem, melyben a beregszászi járás középiskolának végzős diákjainak érzelmi intelligenciáját, egyes hivatásokhoz való hajlamát és karriercéljait vizsgáltam. A kutatásomhoz N. Holl érzelmi intelligencia tesztjét, Hajlam és hivatás tesztet és Pataki féle pályaválasztási kérdőívet használtam fel.

A kutatás célja, hogy megállapítsa van-e számottevő összefüggés a magas érzelmi intelligencia és a személyiség irányultságának, képességeinek megfelelő pályaválasztás között. További célja, hogy kimutassa, mely pályákra készülnek a legtöbben a felmérésben résztvevők közül, és milyen hatások játszanak közre a kiválasztásánál. Fő hipotézisem, hogy azok a diákok, akik magasabb érzelmi intelligenciával rendelkeznek az átlagnál, olyan pályát választanak, amely a számukra a legideálisabb.

I. AZ ÉRTELMI INTELLIGENCIÁTÓL AZ ÉRZELMI INTELLIGENCIÁIG

Az intelligencia kutatások, mérések és fogalmának meghatározása a 20. század elején kezdődtek, de ezek még csupán az értelmi képességek tanulmányozását, feltérképezését szolgálták. Az intelligencia meghatározására a szakirodalom számos különböző definíciót alkalmaz.

Intelligencia- "Értelmi felfogóképesség, ítélőképesség" (O.Nagy,1972,596).

Intelligencia "az értelmi működés fokmérője, elsősorban az egyénnek új helyzetekhez, új körülményekhez való alkalmazkodási képessége, mely összefügg az előzőleg szerzett tapasztalati anyag alkalmazásával, az adott helyzet megítélésével, a személyiséggel és a gondolkodási képességgel." (Bartha 1981, 102).

Intelligencia- a "potenciális szellemi képességek összessége, a képességek hierarchiája, amelynek segítségével az egyén szakmai és általános feladatokat old meg." (Balogh ,2000, 161).

A legismertebb meghatározások, Mackintosh munkájában van vázolva. Az első intelligencia tesztek készítője Alfred Binet így fogalmazta meg az intelligencia fogalmát: „az alkalmazkodás szolgálatába állított egyéni gondolkodási folyamatok összjellemezője”. Pár év elteltével Wechsler definiálta az intelligenciát: Átfogó képesség vagy pedig több képesség összessége, amely lehetővé teszi a céltudatos cselekvést, a racionális gondolkodást és a környezettel való hatékony interakciót. Burt 1949-ben „Általános mentális hatékonyság” -nak nevezte, majd „Veszélytelen általános kognitív képesség” -nek. Butcher (1968) szerint. Rendkívül magas szintű képesség, amely az intellektuális készségek hierarchiájának csúcsán helyezkedik el (Mackintosh, 2007). R. Sternberg, a Yale egyetem pszichológus professzora 1983-ban ekként fogalmazta meg: „Mentális képesség, amely lehetővé teszi, hogy a kontextusnak megfelelően viselkedjünk a gyakorlati élet azon területein, amelyekben újszerű dolgokra kell reagálnunk vagy automatizálnunk kell az információfeldolgozást, és amely metakomponensek, valamint cselekvéses és tanulási komponensek működésének az eredménye”. Ő volt az, aki az intelligenciának három alapvető aspektusát különböztette meg:

- Analitikus intelligencia: absztrakt gondolkodás, annak képessége, hogy elemezzünk, kiértékeljünk, összehasonlítsunk.

- Kreatív intelligencia: a korábbi tapasztalatok felhasználásának képessége annak érdekében, hogy megértsük és kezelni tudjuk az akár ismerős, akár a teljesen újszerű helyzeteket, szükséges hozzá motiváció és egyéni bevonódás.
- Praktikus/kontextuális intelligencia: cselekvésorientált-tudás, amely képessé teszi az embert, hogy elérje a számára értékes célokat, a környezethez való alkalmazkodás, annak alakításának és szelektálásának révén.

Stenberg vizsgálatai szerint szükség lenne arra, hogy az analitikus intelligencia, a kreatív és főleg a gyakorlati intelligencia egyensúlyba kerüljenek, de mivel arányuk ritkán egyenletes egy emberen belül, így a domináns elemek ismeretében célszerű annak megfelelő életpályát, szakmát, tanulmányt választani (Cianciolo – Sternberg,2007; Páskuné,2015).

A híres Gardner (1983) meghatározása szerint az intelligencia egy adott kulturális vagy kollektív kontextusban értékelt javak előállítására irányuló problémamegoldó képesség. Gardner azt hangsúlyozza, hogy nem egyfajta intelligencia hoz sikert az életben, hanem az intelligenciák széles skálája. Fél-tucat különböző intelligenciát vezetett be, és úgy vélte, hogy az általa leírt intelligenciák függetlenek egymástól. A legújabb definíció Hedlung és Sternberg (2000) nevéhez köthető, mely a következő: A személy hatékony kogníción és információfeldolgozáson alapuló alkalmazkodásának kapacitása (Mackintosh, 2007).

Az intelligencia intellektuális és nem intellektuális elemei között az 1950-es években Wechsler tett különbséget, szerinte az intelligencia úgynevezett „konatív” faktorjai jelzik a leghatékonyabban előre az életbeli sikerességet, amelyek a személy intelligens viselkedését serkenthetik (pl. kitartás, kíváncsiság, akarat, lelkiismeretesség) vagy gátolhatják (pl. szorongás, érzelmi bizonytalanság, impulzivitás). Az érzelmi, szociális és gyakorlati intelligenciákat több néven is elterjedt a tudomány területében, mint például: nem-akadémikus (Sternberg és Smith 1985, Sternberg, 1997), nem-kognitív (Bar-On, 1997) vagy nem-intellektuális (Wechsler, 1950). Mayer és Mitchel (1998) pedig ezeket az intelligenciákat „forró intelligenciának” nevezte el így, nyomatékosítva, hogy ezek motivációs, vagy érzelmi aspektusokat is tartalmaznak (Nagy,2010,19).

1.1. Az érzelmi intelligencia történeti áttekintése és modelljeinek bemutatása

Az intelligencia fogalmának tovább gondolását először 1920-ban E. L. Thorndike tette meg, amikor azt állította, hogy az intelligencia kölcsönösen összefüggő értelmi képességek összessége, és megalkotta az első több faktoros modellt. Ő használta először a „szociális

intelligencia” fogalmát, amely az emberekkel való viselkedés, bánásmód, az emberek megértésének képessége.

Az érzelmi intelligenciáról Launer német pszichoterapeuta ír először, de a mai, többdimenziós értelmezés Salovey-től és társaitól származik, akik szerint az EQ azon képességek készlete, amelyeket az érzelmi információ feldolgozásakor használunk. Magába foglalja az érzelmek észlelését, kifejezését, kifejezését, megértését, kezelését, valamint azok irányításának képességét. Az érzelmi intelligencia távolabbi gyökerei a szociális intelligencia fogalmához vezethetők vissza, amely Thorndike meghatározása szerint „arra a képességre vonatkozik, hogy megértsünk másokat, és bölcsen viselkedjünk emberi kapcsolatainkban”. Ő használta először a „szociális intelligencia” fogalmát, amely az emberekkel való viselkedés, bánásmód, az emberek megértésének képessége. 1940-ben D. Wechsleris felvetette, hogy az intelligenciának vannak nem intellektuális elemei is, és ezek a nem intellektuális képességek jelzik előre a siker lehetőségét az életben.

Mayer az *érzelmi intelligencia kutatásának* történetét négy szakaszra osztotta. Az *első szakasz* 1900-as évek elejétől 1969-es évig tartott. Ez időszakban kezdték az érzelmeket és az intelligenciát elkülönülő kutatási területként kezelni. Az intelligencia kutatás területén ekkor jelentek meg az első intelligenciatesztek, az érzelmek területén pedig elsősorban a kutatások tárgya az érzelmi élmény és a fiziológiai reakció kapcsolata.

A *második szakasz* 1970-től 1989-ig tarott, ekkor a kutatók a megismerés és érzelem közötti összefüggések tanulmányozására összpontosítottak. Ebben az időszakban a kutatások a nonverbális kommunikációra, illetve, a mesterséges intelligenciára fókuszáltak.

Gardner ekkor fogalmazza meg a többszörös intelligencia elképzelését, véleménye szerint, nem egyetlen egységes és változatlan értelmi képesség létezik. Gardner több kutatásai szerint nyolc –, egymástól függetlenül is létező intelligenciát azonosított. Ezek a következők: a nyelvi-verbális, a logikai-matematikai, a képi-térbeli, a testi-mozgásos, a zenei, a természeti, a társas (interperszonális) és a személyes (intrapersonális, önismereti) intelligencia. Az utóbbi két intelligenciát tekinthetjük, az érzelmi intelligencia előfutárjának. Az interperszonális intelligencia lehet az életbeli sikeresség meghatározója.

A *harmadik szakasz* 1990-1993 éveket foglalja magába, amikor is Salovey és Mayer leírja az érzelmi intelligencia első modelljét.

A *negyedik szakasz* 1994-től 1997-ig tart, mely legfontosabb jellemzője az érzelmi intelligencia fogalom népszerűvé válása. Mivel 1995-ben Daniel Goleman tudományos újságíró megírta korszakalkotó könyvét melynek címe „Érzelmi Intelligencia” (Emotional

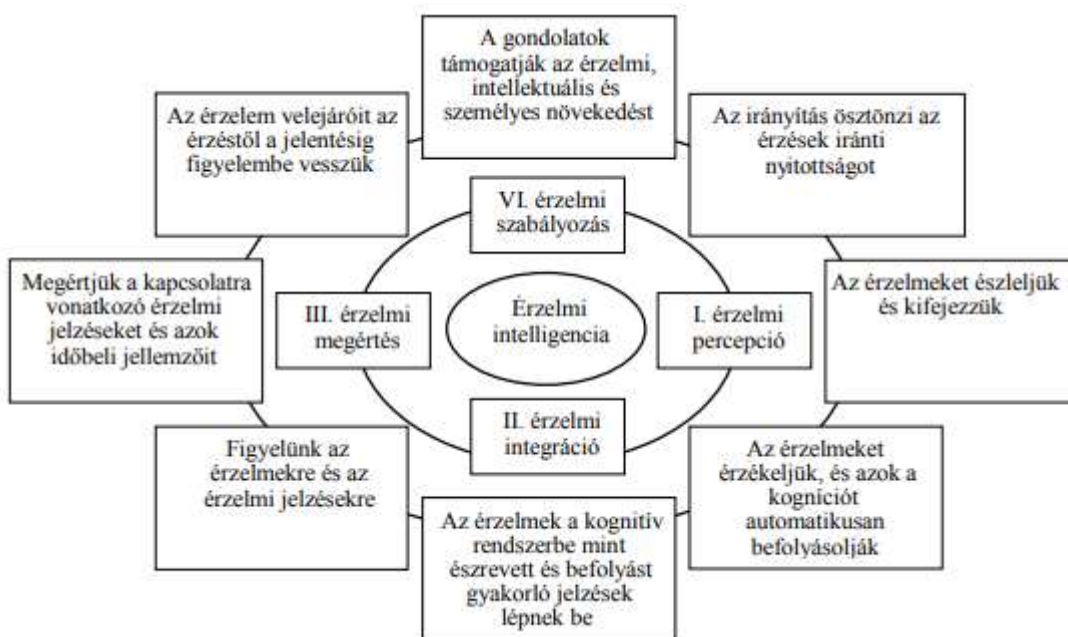
Intelligence). Munkája bestseller lett, amit számos más hasonló témájú publikáció követett, így a kifejezés széles körben ismertté vált.

Az ötödik szakasz 1997-től vette kezdetét, és még a mai napig tart. A mérőeszközök pontosítása, új mérőeszközök kidolgozása és a kutatás intézményesülése figyelhető meg (Mayer,2001).

A szakirodalomban jelenleg 6-9 érzelmi intelligencia modell található. A különböző modellek részben átfedésben állnak, de bizonyos pontokon ellentmondanak egymásnak. Az elméletek közötti alapvető különbség abban van, hogy kizárólag mentális képességek halmazaként, vagy mentális képességek, személyiségvonások, társas kompetenciák és motivációs faktorok együtteseként definiálják az érzelmi intelligenciát. Ezek általában három nagyobb csoportba sorolhatók. Ismertek képességalapú modellek, mint a Salovey, Mayer és munkatársaik (2000) modellje, vonáslalapú modellek, mint a Bar-On (2000) modell és kevert modellek, mint Goleman (1998/2004) modellje (Séllei,2015).

1.1.1 Képesség- alapú modell

Mayer és Solovey továbbfejlesztett modelljében az érzelmi intelligencia olyan képességek struktúrája, amely négy egységre tagolódik. Az egyes képességek összetettsége mentén hierarchikusan rendeződnek el, ily módon a fő- és az alképességek is függenek egymástól és más képességosztályoktól is (Séllei,2015)



1. ábra: Salovey és Mayer modellje és a kompetenciákhoz tartozó cselekvéssorok (Oláh, 2005, 158–159)

Az első az érzelmek észlelése, értékelése, kifejezése. Itt nem csupán a mások és a saját érzelmi állapotainak a felismeréséről van szó, hanem arról, hogy az átélt érzelmeinket ki is tudjuk fejezni, másokon felismerjük, továbbá el tudjuk különíteni a hiteles érzelmi megnyilvánulásokat a nem hitelesektől.

A második elem az érzelmek felhasználásának képessége a kognitív folyamatok serkentésére, például kellemes emlék felidézése a kreativitás beindítására. Az érzelmeinket felhasználhatjuk a problémamegoldás eszközeként is, vagyis fontos döntések meghozatalakor, mint például amikor arról kell határoznunk, hogy hol tanuljunk tovább, milyen pályát választunk magunknak. Ha hozzá tudunk férni a témával kapcsolatos pillanatnyi érzéseinkhez vagy elképzelve valamely döntésünket el tudjuk képzelni majdani érzéseinket is, az így megszerzett önmagunkra vonatkozó ismereteket, minden döntésünkbe segítségünkre lesznek majd.

A harmadik komponens az érzelmek megértésére, elemzésére és az érzelmi tudás alkalmazására vonatkozik. Az érzelmileg intelligens személy árnyaltan meg tudja nevezni milyen érzéseket él át, foglalkozik érzései elemzésével. Minél biztosabb valaki az érzéseiben, annál határozottabban irányítja az életét, mert világosabb számára, hogyan viszonyul tényleges személyes döntéseihez, mint például munkavállalására vagy házasságára vonatkozóan (Nagy,2010).

A negyedik elem a saját és a környezetünkben élő személyek érzelmeinek szabályozó képességét takarja. Hatást tudunk gyakorolni másokra, ami elengedhetetlen a konfliktuskezelésben. A szocializáció során elsők közt tanuljuk meg azt, hogy hogyan kell az érzelmeinket szabályozni. A szülők mind közvetlenül, mint példákön keresztül tanítják a gyermeküket arra, hogy mikor megengedhető egy érzelem és mikor nem. Bizonyos eredmények arra utalnak, hogy a gyerekek érzelmszabályozási készsége egész későbbi szociális boldogulásukra kihatással van. Egész életünk folyamán igyekszünk az adott érzelmeinket fenntartani, sőt fokozni attól függetlenül, hogy pozitívek vagy negatívak. Máskor éppenséggel tompítani próbáljuk a bennünk lévő érzéseket vagy megszabadulni tőlük szintén függetlenül attól, hogy pozitívek-e vagy negatívak. Leginkább viszont a negatív érzelmeinktől próbálunk megszabadulni, akár azért, mert egyszerűen jobban akarjuk érezni magunkat, akár mert szeretnék másokat megkímélni a magunk problémáitól, az is lehet, hogy mindkét tényező szerepet játszik benne (Atkinson,1999,466.). A szerzők, vagyis Salovey és Mayer szerint „Az érzelmi intelligencia egyfajta képesség az érzelmek felfogására és kifejezésére, megértésükre és felhasználásukra, valamint az a képesség, hogy úgy irányítsuk az érzelmeket, hogy azok elősegítsék fejlődésünket” (Séleli, 2015).

1.1.2. Vonásalapú modell

Egy másik jelentés képviselője az érzelmi intelligencia kutatásának Bar-On volt, aki szerint az érzelmi intelligencia segít bennünket abban, hogy megküzdjünk a külső környezeti körülményeivel és nyomásával. Véleménye szerint az érzelmi intelligencia befolyással bír az életbeni sikerességre, és közvetlen hatása van az általános pszichés jóllétre (Balázs,2014,19). Bar-On multifaktoriális modellt alkotott, mely vonatkozik a teljesítmény lehetőségére inkább, mint magára a teljesítményre (vagyis a sikeresség lehetőségére inkább, mint magára a sikerességre). Bar-On tulajdonságalapú modelljének érzelmiintelligencia-értelmezése is tág: eszerint az érzelmi intelligencia a személyes és társas képességek többfaktoros készlete. Bar-On figyelmét az „önmegvalósítás” gondolata ragadja meg. Konstruktumát Maslow szükséglethierarchia-modelljére építi. Modelljében 15 nem kognitív képességet öt csoportba rendez. Az érzelmi intelligencia öt komponense a következő: személyen belüli EQ, Személyközi EQ, Alkalmazkodási EQ, Stresszkezelési EQ és Általános hangulati EQ (Forgas, J. P. – Mayer, J. D.2001, 123-124).

Az első faktor, a személyen belüli EQ, olyan intraperszonális képességeket jelent:

- mint az önismeret, azaz öntudat, önmagunk megértése, elfogadása és tisztelete;
- az önértékelés, amely képessé tesz érzelmeink, hiedelmeink és gondolataink kifejezésére;
- a függetlenség, azaz gondolataink és cselekedeteink önirányítottan és önálló kontrol alatt tartva, az ember saját magába vetet bizalma által képes a másoktól való érzelmi függetlenségre;
- az érzelmi tudatosság, az egyéni érzelmeink felismerése és megértése és az önmegvalósítás, mely lehetőségeink megvalósítása, olyan cselekmények folytatása, amelyeket képesek vagyunk és szeretnénk megtenni (Sellei,2015).

A második faktor az interperszonális képességek, mint az empátia, azaz a képesség mások érzelmeinek felismerésére, megértésére és tiszteletére; a saját csoporttal való azonosulás, a társas felelősségtudat: képesség a közösség kooperatív és konstruktív tagjaivá válni.

A harmadik faktor az alkalmazkodóképesség vagy adaptációs érzelmi képesség, ami magában foglalja a valóságvizsgálatot: ez a képesség a szubjektív élmények és objektív tapasztalatok közötti megfelelés felmérésére; A személyes és a személyközi problémáink megoldása. Az a képesség, mellyel hozzá tudjuk igazítani érzéseinket és ideáinkat az új helyzetekhez, vagyis egyfajta rugalmasságot, azaz képességet saját érzéseink, gondolataink, viselkedésünk változó szituációkhoz és feltételekhez való igazítására (Bar-On, 2000).

A negyedik faktor stressz-menedzsment: érzelmeink hatékony kezelésének képessége. Az ember életében olykor bekövetkeznek nem várt események, melyek kedvezőtlenül hathatnak az emberi szervezetre és kapcsolatokra, de ez az aktív és pozitív megküzdés által kiküszöbölhető, anélkül, hogy a személy összeomlana. Ide tartozik az impulzuskontroll: indulatjainknak, drive-oknak vagy cselekvési kísértéseknek való ellenállás vagy azok késleltetése, továbbá az érzelmeink kontrollálása.

Az általános hangulat EQ is külön faktort képez, amelybe bele tartozik a boldogság: képesség önmagunkat az életünkkel elégedettnek érezni, önmagunk és mások élvezete, saját örömeink megtalálása és pozitív érzelmek kifejezése. Ide tartozik még az optimizmus: pozitív attitűd fenntartása a nehéz helyzetekben is, pozitívbeállítottságképesség, hogy az élt napos oldalát lássuk (Bar-On, 2000).

Érzelmi intelligencia képességek					
	<i>Intrapersonális képességek</i>	<i>Interperszonális képességek</i>	<i>Alkalmazkodó képesség</i>	<i>Stresszmenedzselés</i>	<i>Motiváció és hangulat</i>
Részképességek	önismeret	empátia	valószerűség vizsgálat	stressztűrés	optimizmus
	érzelmi tudatosság	társas felelősségtudat	rugalmasság	impulzuskontroll	boldogság
	önérvényesítés	interperszonális kapcsolatok	probléma-megoldás		
	függetlenség				
	önmegvalósítás				

1. táblázat: Bar-On öt komponensű érzelmi intelligencia modellje (Séllei, 2015)

1.1.3 Kevert modell

A kevert modellek vonásokat és képességeket is magukba foglalnak. Az érzelmi intelligencia-kutatás számára a népszerűséget Daniel Goleman: Az érzelmi intelligencia című könyve hozta meg, melyben számos pszichológiai kísérlet mellett a legújabb neurológiai kutatások eredményeit is felhasználta, így bizonyítva, hogy az agy értelmi és érzelmi tevékenysége nem függetleníthető egymástól. A különböző érzelmekkel kapcsolatos képességek mellett Goleman bizonyos személyiségvonásokat is az érzelmi intelligencia fogalma alá tartozónak tekint. Éppen ezért modellje az érzelmi intelligencia ún. „kevert

megközelítéséhez” tartozik, amely nem szintisztán csak az érzelmekkel kapcsolatos kompetenciák mentén írja le a fogalmat. A siker titka, ha az értelmi képességek fejlett érzelmi készségekkel párosulnak, és ebben Goleman szerint az EQ-nak 80%-os részesedése van. A Salovey-Mayer modelljét egészítette ki egy ötödik pillérrel, az egyéni hatékonysággal, majd 1998-ban újraértelmezte elméletét, és az érzelmi intelligencia területét négy tartományra osztotta, amelyek az adott területen elsajátítandó kompetenciákat tartalmazzák. A négy területből kettő a személyes, kettő a szociális képességekre vonatkozik. Ezek elsajátítása szükséges a hatékonysághoz és a sikerhez. A négy tartomány, az alapvető képességeket jelölte, ezek a következők Goleman modelljében:

- éntudatosság: tudni azt, hogy mit érzünk
- önszabályozás: érzelmeink szabályozásának képessége
- társas készség: mások érzéseinek azonosítása és értelmezése
- kapcsolatirányító képesség: mások érzéseinek befolyásolása (Goleman,1997,72).

Goleman meghatározása ezáltal egy szélesebb értelmezési lehetőséget adja az érzelmi intelligenciának, az érzelmi és társas kompetenciákra helyezve a hangsúlyt. Könyvei, népszerűsítő cikkei nagyban hozzájárultak az érzelmi intelligencia fogalmának elterjedéséhez és az itt ismertetett elméletek mellett többen is megalkották saját modelljüket. Ezek természetesen eltérő nézőpontból közelítenek az érzelmi intelligencia fogalmához. A különbségek mellett, azonban fontosabbak azok az összetevők, amelyeket minden modell tartalmaz. Mindegyik modellben szerepet kap az érzelmek (saját és másoké) felismerése, kezelése, és ezek alapja az önismeret (Balázs,2014,32).

Az érzelmi intelligencia fogalmának fejlődése az 1990-as évek végétől, inkább leíró jellegű, voltaképpen két formáját különítik el, amelyek közül az egyik a képességeinkhez, a másik pedig a személyiségünkhöz kapcsolódik. A személyiség-alapú érzelmi intelligencia a saját érzelmeink észlelésére, értékelésére és az érzelmi alapú helyzetek kezelésére vonatkozik. Az érzelmi intelligencia képesség-alapú modelljei a személy aktuális képességei által meghatározott teljesítményeire fókuszálnak. Ezek segítségével képes az egyén céljait meghatározni és problémáit megoldani (Bredács,2009).

Boyatzis, Goleman és Rhee szerint a személyes és szociális érzelmi kompetenciák önmagunk és mások érzelmeinek felismerése és szabályozása mentén sorolhatók be. Közös fejlesztésként ki egy négydimenziós „emocionáliskompetencia-leltár” -nak nevezett mérőeszközt (Bredács,2009).

	<i>Személyes kompetencia</i>	<i>Szociális kompetencia</i>
Felismerés	érzelmi öntudatosság	szociális tudatosság
	pontos önértékelés	empátia
	önbizalom	szervezeti tudatosság
Szabályozás	önkontroll	kapcsolatkezelés
	megbízhatóság	mások fejlesztése
	lelkiismeretesség	befolyás gyakorlása
	alkalmazkodókészség	kommunikáció
	eredményorientáltság	konfliktuskezelés
	kezdeményezőkészség	vezetői készségek
		változás indukálása
		kapcsolatok építése
	csapatmunka és együttműködés	

2. táblázat: Goleman és Boyatzis érzelmikompetencia-rendszerének mátrixos elrendezése (Kafetsios,2002,19).

Az érzelmi intelligenciakutatás bár még nagy múlttal nem rendelkezik, egyre nagyobb jelentőséggel bír, eredményeit az élet számos területén felhasználják.

II. A KAMASZOK PSZICHOLÓGIAI FEJLŐDÉSÉNEK TÖRVÉNYSZERŰSÉGEI

Minden ember életében a személyiségfejlődés perspektívájából, az érzelmi nevelés két leglényegesebb korszaka a kisgyermekkor és a serdülőkor. Meghatározó életszakasz, hiszen a felnőtt élet kialakulásában óriási jelentősége van, természetesen a kisgyermekkorai élményekre, tapasztalatokra alapozva. A kamaszkor egy második születés. Lelki értelemben születik meg a kamasz. Kialakul saját személyisége, úgymint a beszédmódja, fizikai kinézete (Vekerdy,2007,16).

A pubertáskor változásokat hoz a gondolkodásban, itt jelenik meg az absztrakt gondolkodás, a fantáziájukban a „mi lenne, ha” szituációk előkelő helyet kapnak. Elképzelik, hogyan és mit tennének adott helyzetekben. Egyre kevésbé fogadják el a készen kapott magyarázatokat, önálló megoldásokat keresnek. Egyre jobban vágnak arra, hogy kipróbálják problémamegoldó képességüket, a saját fejük után szeretnének menni. A serdülőkorban az egyik legfontosabb kérdés a „Ki vagyok én?” kérdése. A kamasz már nem a „szülei gyermeke”, hanem „Önmaga” kíván lenni. Olyan személy, aki keresi, felfedezi, és irányítja önmagát.

A kamaszoknak nagy szüksége van arra, hogy a szüleik beszélgetéseket kezdeményezzenek vele, hiszen „már nem gyerek, még nem felnőtt” lét gyötrelmeivel nehéz megküzdeni (Ranschburg 1999). A szülők a megelőző időszakban hozzászórtak ahhoz, hogy gyermekük élete nyitott könyv előttük. Bántó lehet, amikor a kamasz kizárja őket a szobájából, nem osztja már meg a gondolatait, és nem magyarázza meg a tetteit. Ebben az időszakban a szülőknek nagy teendője van, mivel meg kell adnia a kellő tiszteletet és az elegendő önállóságot gyermekének, de ugyanakkor elegendő útmutatást és segítséget is elvár a gyermek. Megérzéseire hallgatva, a gyermek igényeire figyelve meg kell találniuk az arany középutat. Akár négy-öt évbe is beletelhet, míg sikerül tisztázni, mi a különbség a magánélet tiszteletben tartása és a titkolózás között, vagy a nyílt beszéd és a kíváncsiskodás között (Vekerdy,2007,16).

Daniel Goleman könyvében így ír a kamaszokról: „A pubertás – mivel kivételes változásokat hoz élettanilag, szellemi képességek és agyműködés terén – szintén életbevágó időszaka az érzelmi és társas leckéknek” (Golman,1997,408). Ezek a változások nagy érzelmi és intellektuális megterhelést jelentenek a serdülők számára, hiszen még nem rendelkeznek megfelelő megküzdési taktikákkal, és ezek elsajátítása is ennek az időszaknak a feladata. A változás három síkon és három szintéren történik. Óriási biológiai, pszichológiai és szociológiai módosulások és átrendeződések történnek, amelyek a tinédzser szerepét, állapotát és viselkedését életének mind a három fontos színterén, a

családban, az iskolarendszerben és a kortárs csoportban egyaránt befolyásolják és átalakítják (Hajdúska 2012, 47).

A serdülők elengedhetetlen tevékenységei:

- a testkép elfogadása, a biológiai átalakulásokhoz való alkalmazkodás,
- azonosulás a nemi szereppel,
- kortárskapcsolatok kialakítása,
- érzelmi leválás a szülőktől,
- pályaválasztás,
- párválasztás, felkészülés a családalapításra,
- felelősségteljes viselkedés
- világszemléleti és morális elköteleződés (B. Kádár, 1997).

Ez a korszak átmenetisége a múlt és jövő viszonyában is megragadható. A serdülőnek szakítani kell a múlttal: leválni a szülőkről, eltávolodni az addigi értékektől, harcolni az autonómiáért, ami a szülőkkel való szembeszállásban nyilvánul meg ezt a folyamatot nevezzük autoritáskrízisnek. Mindeközben a serdülőnek jövő felé is kell fordulnia, hogy kialakítva szubjektív, egyéni érdeklődését, előnyös pályát válasszon magának.

A serdülőkre jellemző az érzelmi-hangulati ingadozás, és gyakran kerülnek konfliktusba a felnőttekkel.

Többek között konfliktust generálják életükben a szexuális szerepek is. A kamasz kapcsolatteremtéskor állandóan példaképet keres. Lehet, hogy sportolók vagy filmsztárok lesznek a példaképek. Ezek álombeli példaképek, akik mellé gyakran csatlakoznak az álombeli szerelmesek is.

A kamasz, ha a külvilág alábecsüli az érzéseit, úgy érzi, hogy elutasítják őt, ellenségessé, lázadóvá válhat. Amíg formálódik a kamasz a szélsőségek között, addig nincs baj. Akkor van probléma, ha elakad valamelyik szélső állapotban.

A megrekedt serdülés, a krízis rossz kimenetének Moses Laufer-féle vészjelei:

1. A serdülő ragaszkodik a mintákhoz, nem törekszik az önállóságra.
2. Viselkedése túl merev.
3. A szociális kapcsolatai nem segítik elő a felnőtté válást – kisebb gyerekek társaságát keresi.
4. Szülei továbbra is alapvető szerepet játszanak az életében.
5. Nem képes a történésekkel kapcsolatban valós érzéseket jelezni.
6. Nem képes különválasztani más emberek róla alkotott vélt képét és a realitást.

7. Fél a jövőtől, nem lát semmilyen nézőpontot maga előtt (Vikár,1980,76).

Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a serdülőkor nem kór, hanem természetes folyamat. A nehézségek sikeres átvészélése kiforrott személyiséghez vezet, hiszen az ezek megoldása révén válhat a gyermekből felnőtt. A támogató, el- és befogadó, türelmes, de ugyanakkor következetes családi háttér megadja a lehetőséget a serdülőnek a szabad szárnypróbálgatáshoz.

2.1. Az identitás kialakulása

A serdülők jellegzetességeinek kialakulásában a biológiai tényezők fontos szerepet játszanak. Ahhoz, hogy a társadalomba egy fiatal egészséges személyiségként illeszkedjen be, meg kell tanulni a szexuális késztetésekkel bánnia. Továbbá eleget tenni a társadalom által felállított követelményeknek. Ez egy hosszabb ideig tartó folyamat, melyet Erikson az identitás kialakulásának nevez. Az identitás vélekedések rendszere, amelyet önmagáról alkot egy fiatal annak érdekében, hogy tisztázza a különbözőségeket és hasonlóságokat a többi ember és saját maga között. Serdülőkorban válik az identitásképzés nagy jelentőségűvé, mert ez az időszak, amikor a gyermek viselkedésének, vágyainak összhangba kell kerülnie a felnőtt normákkal. Erikson a fejlődést egész életen át tartónak vallja (Cole,1997,591).

A pubertáskor lényege és rendeltetése, az Erikson-i serdülőkori szakasz természetes krízise, hogy a felnőtté váláshoz szükséges identitást kialakítsa magában, megtalálja saját magát, a helyét a világban, kialakítsa magában mindazt, ami gyermekből felnőtté tesz egy embert. Az identitás a személyes azonosság és folyamatosság szubjektív érzésének megléte, amely a közös világnézet azonosságával és folyamatosságával függ szorosan össze. Az önazonosság keresését, az önmeghatározás aktív folyamatát *identitáskrízis*nek nevezte. Az identitáskrízis optimális esetben a húszas évek közepére befejeződik, a fiatal eléri identitását, és más életfeladatok felé fordulhat. Az megszerzett identitás elköteleződést jelent a nemi identitás, egy szakma és egy világnézet mellett.

James Marcia kanadai pszichológus vitte tovább Erikson gondolatmenetét. Az identitáskrízist négy állomásra osztotta: az identitás elérése, a moratórium, a korai zárás és az identitásdiffúzió. Az itt felsorolt szintek nem időbeli sorrendet jelölnek és nem is tekinthetők a személyiség állandó jellemzőjének. A kérdés az, hogy a serdülő megéli-e a krízist, és hogy milyen megoldást talál, mert ez meghatározza további fejlődését. A négy identitásállapot két dimenzió, az *elköteleződés* és a *keresés* mentén ábrázolható (Atkinson,1999,100).

Az elért identitás szintjén a keresés és az elköteleződés egyaránt megtörtént. Azok a személyek, akik egy huzamosabb keresési időszak után erős elkötelezettséget jeleznek munkahelyi és világnézeti választásaikkal kapcsolatban és képesek viszonylag reális célokat maguk elé tűzni, valamint megbirkózni a környezet esetleges változásaival is. Ez utóbbi azért is lehetséges, mert az ebben az identitásállapotban lévő személyek énképüket inkább belső, mint külső viszonyítási rendszer mentén alakítják ki.

A moratórium állapotában van az a fiatal, aki éppen megtapasztalja az identitáskrízist, a keresés fázisában van, de még nem történt meg az elköteleződés. Aktívan keresi a válaszokat, megéli a választás nehézségeit, a szülei elvárásai és rá vonatkozó tervei, illetve saját érdeklődése közötti konfliktust. Ennek megoldása az identitás elérése (Atkinson,1999).

A korai zárás az jelenti, hogy a pubertás anélkül köteleződött el valamilyen szakma és világnézet mellett, hogy átment volna az identitáskrízisen, ránézésre gondtalanul jut el a fontos döntésekig. Igazából arról van szó, hogy a keresési időszak kimaradt, és a család értékeit, szabályait, vallási vagy politikai álláspontját megkérdőjelezés nélkül fogadta el. A fiatal általában olyan foglalkozást választ, ami megfelel a szülők elvárásának, de ő belsőleg nem motivált, ezért nem jelent örömforrást számára.

Az identitásdiffúzió szintjén a fiatal nem tud dönteni a számára legmegfelelőbb szerepek, értékek mellett. Kipróbál sokféle irányt, de ezek a választások nem tartósak. Így a folyamatos halogatás korlátozza a fejlődését. Gyakran változnak, önmaguk elhelyezése a világban és másokhoz képest is bizonytalan. Ez az állapot, ha a serdülőkor előtt jelentkezik, természetesnek tekinthető, későbbi fennállása azonban már problematikus.

E négy féle állapot evidensnek számít a pszichológiában, a kutatók számos dolgot kiderítettek azzal kapcsolatban, hogy kiknél mi játszik szerepet a kialakulásukban (Carver, Sheier,2006).

A szűkebb-tágabb környezet, amelyben a serdülő él, megszabja az identitás kialakulásának folyamatát, továbbá bizonyos szocializációs komponensek befolyásolják az identitáskrízis megtapasztalást és az elköteleződést. Waterman vizsgálati eredményei alapján a következő feltételek hozzájárulhatnak az egyes identitás állapotok kialakulásához.

Az identitáshoz hozzájáruló összetevők a következők lehetnek: szülőkkal való azonosulás, irányító nevelői stílus, a serdülő lázadása a szülő ellen, eredményes felnőttek mintája, továbbá demokratikus nevelési elvek is kedvezően hatnak az elért identitás kialakulására. Erikson által leírt elv értelmében, azok a serdülők vannak könnyebb

helyzetben az identitásalakítás során, akik a megelőző pszichoszociális szakaszok fejlődési kríziseit sikeresen feloldották (Erikson 1969,503).

A korai zárás a szülőkkel való nagyfokú azonosulást feltételez. Általában az ilyen szülők el is várják, hogy gyermekük tovább vigye a családi tradíciót. Amennyiben a gyermek szülei kialakult értékrenddel, a pályán való elkötelezettséggel jellemezhetők, a velük való nagyfokú azonosulás valóban korai záráshoz vezet. Az autoritariánus nevelési stílus legszorosabban a korai zárás identitásállapotával köthető össze.

Az identitásdiffúziót elősegítő tényezők: szülő engedékeny, elhanyagoló vagy elutasító viselkedése a gyerekekkel szemben, túlvédő és túlkényeztető nevelés, mivel a serdülő nem tanulta meg a nehézségekkel, kihívásokkal való szembenézést (Szabó, 2006,637).

Berzonsky három identitásstílust különített el: az információorientált, a normatív és a diffúz-elkerülő stílust. Ezek megfelelnek Marcia hasonló sajátosságú identitásállapotainak.

Az információ orientált stílus esetében a személy, a saját magával kapcsolatos információ megszerzésével formálja identitását. Az ilyen fiatalok nyitottak az új információra, kritikusak a saját énképükkel kapcsolatban és hajlandóak megfontolni az identitásuk módosításának eshetőségét amennyiben az eddig formált identitásukba nem beleilleszthető információval találkoznak. Ez a stílus szignifikáns kapcsolatban van a problémaközpontú megküzdési stratégiákkal, az érett személyközi kapcsolatokkal, az empátiával és negatív kapcsolatban a társas előítéllettel és a lezárási igénnyel. Ehhez az identitásstílushoz Marcia elért identitás és a moratórium állapotai kapcsolhatóak (Lukács, 2012).

A normatív stílus jellemzője, hogy a személyek az identitásuk alakításában kiemelten figyelembe veszik a számukra fontos emberek elvárásait, véleményeit, valamint értékeit. Éppen ezért teljes mértékben elzárkóznak az olyan információk elől, amelyek a már kialakított elköteleződésüket fenyegetné, igyekeznek minden áron megőrizni azt. Az ilyen azonosságtudat stílust képviselő személyekre jellemző a szűk látókörűség és az elfogultság, továbbá kevésbé jellemzi őket az empátia és a kísérletező nyitottság. Állandóan halogat, késleltet dolgokat és végül a szituáció követelményei és következményei határozzák meg viselkedésbeli reakcióit. Ez a külsőleg kontrollált identitás stílus Marcia diffúz identitás állapotával vonható párhuzamba (Szekeres,2008,105-156).

A személy azonosságtudatának kialakítása mind az egyén létének és eredményességének, mind a társadalmi szerkezetek kielégítő működésének elengedhetetlen feltétele.

2.2. A szakmai irányultság és az én-formálódás összefüggései

Az emberek identitása rendkívül sokrétű lehet. Kialakulását két nagy aspektusból, az egyén és a csoport szemszögéből közelíti meg jelen dolgozat. Az énidentitással foglalkozó elméletek az előző alfejezetben voltak ismertetve. A jelenlegi alfejezet pedig a csoportidentitást és a társas identitást hangsúlyozó koncepciókat mutatja be érintőlegesen. Ide tartozik Henri Tajfel szociálpszichológus társas azonosságtudat elmélete, mely szerint az egyén identitásába adott társadalmi kategóriák határozzák meg. Az egyéni identitásba beépülnek csoporttagsághoz fűződő, abból eredő erények, érzelmek, kognitív faktorok, így a pozitívan megítélt kategória esetében identifikáció jön létre.

A pályaválasztás, és az ezt követő hivatásgyakorlás támogathatja a serdülőt abban, hogy énképe tisztázódjon, és megerősítést nyerjen, mivel a szakmai identitással kapcsolódva folyamatosan épül az énképen belül a szakmai énkép is (Váriné, 1981). Az énkép, önmagunkról való tudás különböző identitás tevődik össze. Az identitás elemeknek azonban eltérő alternatív jelentésváltozatai vannak, amelyek egyénenként változnak. Az identitás tartalmi elemei és öt típusba sorolhatók, melyek nem elszigetelten jelentkeznek, hanem rendszert alkotnak. Közöttük szerepel a szerep és csoportidentitás-elemek, melyben a szakmai minősítés nagy hangsúlyt kap. A rendszert jellemzi az önreflektivitás, vagyis önmagunk tárgyként történő, "külső" szemlélés, a tudatosság és az érzelmi-indulati színezettség. A pályaválasztás - beilleszkedés - adaptáció folyamatának fontos eleme a szakmai énkép és a szakmai identitás kialakulása (Pataki, 2001). A választott hivatás identifikáció szintjét olyan tényezők befolyásolják, mint például: belső érdeklődés, szakmai ismeretek és képességek elsajátítása, külső visszacsatolás (Váriné, 1981).

Egy személy identitásképzésének háttérében általános odatartozási és önmeghatározási késztetés húzódik meg. Kidolgozása, megőrzése, újraszervezése teljesítménynek minősül, döntéseket, folyamatos önreflexiót igényel. Ez az erőfeszítés akkor kifizetődő, ha az egyén számára jutalmazó értékű. Ha a személy a felmerülő problémák áthidalásán át, meg tudja óvni és valósítani az elkötelezettségből származó identitását, az motivációs erővel hat, és hozzájárul az identitás további megőrzéséhez (Pataki, 2001).

Ha valakinek olyan foglalkozása van, amelyet a társadalom megbecsül, az megnöveli az önbecslését és hozzájárul egy egyre biztosabb és szilárdabb identitásérzés kialakulásához. Bár ez fordítva is igaz, ha a társadalom azt a félreérthetetlen, de nem egyértelműen kimondott üzenetet közvetíti valakinek, hogy lényegében nincs rá szükség, az önmagában való kételkedésnek, megbánásnak és az önbecsülés elvesztésének ad tápot,

továbbá növelheti a személyiségzavar kialakulásának valószínűségét, vagy akár, mind a bűnözés vagy a lemorzsolódás bizonyos eseteiben negatív identitáshoz is vezethet. Az élet különböző területei játszott szerepekhez is kapcsolódik identitás, és a csoportoknak, szervezeteknek, szakmáknak is van identitása, és az ezekhez való tartozásunk megint csak visszahat arra a belső magra, amely önazonosságunkat adja. Sok ember alapvető komfortérzése, biztonsága, kiegyensúlyozottsága abban gyökerezik, hogy személyiségének, temperamentumának megfelelő hivatást választott, magyarul: azt teszi, amit szeret és tud csinálni, amiben örömet leli. Mások számára a munka kínos, fárasztó robot: ők rendszerint azok, akik rosszul választottak, és lélekben nincs közük a munkához, amelyet végeznek. A feszült, szorongó, aprólékos és lassú élettempójú emberek — mégoly alapos és odaadó igyekezet mellett is - könnyen „kikészülnek” a vállalkozói, menedzseri funkcióban; a lendületes, ambiciózus, energikus, nagyra törő ember pedig kínlódik a könyvtárban vagy az íróasztal mellett (Tóth, 2005). A pályaválasztással nem csupán majdani munkatevékenységünket választjuk meg, hanem a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt helyünket és életstílusunkat is (Molnár, 1979).

III. PÁLYAVÁLASZTÁS FOLYAMATA

Kamaszkorban az identitás elérésének fontos eleme egy foglalkozás, pálya iránti elköteleződés kialakulása. Vagyis a pályaválasztás, ami egy racionális döntés, amelynek célja, kijelölni azt a szakmát melyben sikeres lehet az egyén, úgy, hogy összeveti a saját különböző paramétereit, adottságait, a pályák jellemzőivel (Budavári-Takács, 2009). Szilágyi megfogalmazása szerint a pályaválasztás azt jelenti, hogy „az egyén a fennálló lehetőségek alapján önállóan, céljának megfelelően kiválaszt egy olyan foglalkozást, tevékenységet, amely lehetővé teszi, hogy a társadalom és/vagy a maga számára értéket tartalmazó munkát végezhesen” (Szilágyi 2000,16).

Szilágyi Klára a pályaválasztási elméleteket öt csoportba osztja:

- Pályaalkalmasságra alapozó megközelítés, amelynek jelentős képviselője Parsons. Szerinte a pályaválasztás egy olyan lehetőség, amely a pályaválasztókat személyiségjegyein keresztül összekapcsolja a pályák világának szakmai követelményrendszerével. A pályaválasztás meghatározott időpontra korlátozott egyszeri esemény, mely lényegében tudatos, racionális probléma-megoldási és döntési folyamat (Budavári-Takács, 2009).
- A személyiség pszichológiai mozgására épülő elméletek, ahol a hangsúly az egyén motivációján, igényein, érdekeken és értékeken van. Olyan elméletek csoportjába soroljuk, amelyeket általában a kora gyermekkori élmények, az élet minőségét meghatározó igények és a hajlamok együttes értelmezése jellemzi, amelyeknek kölcsönhatása a személyiség egész kognitív felépítését kialakítják és szabályozzák. Jelentős képviselői S. Freud, Holland.
- A döntést, mint központi részletet kezelő elméletek, amely megközelítés megkísérli a pályaválasztást választási és döntési folyamatokkal magyarázni. Egyik jelentős képviselője Ries. Aki a következőmódon fogalmazta meg, ezt a döntés helyzetet. A személy életében az egyéni élmény folyamatában törés áll be, külső és belső okokból kifolyólag, vagyis létrejön egy nem világos helyzet. A nem világos helyzet megoldására való törekvéskor várhatóan különféle alternatívákat vesz szemügyre és ebből gyűjt információt, majd a kitűzött célhoz rendeli. Ezek után összegző értékelésére kerül sor előzetes és informatív tevékenységek közötti kölcsön-hatás következtében. Így egyre fogy a választások száma és ez végül döntési folyamat lezárásához vezet.

- A fejlődéselvet preferáló elméletek a pályaválasztást, annak az időbeni kiterjedésében és életszakaszok szerinti tagolásban elemzi, kiemelkedő képviselői Ginzberg és D.E. Super (Budavári-Takács,2011).
- Szociokulturális meghatározottságra épülő elméletek, melynek Kohli volt az egyik megalkotója, akinek az a véleménye, hogy a "pályaválasztás folyamata olyan egymástól eltérő életpályaminták közötti döntések egymásutánjaként fogható föl, amely a választó egyén részére mindenkori helyzetében nyitva áll" (Fehér,2013,89). Véleménye az volt, hogy egyéni magatartása, mindenkinek van, aki munkát vállal. Kohli elméletében fontos az objektív és szubjektív életpálya közötti megkülönböztetés. Az objektív életpálya az eltérő pozíciók időbeli egymásutánja, a tényleges foglalkozási magatartás, a szubjektív életpálya pedig, a nevéből is adódóan szubjektíven értelmezi az egyik pozícióból a másikba való átkerüléssel kapcsolatos tapasztalatokat, mely által az egyén újra és újra dönt különböző pályalehetőségek között (Papula,2008,36).

Donald Super szerint, a pályaválasztási folyamat az életszakaszok sorozatában ismerhető fel, ahol a fejlődés eredményesen irányítható. Az első szakasz a születéssel kezdődik és tizennégy éves korig tart. A gyerekekben ekkor alakulnak ki a saját maguk és mások közötti hasonlóságok és különbségek meglátása, különbségek teljesítmény-szintekben, illetve képességben. Az önmegfogalmazás fejlesztése erre az időszakra tehető, a családban és az iskolában, illetve azokon a személyeken keresztül, akikkel a gyermek folyamatosan kapcsolódik. A korai stádiumban a szükségletek és a fantázia elképzelések dominálnak, amikor a gyermek különböző szerepeket játszik, ezután jelentősebbé válnak az érdekek és a képességek. Tájékozódik a szakmai és képzési követelményekről, egyidejűleg az egyén fokozottabban integrálódik a társadalomban, és reális lehetőségekkel is találkozik. A pályaszocializáció folyamatában jelentős a pedagógusok szerepe, vagyis a foglalkozás végzéséhez szükséges ismeretek átadásán túl a pályaválasztási döntés, a pályaválasztási érettség támogatása, és a hivatástudat, illetve a hivatáshoz fűződő érzelmi elköteleződés kialakításában (Ritoók, 1986).

Ginzberg szerint a pályaválasztás, mint folyamat az pubertás életszakaszában kezdődik el és a szakmai munka megkezdésekor fejeződik be. A pályaválasztási folyamat visszafordíthatatlan, mivel az egyszer meghozott döntés a velük összekapcsolódó időben és munkában történt befektetéseket, az energia-ráfordítások miatt a vizsgált személyek általában nem változtatták meg és ezért a következő időszakban a pályát választó csak korlátozott mértékben korrigálhatja a meghozott döntést (Budavári- Takács,2009).

Továbbá a pályaválasztás egy kompromisszum a belső és külső tényezők között. Három fejlődési periódust állapított meg, melyek az alábbiak:

1. Fantázia időszaka (11-13 év) — nem tesz különbséget a vágyak és a gyakorlati megfontolások között.

2. Próbálkozás időszaka (11-18 év) — négy részre oszlik:

a) Érdeklődési szakasz — megismerő képességek megszerzése; speciális rokon- és ellenszenvék különféle szakmák iránt.

b) Kapacitás szakasz — érdeklődés a különböző foglalkozások elvárt jellemzői és saját képességei iránt.

c) Értékelő szakasz — felismeri, hogy a foglalkozások különféle életstílusokat tesznek lehetővé, és alkalmat adnak az önmegvalósításra.

d) Átmeneti szakasz — szembesül a döntés szükségességével; képességeinek kipróbálása, érdekességek felfedezése.

3. Realisztikus időszak (18 évtől) — Az egyén állandóan próbál optimális egyensúlyt teremteni személyes életstílusa és a szakmai világ realitása között (Papula, 2008, 40-41).

Holland olyan elméletet hozott létre, melynek segítségével előre lehet jelezni a pályán tanúsított magatartás legfontosabb elemeit. Hat típust határozott meg, amelyek a személyiség irányulását mutatják a külvilág felé. Szerinte a környezet is ugyan ezen típusokba sorolható. A következő típusokat határozta meg: realisztikus, szociális, konvencionális, vállalkozó, intellektuális és művészi.

Realisztikus személyiség — a jól megfogalmazott, konkrét feladatokat kedvelik, továbbá preferálja az állóképességet, ügyességet igénylő tevékenységet. Ehhez párosul a motorikus szakmai környezet, amelyben-túlsúlyban vannak a mozgásos tevékenységek. Ilyen pl. gépkocsivezető, pilóta, építőipari munkások, erdész stb.

Szociális típus — a mások iránti felelősségérzet, segítségnyújtás a fontos számára. Jól bántanak az emberekkel, szívesen vállalják az oktató, segítő és gyógyító szerepeket. Kitűnnek jó verbális képességükkel, könnyen teremtenek kapcsolatot más emberrel. Pl. pedagógus, orvos, gyermekgondozó, ápolónő stb. (Ritoókné, 1986).

Konvencionális személyiségtípus — alkalmazkodó, szabálykövető és kedveli a pontosan körülhatárolt feladatokat. Elfogadja helyzetét, kapcsolódik a társadalomban elfoglalt pozíciókhoz, státusokhoz, érvényes normákhoz. Előnyben részesíti a számszerű és a verbális területeken való aktivitást. Erős az önkontrollja, kerüli a konfliktushelyzeteket. Pld.: könyvelő, könyvtáros, banktisztviselő stb.

Vállalkozó személyiségtípus — jó kommunikációs képességgel rendelkező személyiség, megfelelő az eladáshoz, irányításhoz, vezetéshez. Kerüli a hosszabb ideig tartó intellektuális erőfeszítést igénylő feladatokat, viszont nagy energiamozgósítással old meg olyan feladatokat, amely rögtönzést, váratlan helyzethez való gyors alkalmazkodást kíván. Pl. üzletkötő, eladó, ügyvéd (Ritoókné, 1986).

Intellektuális személyiségtípus — Ez a személyiségtípus előnyben részesíti az elvont problémákkal való foglakozást, a gyakorlati megvalósítással szemben. Élvezi a nehezen érthető feladatok megoldását. Szociális kapcsolatteremtő képessége alacsonyabb szinten áll, inkább introvertált. Pld: kutató, matematikus, fizikus, vegyész, stb. (Papula, 2008).

Művészi személyiség — E személyiség nyugtalan típus, egocentrikus nagy benne az emocionális kifejezés igénye. Hasonlóan az intellektuális típushoz, mivel introvertált és szociális aktivitása sem kiemelkedő, de különbözik abban, hogy szüksége van egyéni kifejezőmódra. Ez a típus Holland szerint főként a festészetben, szobrászatban, zenében, írásban találja meg önmagát.

A felvázolt típusok tisztán ritkán fordulnak elő, minden ember magában hordozza bizonyos fokig valamennyi típus lehetőségét, csupán a típusjegyek dominanciája különbözik (Ritoókné, 1986).

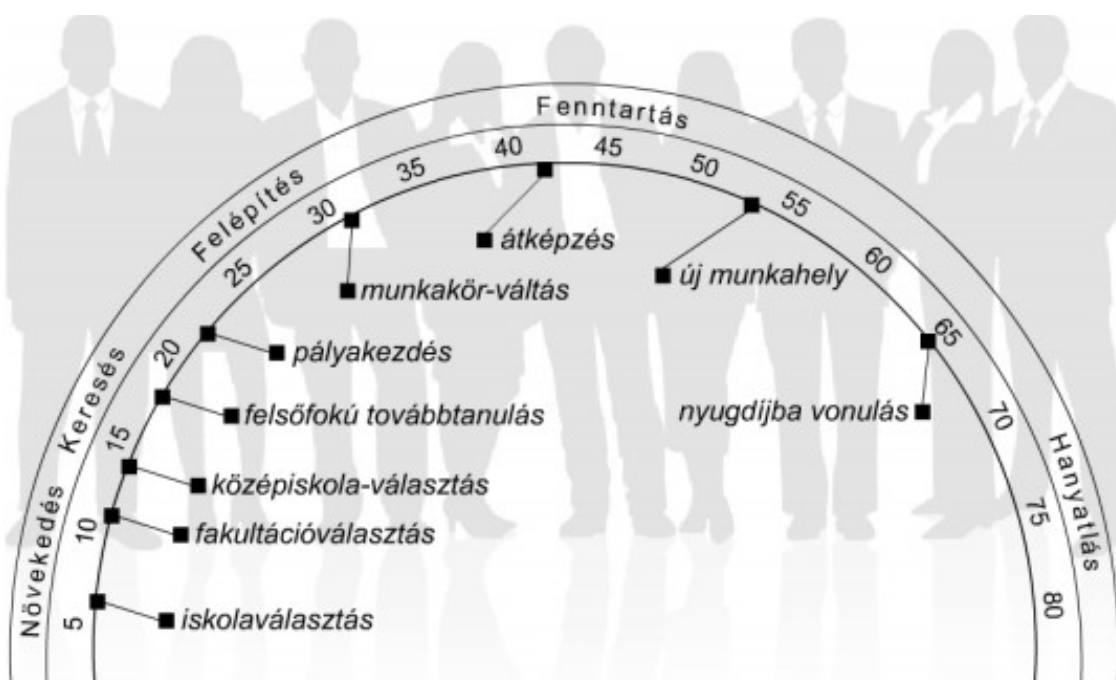
3.1. A szakma, mint az életpálya meghatározó eleme

Az embernek élete során számos szerepben kel helytállnia, melyek a következők lehetnek : gyerek, tanuló, szabadidős tevékenység, polgár, dolgozó, házastárs, háztartás fenntartó, szülő.

D. Super volt az aki a nyolc szerepből álló élet-pálya modellt megalkotta, melyet úgy határozta meg, mint egy személy által a teljes élettartam során játszott szerepeknek a sorozatát és egyidejű kombinációját. Vannak időszakok, amikor egy adott időpontban csak egy szerepben működik a személy, máskor több szerep követelményeinek egy időben kell megfelelni, példának okáért élet delén (kb. 25-55 éves korig), amikor egyszerre kell működtetni a házastársi, a szülői, a háztartásfenntartói és a dolgozói szerepet. De az is előfordulhat, hogy egy életszerep visszaszorítja az összes addigi életteret képező szerepet, mint például a dolgozó szerep megjelenése. Super szerint a foglalkozási, családi és szabadidős szerepek hatással vannak egymásra, mivel az emberek egyszerre több szerepet játszanak egyszerre több helyszínen. Ez abban mutatkozhat meg például, hogy egyik élettéren elért siker megkönnyíti a siker elérését más területeken is, és az egyikben felmerülő

problémák előre jelezhetően nehézségeket okoznak a másokban is (Super, 1980). Viszont nem csak a szerepek hatnak egymásra, a személyes fejlődés és a változó környezeti hatások kölcsönhatásának az eredményeképpen is módosulások valósulhatnak meg a szerepteljesítményben, mind a szerepek fontosságában és azokban a színhelyekben, ahol a szerepek játszódnak (Páskuné, 2015).

A pálya vagy szakmaválasztás az egyik legfontosabb része az élet-pálya. D. Super úgy vélte, hogy az egyén olyan foglalkozásokat választ, amelyek lehetővé teszik számára, hogy énképével konzisztens módon működhessen. Ez a tevékenység olyan szellemi aktivitást tesz szükségessé, amely hozzájárul a személyiség formálásához, alakulásához (Olteanu, 2019).



2. ábra: Az egész szakmai életutat támogató életpálya tanácsadó rendszer sémaábrája
D. Super nyomán (Borbély-Pecze, 2010,14)

A superi életpálya szivárvány értelmezése alapján a szakmai életút az iskolaválasztással veszi kezdetét és a nyugdíjba vonulással ér véget. Viszont a pályaválasztás valódi időszaka a gimnáziumi/középiskolai évekre tehető. A középiskola feladata a tanuló életpályamenedzselési-készségeinek fejlesztése, kialakítása. A pályaválasztás a teljes életutat végigkísérő döntési pontok egyike, mely a legjelentősebb döntés marad egy életen át, bár változtatásra van lehetőség (Borbély-Pecze, 2010,14).

Az életpálya során meghozott döntéseket úgynevezett személyes és szituációs determinánsok befolyásolják. A pályaválasztást a külső tényezők (pl. társadalom, iskola, család), és belső tényezők (pld. érdeklődés, az egyén szellemi és fizikai képességei)

együttesen határozzák meg. A valódi felnőtt munkavégzés kezdete előtt végbemenő tanulói szerep, iskolai teljesítmény és annak helyszíne, típusa, vagyis az iskolázottság minősége, esetleg nyári munka, gyakorlat mind, mind hatással vannak a később elfoglalható pozíciókra. Ezek az elhelyezkedések befolyásolhatják a későbbi foglalkozási szerepelvárások módját és sikerét, az azzal való elégedettséget. Nagy összefüggés mutatkozik egyfelől az iskolán kívüli csoporttagságok (például cserkészcsapat-, gyülekezeti tagság), másfelől a fiatal pályán való sikeressége és elégedettsége mértéke között (Páskuné, 2015,44).

3.2 A család, mint a pályaválasztást befolyásoló tényezők egyike

A serdülő karriervágyaira és továbbtanulási terveire jelentős befolyással bír a szülői háttér és a szülők igyekezete a gyermek fejlesztésére. A család, mint értéket, normát, szerepeket közvetítő közeg jelentős, amellyel lehet akár azonosulni, akár attól távolságot tartani. A fiatal pályafejlődésére igazolhatóan két családi tényező hat. Mégpedig a családi kapcsolatok közelségére-távolságára, ez magába foglalja a szülők támogatását gyermekük tanulmányi- iskolai életére nézve vagy azt, hogy milyenek a pályával szembeni családi elvárásaik. A gyerekek pályaválasztási szándékát és az elképzelések megvalósulásának esélyét a szülők társadalmi helyzete és iskolázottsága is meghatározza. Jelentős lehet a szülők aktív segítsége a pályafejlődés érdekében, mint például a tájékozódás, tervezés, speciális információk szerzése (Olteanu,2019, 31). Bár előfordulhat az is hogy, elvárások nem mindig egyeznek, mivel a szülői segítség nyomásként is értelmeződhet, vagy éppen a szülői ráhatás hiánya interpretálódhat kevés patronálásnak.

A szülő akkor válik igazán segítségére a gyermekének a pályaválasztást tekintve, ha figyelembe veszi a gyermeke képességeit, érdeklődéseit. Elengedhetetlen a hatékony szülő-serdülő kommunikáció. A szülő-serdülő kommunikáció elő mozdítja a karriercélok kitűzését, a stratégia kialakítását, a terveket realizálását és ezáltal a gyermek, fiatal önkiteljesítésének megvalósulását (Kissné, 2015).

3.3. Az érdeklődés és a képesség pályaválasztásra gyakorolt hatása

Az érdeklődések és a képességek kibontakozásának igazi időszaka a serdülőkor. Az érdeklődést, mint személyiségjellemzőt kezdetben értelmi jellegű tulajdonságnak tekintették, csak a XX. század elején kezdtek a kutatók annak érzelmi vetületével foglalkozni. Rubinstein szerint az érdeklődés a szó pszichológiai értelmében a személyiség

specifikus irányulása, amelyet végső soron "a személyiség társadalmi érdekeinek tudatosulása határoz meg". Azaz ez érdeklődés s személyiség tendenciája, amely elgondolásainak meghatározott tárgyra való irányulásában áll (Várhelyi, 1983, 8-10). Az, hogy az ember mi iránt érdeklődik, számtalan külső és belső tényező függvénye. Érdeklődésünket meghatározza például életkorunk, temperamentumunk, személyiségünk karaktere, egészségi állapotunk, foglalkozásunk, az ingerként megjelenő tárgy felhívó jellege, intenzitása, a társadalmi szokások, a divat, a környezetünkben élő személyek. Továbbá a pályaválasztásban befolyásoló tényező a gazdasági igény, a munkaerő-gazdálkodás függvényében. A sikerszakmák, mint például: ügyvéd, gazdaság informatikus, mérnök, építész, orvos pálya iránt nagyobb az érdeklődés, hiszen ezek jobban szem előtt vannak, így több információ jut el a pályaválasztóhoz. Azonban probléma viszont, hogy e szakmák túl nagy számban bocsátják ki végzőseiket, így ismételten nehézséget jelenthet a későbbiekben a megfelelő munkahely találása, ezért a pályát választónak célszerű megismernie a szakemberszükségletet. A pedagógiában, pályapedagógiában az érdeklődést, mint a motiváció konkrét formáját értelmezik. Egy olyan irányultság, amelyet az egyén értékrendszere határoz meg (Benczédy,1971).

Pubertás korban személyiség integrációja meggyorsul, a késztetések általában fokozódnak, az addig fejlődő érdeklődési struktúrák felszínre kerülnek. A késő serdülőkori identitásformálás egyik legfontosabb kihívása a hivatásbeli identitás megjelölése. A pályaválasztás társadalmilag előirt időpontjában a foglalkozások tekintetében alkalmassági és értékbeli különbségek vannak a serdülők körében. Azonban a fiatalok legnagyobb része, még a különbségek ellenére is alkalmas a legtöbb pályára, hiszen a pályaválasztás után még olyan hatások érik őket, amelyeknek köszönhetően kialakul bennük azok a képességek és motivációk, melyek szükségesek egy adott pályához (Benczédy,1971). A képesség fogalmát a következőképpen definiálhatjuk: „a személyiségnek olyan viszonylagos állandó sajátosságai, amelyek az egyes területeken a sikeres tevékenység előfeltételei” (Budavári-Takács,2009).

Szilágyi a következőket mondta a képességek fejlődéséről: „a képességek velünk született adottságokból gyakorlás segítségével alakulnak ki és a cselekvéseink feltételeit biztosítják, fejleszthetők” (Szilágyi- Hajdú,2002). A személyiség repertoárja között a képességek tehát olyan pszichológiai feltételek, amelyek egy adott tevékenység elvégzéséhez szükségesek. A képességeket két szempontból lehet megkülönböztetni, egyrészt léteznek az általános értelmi képességek, másrészt vannak a szakmai feladatok ellátásához szükséges képességek. A képességek számos módon összekapcsolódhatnak,

közöttük hierarchikus viszony is megfigyelhető, amelyek nagyban befolyásolhatják a motiváltságot és az előrehaladást az ideális vagy éppen nem megfelelő munkaterületen (Szilágyi,1997).

Napjainkban számos képességvizsgáló kérdőív ismert, mivel vizsgálata nehéz és szerteágazó, a kutatók körében is eltérő vizsgálati módszerekkel találkozhatunk, melyek a szakmai profilok által előírt, követelményeknek való megfelelést elemzik. Bár ezek potenciális alkalmasságot vizsgálnak, nem lehet eldönteni melyik munkakör a legoptimálisabb, mivel az általános képességű fiatalok, igen sok pályára alkalmasak. Számos munkakörbe való beválási adat elemzése folytán világossá vált a kutatók előtt, hogy a szenzomotoros és a kognitív képességek csak alacsony szinten befolyásolják a beválást, ezen felül más tényezők is szerepet játszanak. Minden szakma más-más képességszintet és képesség struktúrát igényel. Ebből kifolyólag elmondható, hogy adott képességek hiánya alkalmatlanná teheti a személyt a pályára, viszont meglete nem biztosítja a pályán való beválást. Ezeket a tényeket felismerve a kutatók a személyiségfunkciók, a motivációk, a regulációs készségek, a moralitás és az önismeret szerepét vizsgálták az alkalmasságban. A pályaválasztást csak ritkán határoz meg valamelyik résztényező, többnyire a különböző tulajdonságok együttese, kombinációja játszik döntő szerepet (Juhász,1975). A kutatók véleménye szerint meg kell találni azokat a személyiségjegyeket, amelyek befolyásolása, fejlesztése révén érzelmileg megalapozottszerp-elképzelés alakul ki. Így, továbblépve már a beválás is bejósolhatóbbá válik a folyamat végén (Szilágyi, 1993).

A siker, több képesség együttműködésétől és összekapcsolódásától függ szinte az összes tevékenységi területen. Ez a magyarázata annak, hogy olyan személyek, akik bizonyos tevékenységekben hasonló eredményeket értek el, különböző személyiség-tulajdonságokkal, sőt eltérő képességstruktúrákkal rendelkeznek. A tevékenység sikere és a képesség viszonyának említésekor feltétlenül utalnunk kell arra, hogy a feladathoz szükséges fejlett képességek nem elégségesek. Az általános értelmi képességek működése meghatározza - többek között - a felsőfokú tanulmányok folytatásának lehetőségét is. Az egyes képességek fejlettségi szintje befolyásolhatja a pályairány kialakulását, mert pl. az átlagosnál jobb szóbeli emlékezeti teljesítménye van valakinek, ezért már óvodás, kisiskolás korban sikereket ér el a nyelvtanulásban, s így érdeklődése is nyelvek felé fordul, és ez meghatározza későbbi iskola választásait és így pályáját is. A fent említett példából kifolyólag feltételezhetjük, hogy az egyes képességek fejlettségének szintje és a pálya, illetve a felsőfokú iskola kiválasztása között összefüggés van (Budavári- Takács,2009).

A pubertás kor idején egyre fontosabbá válik az érdeklődési irányok és a képességek egyeztetése (Kenderfi,2011). Ebben a korban még gyakran változik az érdeklődés iránya, egy vizsgálat a 13-14 évesek esetében másfél év alatt akár 6-7 féle pályához való kötődést is mért (Szilágyi,2003). A tizennyolc éves életkor felé közeledve kezd kialakulni az érdeklődés központi magja, ám az érdeklődés még mindig szerteágazó. Az ifjúkor végére egy bizonyos szakmai életutat meghatározó döntés születik, melyben az érdeklődésnek, a képességeknek és a realitásnak is meghatározó szerepe van. A pályaválasztás szempontjából sokáig a képességeket tartották alapvetően meghatározónak, azonban napjainkban az érdeklődés szerepét a képességek elé helyezik. Fontos ugyanakkor azt is kiemelni, hogy a megváltozott érdeklődés pályaelhagyáshoz vezethet. Super meglátása szerint, pont ezért igyekeznek az emberek olyan munkát találni maguknak, amelyben módjuk van arra, hogy különböző szerepeket töltsenek be, és amely ezáltal lehetőséget ad arra, hogy – harmonizálva önismeretük fejlődésével – érdeklődésük tartóssá váljon (Grinder,1973). Ebből adódóan a teljesítményben is nagy szerepe van annak, hogy az egyén mennyire kötődik, érdeklődik munkatevékenysége iránt, pusztán az, hogy képességei, szakértelme, jártassága alapján alkalmas a feladat ellátására, nem elegendő. Így az érdeklődési területek feltárása, azonosítása, építése kiemelt fontosságú a pályaeorientáció folyamatában (Hegyí-Halmos, 2018).

3.4. A pályaválasztási döntés

Fejlődéslélektani szempontból a pályaválasztási döntés legoptimálisabb időszaka a kora ifjúkor, amikor a diák képes racionálisan gondolkodni, olyan elhatározást hozni melynek következményei egész további életét lehetőleg pozitívan befolyásolhatja. A pályaválasztási érettséget Rókusfalvy Pál ekként fogalmazta meg, hogy az a „tanuló egész személyiségének olyan fejlettségi állapota, amely egyrészt lehetővé teszi az elhelyezkedési lehetőségeknek és a személyiségnek megfelelő pálya adekvát választását, másrészt biztosítja a szakmai képésnek legalább minimális sikerét, és felébreszti a tanulóban a szakmai beilleszkedésre való tartós törekvését” (Rókusfalvy,1969).

Valódi döntésről csak akkor van szó, ha tevékenységünk valamiféle „választás” - élménnyel - legyen az bármilyen futólagos vagy áttételes - jár együtt. Választás-élmény nélkül inkább csak cselekvési készségek (sztereotípiák) működéséről beszélhetünk.

A külföldi döntéseméleti modellek közül érdemes megemlíteni Ries elgondolását, aki a pályaválasztást egy racionális döntési folyamatként értékelte, amely az adott állapot

tökéletlenségét kívánja megszüntetni. Úgy gondolta, hogy a fiatal személyt pályaválasztásakor nem tekintik már gyereknek, de még felnőttnek sem, így ő ezt a tökéletlen állapotot szeretné a pályaválasztással megszüntetni. Mely során a fiatal megfogalmazza azt a célállapotot, amit el szeretne érni, felállít egy rangsort az általa preferált foglalkozásokról, információt szerez a felsorolt szakmákról és arról az intézményekről ahol ezeket elsajátíthatja. Amikor meghozza a döntést, és sikerült vállalni a választott szakmai szerepet, megindul a tökéletlen állapot felszámolása is. Ries szerint a pályaválasztási döntés folyamatában szerepet játszanak a szociális kapcsolatok, a pályaválasztást pedig egyfajta szerepválasztásnak tekinti, ahol az egyén elsődleges célja, hogy beépüljön a szociális környezetbe (Zakar,1988).

A döntési folyamatnak két fázisát különböztette meg Tiedemann és O'Hara a hatvanas években, az elővátelezés és a megvalósítás fázisát. Az elővátelezés fázisában a döntéshozó először tapasztalatokat gyűjt, és több alternatív lehetőséggel is foglalkozik, majd értékeli azokat, és preferencia sorrendet állít össze, aztán kiválasztja a megfelelőnek tűnő alternatívát. A meghozott döntés az egyetlen megmaradt alternatíva újabb és újabb információk segítségével tökéletesedik, majd megindul a cselekvés. Az elővátelezés fázisának szakaszai nem feltétlenül egymás után következnek, többször vissza is térhet egy-egy szakasz. A döntés második fázisa a megvalósítás, mindenekelőtt az egyén elképzelése érintkezik a választott pálya társadalmi megítélésével (bevezetés szakasza). A személy interakcióba kerül a társadalmi környezettel, így annak befolyására változnak célkitűzései, majd igyekszik megállapodást kötni annak érdekében, hogy az egyéni és a csoportcélkitűzések is megvalósulhassanak (integrálás szakasza). A szerzők a szakmai fejlődést élethosszig tartó folyamatnak tekintették (Szilágyi,1993).

A döntésmodellek fontos része Lange elmélete, aki szerint szakmai döntést a szubjektív és a szocioökonómikus szituáció kölcsönössége eredményezi. A szubjektív pályaválasztási szituáció az egyén döntési előfeltételeinek összessége, elemei:

1. döntési kritériumok, vagyis érdekek, értékek, képességek megléte,
2. döntési alternatívák, vagyis az ismeretek megléte a különböző pályákról,
3. döntési szabályok.

A szocioökonómikus állapotot az alábbi elemek alkotják: a nem, a család, barátok és ismerősök, az iskola és a regionális feltételek. A két szituáció egymásra hatása befolyásolja a pályaválasztási döntést.

Pályának nevezzük az ember sajátos munkatevékenységét, amely adottságain alapul, továbbá társadalmilag meghatározott formában viszonylag azonosan és tartósan végez.

A pálya egyes kedvező esetekben az egyén számára hivatássá válik. A hivatás szubjektíven és etikailag pozitívan értékelt pálya, amelynek gyakorlása a személyiség magas fokú integrációját, önmegvalósítását eredményezi. A pálya, foglalkozás mintegy társadalmi szükséglet az ember számára, mely nem csupán az anyagi megélhetés feltétele, hanem bizonyos lélektani tényezők is. Általában minden foglalkozásnak van egy értéktényezője, amelyet rangsorba állíthatók a szubjektív nagysága szerint., az ilyen az ilyen rangsort nevezik a szociológusok a foglalkozási presztízs skálának. A foglalkozás értéke általában párhuzamos a foglalkozás eléréséhez szükséges tanulás fokával. A presztízs skála nem egyenlő azzal a rangsorral, amit foglalkozásokkal járó jövedelem alapján lehet felállítani. A foglalkozás a személyiség öntudatának identitás érzésének része, minél értékesebb a társadalom szemében a foglalkozás, annál inkább fontos meghatározója az önértékelésnek (Benczédi,1971,105).

A pályaválasztás igazából már az én-tudat kisgyermekkorai kialakulásától fogva jelen van, szinte minden ember hangoztat különböző nézeteket arról, hogy „mi akar lenni”. A gyermekkorai játékos foglalkozás választások fő oka, az érzelmi azonosulás a gyermeket körülvevő felnőttekkel. Az azonosulás egyike az ember sajátos tanulási mechanizmusainak, melynek révén a szociálisviselkedés bonyolult összefüggéseit sajátítja el. Az azonosulással történő személyiségfejlődés a felnőttkor elejéig tart, a serdülőkorban az azonosulás ereje növekszik. A gyermek pályaválasztásban a család több tekintetben is szociális tényező. Elsősorban felszínre engedi, bátorítja az azonosulással szerzett késztetést, másodsorban a szociális helyzetéből adódóan megszabja a különböző modellekkel való kapcsolatteremtést. Továbbá serdülőkorban már kifejezi a család aspirációs nivóját, vagyis azt, hogy mennyire látja helyénvalónak, reálisnak az adott pályát (Benczédi,1971,112). A szociokulturális meghatározottságra alapozó elméletek alapvetőgondolatmenete, hogy a pályaválasztás egy olyan folyamat, amely az egész életpályát magába foglalja, azonban azt leginkább a társadalmi hatások szabályozzák. Ezért a pályaválasztásban kiemelt szerepet tulajdonítanak a csoporthatásnak, illetve a vonatkoztatási személyeknek és a társadalmi közegnek (Szilágyi,1993).

A pályaválasztási döntés megalapozásának folyamatában a következő összetevők számottevőek:

1. A magatartás általános összetevői: aktivitás – passzivitás, befelé fordulás – kifelé fordulás, szabályozottság – szabályozatlanság.

2. A társadalomhoz, csoporthoz fűződő kapcsolat által meghatározott magatartás összetevői: szociális-antiszociális, helyes (adekvát) – helytelen inadekvát, igény szint.

3. Az én-kifejtés realitásszintjét meghatározó tényezők: intellektuális szint, önismeret, társas hatékonyság (Szilágyi,2005)

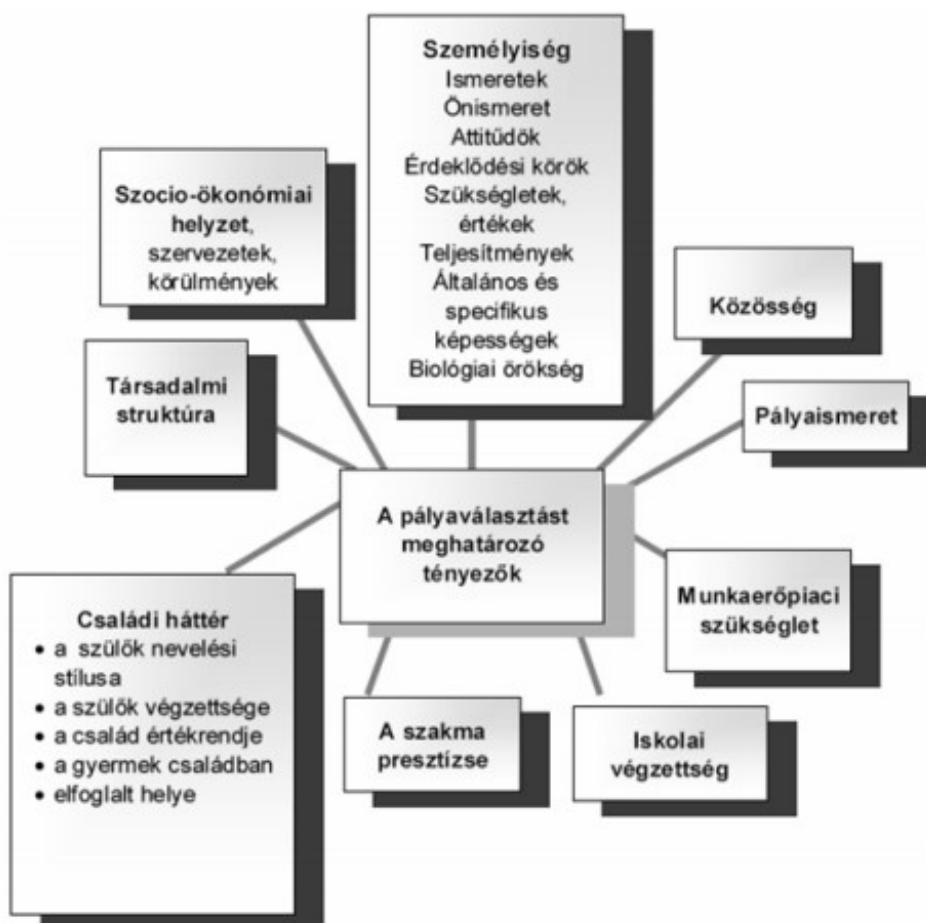
Völgyesy elmélete szerint ezeket a tényezőket, amelyek mentén a pályaválasztási folyamat elemezhető, össze kell vetni a pályaválasztással kapcsolatos speciális indexekkel, ezek a következők:

1. pályáérdeklődés,
2. pályaismeret realitásának mértéke,
3. a választott pálya vagy pályák és az egyéni jellemzők közötti megfelelés mértéke,
4. a pályamegvalósítási igény fejlettsége (Szilágyi,2005,50).

A pályaválasztási döntést meghatározó komponensek:

- piaccgazdasági körülmények, munkaerő-piaci lehetőségek;
- adott foglalkozásra jellemző élménytartalom és az egyén élményigényének kompatibilitása;
- a saját érdeklődéshez, személyiséghez, képességekhez és készségekhez illeszkedő foglalkozáscsoport meghatározása, később ennek megfelelő képzési szint kiválasztása;
- az elhelyezkedési esélyeket befolyásolják a képzési folyamatban elsajátított kompetenciák, vagyis a megszerzett ismeretek alkalmazhatósága a gyakorlatban.
- a szakmában való beváláshoz szükségesek az életvezetési készségek vagy softskillek (pl. együttműködés, csapatmunka, nyelvi kifejezőkészség, problémamegoldó készség, kreativitás, szervezőkészség stb.). Ezek a készségek az életpálya-építés és élethosszig tartó tanulás folyamatában is jelentősek.

A pályaválasztási elméleteket két nagy csoportba lehet osztani: statikusra és dinamikusra. Az első csoportot olyan elméleteket tartalmaz, mely a pályaválasztási döntést egyszeri döntésnek tekintik. A pályaválasztás, mint folyamatot egyoldalúan szemlélik, a pályaválasztót és a pályát statikus egymásra való hatását vizsgálják. A másik csoport pedig, olyan elméletek képviselői, akik a pályaválasztás folyamat jellegét hangsúlyozzák. Lényeges tényezőknek tekintik a személyiség tulajdonságait úgymint a szükségleteket, értékrendszert, érdeklődést, valamint a pálya presztízsét vagy a munkaerő-piaci helyzetét (Papula,2008).



3. ábra: A pályaválasztást meghatározó tényezők (Papula,2008).

Az, hogy a pályaválasztási döntés sikeres, a pályán való megfelelés, a hivatástudat kialakulása és az önkiteljesedés élménye jelzi. A legtöbb döntésemélet szerint, a döntések sorozata határozzák meg szakmai pályafutást, ezáltal erősítve, tudatosítva az aktuális döntés súlyát az életpálya alakulásában (Szilágyi,1993).

A pályaválasztás a személyiség számára átmeneti időszak a gyermekkorból a felnőttkorba. Az átmenet nem csupán azért okoz nehézséget, mert a munkavállalás és a foglalkoztatottság nagy felelősséggel járnak, hanem mert újfajta viselkedésformákat, szerepformákat kell elsajátítania a serdülőnek. A viselkedés újabb szabályainak a megtanulása azért is nehéz, mert serdülőkorban az önértékelés sérülékenyebb a sikertelenségek általában rontják az alkalmazkodást az új interperszonális viszonyokhoz. Továbbá ez a korszak a másik nemmel való felnőtt típusú kapcsolatok kialakításának korszaka is (Benczéd,1971,121).

3.5. A pályaválasztási bizonytalanság

A pályaválasztási bizonytalanság az 1960-as években jelent meg, mint fogalom. A jelenség már Super elméletében is felvetődött, a pályával kapcsolatos döntési kompetenciák kapcsán. Okai olyan tényezők lehetnek, mint például a megfelelő önismeret hiánya, az elköteleződéstől való félelem, a megfelelő pályaismeret hiánya, valamint számos olyan környezeti feltétel, amelyekkel a személynek szembe kell néznie (Lukács,2012). Ez a fajta bizonytalanság tekinthető fejlődési sajátosságnak, a döntéshozási folyamat részének. Ezek a diákok a későbbiekben képesek lehetnek olyan elköteleződésre valamely szakma mellett, ami akár az egész életpályájukat meghatározza. Ha azonban a bizonytalanság tartósan fennáll, és az adott személyt minden döntéshelyzetben jellemzi, akkor döntésképtelenségről beszélünk (Szentés,2016). A pályaválasztási bizonytalanság nagymértékben érinti a serdülőket, akikre nagy felelősség hárul, hiszen olyan döntést kell hozniuk, ami egész életüket megváltoztathatja és befolyásolja. Ez a fajta bizonytalanság megjelenése valószínűbb a jelentős pályadöntési pontok előtt, úgymint: felsőoktatási szakválasztás, szabadon választott tantárgyak kiválasztása, részmunkaidős állás elvállalása. Az oktatási nevelési intézményben töltött évei alatt a diákok, hallgatók mintegy 50%-át érintheti a pályaválasztási bizonytalanság problémája, így a jelenség jobb megértése indokolt annak érdekében, hogy a diákoknak megfelelő segítséget tudjunk nyújtani a bizonytalansággal való megküzdésben (Lukács,2012).

A pályaválasztási bizonytalanság kognitív részeihez soroljuk a személy célkitűzésének hiányát, az önismeret hiányosságait, a környezettel kapcsolatos ismeretek hiányát és a munkaerőpiaci változások elfogadásának hiányát.

Az ezredfordulót követően a kutatók nagy figyelmet szentelnek a pályaválasztási bizonytalanság és a jövőorientáció kapcsolatának. Középszintű diákok körében végeztek vizsgálatot Germeijs és De Boeck empirikus kutatók, melyből kiderült, hogy a pályaválasztási bizonytalanságának három legfőbb kiváltó oka: a cél tisztázatlansága, a döntésben rejlő értékek fel nem ismerése, valamint a lehetséges kimenetek eredményében való bizonytalanság (Lukács,2012,44). „A diákok számottevő részének jövőképében a hosszú időre kitölt iskolai karrier, felsőfokú végzettség – szinte mindegy milyen típusának – megszerzése válik meghatározó motiváló tényezővé” (Kiss,2007,188).

A pályaválasztási bizonytalanságnak négy típusa különíthető el: döntésképesek, irányt keresők, szorongó választók, valamint krónikusan bizonytalanok.

Az első ilyen típus, „döntésképesek” csoportja. Az ebbe a típusba olyan személyek tartoznak akik a következőkkel rendelkeznek: pályával kapcsolatos alacsony

bizonytalansággal, kis vagy közepes pályaválasztási szorongással, megfelelő pálya információval, és kialakult pályaidentitással. Nekik várhatóan nincs szükségük pályakonzultációra (Szentés 2016).

A második, gyakran megjelenő típus a „jól alkalmazkodó, de információt igénylő” személyeket tömöríti. Ők még nem kezdték meg a pályatervezést, számukra nagyon szükségesek a karrierrel kapcsolatos információk. Alacsony szorongási szint jellemzi őket, célorientáltak és érett én-azonosságúak. Számukra az információs tanácsadás a testhezálló tanácsadási forma (Lukács,2012).

A harmadik és egyben a negyedik típust a „szorongó választók” és a krónikusan bizonytalanok csoportja teszi ki. Az ezekben a típusokban sorolható személyeknek alacsony önbecsülésűek és a pályaidentitásuk, továbbá erősen szoronganak, nagy szükségük van a pályával kapcsolatos információkra. Számukra az információátadás mellett a döntési készségek, problémamegoldási képességek javítása, kialakítása lenne a legcélravezetőbb.

Azonban nem jelenthető ki a korai pályaválasztási bizonytalanságra egyértelműen az, hogy negatív a végkifejlete, akkor ha a személy sikeresen jut túl kezdeti bizonytalanságán és elköteleződik valamilyen foglalkozás mellett (Lukács,2012).

3.6. A pályaalkalmasság

A pályaalkalmasságot alapnak tekintő elméletek középpontjában az ember és a pálya megfelelése áll. Az elméletek megalkotói szerint a szakma követelményei és a pályát választó személyiségjegyeinek összhangja határozza meg az egyéni pályasikert és a szakmai elégedettséget.

A klasszikus pályaalkalmasság elmélete Frank Parsons alkotta meg, akinek meggyőződése volt, hogy minden embert adott személyiségjegyei tesznek alkalmassá egy pályára. Abból indult ki, hogy az azonos pályán tevékenykedőket azonos képességek és személyiségjegyek jellemzik. Az egyén pályája akkor lesz sikeres, akkor lesz szakmai életútjával elégedett, ha a pályaalkalmassági követelmények és az egyéni alkalmassági jegyei megegyeznek (Budavári-Takács,2009). Parsons három tényezőt emelt ki a megfelelő szakma választásához:

1. Ismerni saját magunk adottságait, képességeit, érdeklődésünket, ambícióinkat, erőforrásainkat, korlátjainkat és azok okait;

2. Ismerni a különböző foglalkozási ágakhoz kapcsolódó követelményeket, feltételeket és lehetőségeket, előnyöket és hátrányokat, valamint kompenzációs lehetőségeket;

3. Megvizsgálni az egyén és a foglalkozás viszonyát a fenti tényezők alapján.

Parsons szerint minden fiatal igényli a segítséget mindhárom területen, hiszen szükségük van információkra ahhoz, hogy sikeres döntést hozzanak (Hegyi-Halmosi,2018).

Számos kutatás született e téma körül, így kiderült, hogy az egyén nem csupán egyetlen szakmára, hanem több, rokon foglalkozási csoportra is alkalmas lehet. A pályasiker alakulását meghatározó alkalmasság mellett további személyiségjegyeket is azonosított, és több képesség együttes jelenlétét tartotta kívánatosnak. Az azonosított képességstruktúrák alapján dolgozta ki azt a teszt diagnosztikát, amely lényeges segítséget nyújtott a pályaválasztónak és a tanácsadónak egyaránt. Ezen elmélet szerint a pályaválasztás során tesztek segítségével az egyén különböző tulajdonságai, képességei mérhetők, s a mérési eredményeket összevetve a pályák jellemzőivel előre meghatározható, hogy az egyén melyik pályán lesz sikeres. A modell tehát az alkalmasság szempontjait tartotta döntőnek, s a személyiségstruktúra és a pálya követelménystruktúrájának összeegyeztetésével a pályaválasztás problémáját megoldottnak tekintette (Parsons, 1909., idézi: Szilágyi,1993).

Donald Super a klasszikus alkalmasság pszichológia eredményeit egészíti ki fejlődéslélektani szemlélettel, elmélete a serdülőkori pályaválasztástól kezdve a munkába álláson keresztül egész életutat végig kíséri. 1953-ban megjelent tézisei a következők:

1. Az emberek különböznek egymástól képességeik, érdeklődésük és személyiségjegyeik tekintetében.

2. Tulajdonságaik alapján az emberek többféle pályára is alkalmasak.

3. A pályák más-más képességet, személyiségjegyeket igényelnek, így minden pálya csak meghatározott számú ember számára hozzáférhető, míg minden ember csak meghatározott számú pályára alkalmas (Budavári-Takács, 2009)

4. A pályaválasztás és a szakmai beilleszkedés állandó folyamat, hiszen az ember pályával kapcsolatos preferenciái, tapasztalatai, valamint életkörülményei folyamatosan változnak az idők során.

5. Ez az állandó folyamat leírható különböző életstádiumokban (növekedés, felfedezés, konszolidáció, fenntartás és hanyatlás).

6. Az ember személyes pályafutását meghatározzák a szülők szociális és gazdasági szintje, az egyén szellemi képességei, személyiség jellemzői, valamint a rendelkezésére álló szakmai lehetőségek.

7. Az egyes életstádiumokban bekövetkező fejlődés irányítható a képességek, az érdeklődés és az önmegfogalmazás, öndefiníció fejlesztésével.

8. A szakmai fejlődés lényeges eleme az öndefiníció megvalósulása.

9. Az egyéni és társadalmi tényezők, valamint a saját elképzelés és a valóság közötti kompromisszumra jutás folyamata, szerepek kipróbálásának folyamata.

10. A munkával és az élettel való elégedettség annak függvénye, hogy talált-e az ember képességeinek, érdeklődésének és személyiségének megfelelő szakmát, mely biztosítja számára a munkaszituációban való önmegvalósítást (Szilágyi,1993).

Donald Super tézisei alapján tehát megállapítható, hogy a pályaválasztást nem egyszeri eseménynek, hanem egy életen át tartó folyamatnak tekinti.

Általában a pályaválasztás előtt kialakult érdeklődések szokták a pályaválasztási döntés alapjait képezni, ezekhez igazodnak a szülők, pedagógusok, ismerősök tanácsai is (Benczédy,1971,120).

A XXI. század elején egy új irányzat a szociálistanuláseméleti modell került a középpontba nemzetközi szakirodalomban. Az új irányzat elmélete a személypályaválasztására vonatkozó döntéseivel kapcsolatban olyan külső tényezőket is figyelembe vesz, mint a nem, az etnikai jellemzők, az egészségi állapot, vagy a szociálökonomiai háttérből fakadó lehetőségek és korlátok, amelyek jelentősen befolyásolják a tanulási tapasztalatok szerzését. Az itt felsorolt tényezők nagyban meghatározzák az egyén elvárásait magával és pályájával kapcsolatban és befolyással vannak az illető érdeklődési irányaira, céljai kitűzésére és életpályával kapcsolatos döntéseire (Kiss,2009).

3.7. Pálya, mint önmegvalósítás

A pályaválasztás helyénvalóságát lényegesen szabályozza a pályaérettség, mely az általános iskola elvégzésekor kell, hogy kialakuljon (Csirszka,1985). A pályaérettség igazából fejlettségi szintként is magyarázható, amely életkoronként eltérő, és ami megalapozza az egyén valamely pályán való hatásosságát, feltétele az egyén sikeres életvitelének. Az életkorra jellemző pályaérettségnek a következő összetevői lehetnek: a megfelelő informáltság, a pályaismeret, az önismeret, a döntési- és tervezési képességek, valamint az aktivitás. Pályaválasztási érettségnek nevezzük a tanuló egész személyiségének olyan arányos fejlettségi állapotát, amely egyrészt lehetővé teszi az elhelyezkedési lehetőségeknek, és a személyiségnek megfelelő pálya adekvát választását, másrészt

biztosítja a szakmai képzésnek legalább minimális sikerét és felébreszti a tanulóban a szakmai beilleszkedésre irányuló tartós törekvést. Tehát a pályaerett személyről elmondható, hogy cselekszik, információkat gyűjt, döntéseket hoz, ezek alapján jól, célratörően megtervezi jövőjét. A hiányosságok a pálya-, vagy saját maga ismeretében, a pályaeretlenség vezethet oda, hogy az egyén munkavégzése során nem lesz életvidám és sikertelenné is válhat (Szentés,2016).

A sikeres pályaválasztás következménye, a személy elégedettsége, hatásossága és társadalmi aktív tevékenysége. Ezt nevezhetjük pályaidentifikációnak is, amely a pálya követelményrendszere és a munkát végző ember, domináló személyiségjegyei közötti megfelelés minőségének mutatója, továbbá az életpálya és a személyiség fejlődési folyamatának élénk tükrözője. Ezek szerint a pályaidentifikáció dinamikus folyamat, amelyen belül vizsgálható a pályaidentitás, mint a pályával való azonosulás tartalma és mértéke. A pályaaazonosulás az életúttal párhuzamos, azzal összefüggő folyamat. Ennek tartalmát a pálya élménytartalmának és az egyén élményigényének a megfelelése határozza meg (Szilágyi, 2005).

Azonban tovább elemezve a fogalmat megállapítható, hogy az élménytartalom és élményigény megfelelése pályánkként eltérő. Összetevőit a pályaalakmasság speciális képességtartalma és még inkább a speciális személyiségjegyek alkotják. Ezen a ponton válik el a valamilyen „jól meg tudok csinálni, ha kell”, és a „bármilyen áron elvégzem a magam örömeire és a saját felelősségérzetem alapján” szintje. Ritoókné szerint ez a jelenség tapasztalható a pályájukkal elégedettek körében, de talán még inkább nyilvánvalóvá válik, ha nem a helyükön lévő emberek életútját tekintjük végig, pld. olyanokét, akik az alapvető élményigényüktől egészen eltérő típusú pályára kényszerültek családi vagy más körülmények hatására. Az eredményességet biztosító feltételek között nem az általános értelmi képességeknek, hanem a személyiségjegyeknek van a legdöntőbb szerepe. Az általános személyiségfejlesztés legalább olyan lényeges feltétel a sikeres pályaidentifikációnak, mint a speciális pályaválasztási előkészítés. A jól működő személyiség elsősorban a családban alakul ki, a megfelelő érzelmi harmóniában és szeretetteljes légkörben, másodsorban pedig az oktatási és nevelési intézményekben (Szilágyi, 2005).

A pályaválasztási döntés jelentős terhet ró a pubertás diákra, hiszen újszerű élethelyzetekre kell felkészülniük, még akkor is, ha meghatározott pályák vonzzák őket. Ezért számottevő jelentőséget tulajdonítanak a fantáziának, az előzetes szerepgyakorlásnak. Ha a fiatal rendelkezik egy korai fogantatású szerepszeménnyel saját pályájára vonatkozóan,

akkor a probléma könnyebben megoldható, mert szerephez kötődött célképzet vezeti a tevékenységét. Így például egy tanuló már viselkedhet úgy, mint leendő pedagógus, orvos vagy jogász a fantáziájában, támogathatja azokat a tevékenységeit, amelyek érdeklődésénél fogva ezek felé orientálja és akkor ez életében már meghatározóvá kezd válni, amelyet ha a külső tényezők támogatnak, az segítheti ennek megvalósulását. A pályaválasztást döntés előkészítésében meg kell találni azokat a személyiségjegyeket, amelyeknek befolyásolása, fejlesztése révén érzelmileg megalapozott, a személyiség megfelelő önértékelésére épülő szerepelképzelés alakítható ki. Ez a szerepelképzelés, amely a társadalomba való beilleszkedést lehetővé teszi és a munkamegosztásba való bekapcsolódást biztosítja, pályaaazonosulási lehetőségeket is kínál a személyiségnek (Kiss-Balogh,2004).

A pálya lehetőséget biztosít az egyénben rejlő képességek, adottságok kibontakozásához. Az a tény, hogy valaki számára milyen pálya és miért vonzó, sokat elárul azokról a személyes szükségletekről, amelyek motiválják és amelyek a személyiség legdinamikusabb törekvései. Ezek a szükségletek a további pályamegvalósításra is kihatnak. Az a személy, aki a pályaválasztásnak megfelelően motivált, érzelmileg könnyebben azonosul a pálya követelményeivel, vagyis örömtelibben végzi még az esetleges unalmasabb, nehezebb feladatokat is. A választott pálya minél inkább megfelel a dinamikus belső szükségleteknek, a társadalmi szerep igényének, annál inkább biztosabb a személy a pálya követelményeihez való megfelelése. Az önmegvalósítás valójában az ember legmagasabb rendű szüksége, ami akkor merül fel, amikor az alapvető fiziológiai és pszichológiai szükségletek már kielégítésre kerültek. Mivel az egyén önmegvalósítása és a munkával kapcsolatos megelégedettség attól függ, hogy milyen mértékben talál az egyén lehetőséget diszpozícióinak (pld. képességeinek, érdeklődésének, értékeinek) hasznosítására ezért az önmegvalósításhoz elengedhetetlen az önismeret, „önmagunkról való tudást jelöli, azt, hogy ismerjük képességeinket, adottságainkat, vágyainkat, céljainkat, tudatában vagyunk személyiségünk pozitívumainak, de korlátjainak, hiányosságainak is fejlesztése” (Dévai, 1980). Ez az a tényező, amely reális keretek között tartja az egyént, aki iskola vagy pályaválasztás előtt áll. Az önismereti kép kialakulásában, a pubertás korban leginkább az osztályközösségek és a baráti kör játszanak domináns szerepet míg felnőtt korban a munkahelyi szituációkban megélt visszajelzések rendelkeznek nagy fontossággal. Az önismerettel szervesen összekapcsolódó fogalom a pályaorientáció, pályafejlődés is, mely nem valósulhat meg az előbbtől függetlenül (Petrikás-Brezsenyánszky,1987).

Az önmegvalósítási vágy lényege, hogy az egyén döntéseit és választásait autonóm módon hozza meg, hogy azzá váljon, amivé az adottságai révén válhat. Az ilyen jellegű

döntés- és választás-sorozat lehetővé teszi a valódi én kibontakoztatását és annak az útnak a megtalálását, amelyen az ember úgy haladhat végig, hogy közben jól érzi magát. Egy ilyen úton haladva az embernek következetes módon lehetősége van azokat a választásokat meghozni, amelyek révén a lehető legjobbat tudja önmagából kihozni. Így tehát sikeres, lelkesedő és kreatív lehet.

A pályaválasztás, nem csupán azt határozza meg, hogy mit fog dolgozni az egyén és milyen társadalmi szerepet tölt be, hanem az egész életvitelét határozza meg. Például a pedagógus napjai többnyire a tantermekben gyerekek közt telik, az orvosnak a betegek között, a műszerésznek a gépek között. A serdülőknek tehát szükséges ismerniük a foglalkozásokkal járó feladatokat, életstílusokat. Viszont ez nem lehet csupán egy-egy pályára vonatkozó információk halmaza, hanem élő, alkalmazható ismeretanyag kell lennie, amelyet össze kell egyeztetni a személyi adottságokkal melyek például: szellemi és fizikai képességek, érdeklődés. Annak okán, hogy az eredményesen ellátott feladatai mellett a fiatal munkaörömet is érezzen (Benczédy,1971,128).

3.8. Az érzelmi intelligencia hatása a pályaválasztásra

Az, hogy miként is vonható összefüggésbe az érzelmi intelligencia a pályaválasztással jól mutatja az a meghatározás, miszerint pályaválasztási döntés sikerességének mércéje az, ha a döntéshozó egyén szakmai területeken alkalmasnak bizonyul, a hivatástudata kialakul, illetve a megéli az önkiteljesedés élményét. Az itt felsoroltak szinte mindegyikkének a meglétéhez az érzelmi intelligencia fontos tényezőt jelent. Kiss István (2004) szerint az életpálya-építés szempontjából kiemelt életvezetési készségek háttérében az érzelmi intelligencia különböző faktorait feltételezhetjük. Tehát az érzelmi intelligencia magas fokú megléte nélkül elképzelhetetlen csapat munkában való részvétel, a kommunikáció, a problémamegoldási folyamat, valamint a vezetői-szervezői feladatok teljesítése. Az érzelmileg intelligens személyek ugyanis hatékonyan képesek hasznosítani a saját és mások érzelmi állapotaiban rejlő lehetőségeket. Érzelmeket úgy hasznosítják, hogy azok támogatják a kognitív és társas működésüket, és előmozdítják a fejlődésüket (Páskuné, 2015).

A legújabb felmérések szerint az életben, a munkában való előrejutás egyik legfontosabb feltétele az érzelmi intelligencia. Nem volt ez mindig ilyen egyértelmű, mivel a 20. században úgy vélték, csak és kizárólagosan a jó kognitív képességek meglétével lehet magas beosztást szerezni. Viszont az ötvenes évek vége felé már megtalálhatók olyan

tanulmányok, amelyek azt hangsúlyozzák, hogy a pozitív érzelmeknek milyen fontos szerepe van a kiváló munkahelyi teljesítményben, mégis hosszú ideig az érzelmekre, mint káros entitásokra tekintettek és nem foglalkoztak az affektivitás által nyújtott többlettartalommal. Ez az úgy nevezett „érzelmek a kognícióval szemben” vita, amely hosszú időre száműzte az érzelmeket a munkapszichológusok vizsgálataiból. Hosszú ideig tartott, míg elismerték a kognitív képességek mellett a nem-intellektuális képességek létjogosultságát is (Sellei,2015).

Az érzelmi intelligencia, mint a sikerhez szükséges kritikus komponensjelent meg, olyan longitudinális kutatások eredményeiben, mint például a Sommerville-kutatásban. Itt mutatták ki, hogy a hatékony életvezetésnek nem a kognitív intelligencia a legjobb előrejelzője, hanem bizonyos nem-kognitív, érzelmi és szociális képességek. A magasabb érzelmi intelligencia rendelkezők ugyanis összességében magasabb pozícióban dolgoznak, mint mások és elégedettebbek is munkájukkal. Ennek egyik oka az érzelmi intelligenciához párosítható asszertivitás, vagyis az egészséges önérvényesítés. Viszont önmagában kevés a magas érzelmi intelligencia megléte, szükséges hozzá nagyfokú kognitív képesség. E két összetevő egymást erősítik és együttesen hozzájárulnak mind az egyéni, mind a csoportteljesítmény növekedéséhez (Sellei,2015).

Az érzelmeknek tehát hatalmas befolyással bírnak mind a pályaválasztásban, mind a pályaalkalmasságban, természetesen attól függően, hogy mit kezdünk velük. Hiszen példának okáért a személy önkiteljesedése sem valósulhatna meg saját érzelmeinek felismerése, értékelése és irányítása nélkül. De akár már a pályaválasztás első gondolatánál is felmerül, hogy tud-e a személy csapatban dolgozni, feltudja-e ismerni az önmaga és a másik viselkedéseinek a miértjét, tud-e ezekhez alkalmazkodni esteleg változtatni rajta. A problémamentes, termékeny életre monumentálisabb az esélye a fejlett érzelmi készségű embernek, mert azokat a lelki viselkedésmódokat elsajátította, amelyek gyarapítják teljesítőkéességét (Goleman,1997).

IV. EMPIRIKUS VIZSGÁLATOK

A vizsgálat elkészítésére a téma aktualitása sarkalt. Az utóbbi években a pályafejlődési modell jelentősen megváltozott, fokozódott a munkanélküliség, a pálya elhagyók és pályaváltások száma. Az erre vonatkozó szakirodalmak részletes áttanulmányozásából arra a következtetésre jutottam, hogy a pályaválasztás az egész életpályát befolyásoló döntések sorozata, melyet megannyi tényező befolyásolhat. Legfőképpen a saját érdeklődéshez, személyiséghez, képességekhez és készségekhez illeszkedő foglalkozáscsoport meghatározása az, ami valóban hozzájárulhat az a személy helyes pályaválasztásához, hivatástudatának kialakulásához. A kutatás legfőbb célja az érettségiző diákok továbbtanulásaira vonatkozó döntéseinek, valamint azoknak a szempontoknak a vizsgálata, melyeket figyelembe vesznek pályaválasztásuk aktuális szakaszában. Továbbá, hogy bizonyítsa azt a hipotézist, miszerint a magasabb érzelmi intelligenciával rendelkező diákok olyan pályát választanak, amely a számukra a legideálisabb.

A kutatás céljaként a következőket határozom meg:

- A szakmákkal kapcsolatos elgondolások és az előzetes pályaelképzelés elemeinek feltérképezése.
- Feltárni, hogy milyen okok és körülmények hatására döntenek a diákok a választott pálya mellett.
- Megismerni az érettségiző diákok véleményét arról, hogy milyen tényezektől függ, pályaválasztási szándékát valóra váltása.
- Feltárni, hogy milyen fő motivációk befolyásolják a pályaválasztást.
- Megállapítani, hogy mely pályairányok fordulnak elő a leggyakrabban a kiértékelt adatok alapján.
- Megállapítani, hogy mely szakmák fordulnak elő a leggyakrabban az érettségiző diákok választásai között.
- Bizonyítani, a kapott adatokból, hogy az érzelmi intelligencia magas hányadosa arányos a diákok legmegfelelőbb pályaválasztásával.

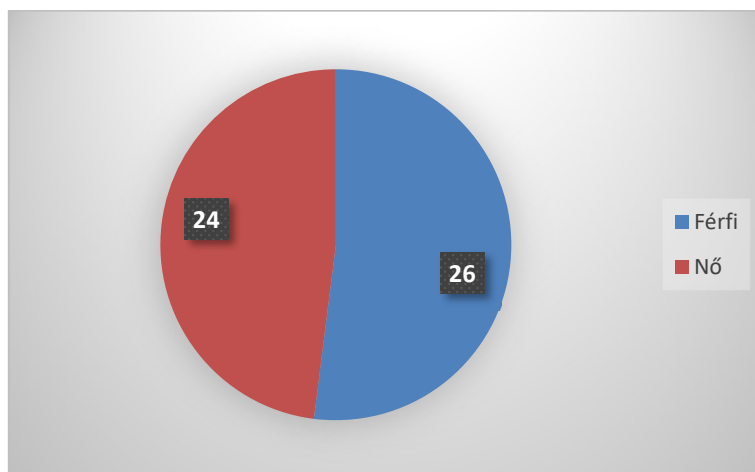
A hipotézisek:

- A magas érzelmi intelligenciával rendelkező diákok a számukra legmegfelelőbb hivatást választják.
- Az érettségiző lányok magasabb érzelmi intelligenciával rendelkeznek, mint ellenkező nemű társaik.
- Az érettségiző lányokra a fő irányzatokból az „Emberek” szakma területre való hajlam jellemző leginkább.
- Az érettségiző diákok többsége a saját érdeklődését veszi figyelembe a pályaválasztás során.

E feltevéseket, az elvégzett vizsgálatok elemzése során kapott értékekkel kívánom bizonyítani.

A minta és a módszer

A jelen dolgozatban bemutatott vizsgálat az érzelmi intelligencia és pályaválasztás összefüggéseit hivatott felmérni. A vizsgálat középiskolások körében lett elvégezve a továbbtanulás, a pályaválasztás fő tényezői és az érzelmi intelligencia felmérése érdekében. A vizsgálat résztvevői a magyar tannyelvű iskolahálózatban végzik a középiskolát, és a vizsgálat idején pályaválasztási döntés előtt állnak. A vizsgálat felvétele a 2019/20-as tanév második felében zajlott, február és március hónapokban a beregszászi járás középiskolaiban. A kaszonyi Arany János Líceumból 23 végzős diákot, a Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnáziumól pedig 29 diákot sikerült bevonni a kutatásba.



4. ábra: A vizsgált minta nemek szerinti eloszlása

A kérdőíves vizsgálatban 52 diák vett részt, közülük 50 személy töltötte ki az összes adatot, 24 nő és 26 férfi. A legfiatalabb vizsgálati személy 16 éves, a legidősebb 17 éves.

A kutatásban résztvevő iskolákat két héttel a vizsgálat felvétel előtt látogattam meg, amikor is az iskolaigazgatóktól engedélyt kértem. Az engedélyeket megkaptam mind szóban, mind pedig írásba foglalva. Az igazgatók pecsétjükkel és aláírásukkal látták el a Tájékoztató /beleegyező nyilatkozatot, (1.sz. melléklet) melyben többek közt az etikai szabályok is szerepelnek, részben arról, hogy a diákok személyes adatai a kutatásban nem lesz felhasználva, csupán az iskola neve és a kérdőívek eredményei.

A kutatás három fő összetevője:

1. A diákok pályaválasztási szándékának feltérképezése;
2. A diák bizonyos szakmákra irányuló hajlamának és érdeklődésének feltárása;
3. Az érettségiző diákok érzelmi intelligencia szintjének felmérésére.

A pályaválasztás felmérésében a Pataki-féle motivációs kérdőívet (Várhelyi,1983,149) vettem alapul, mely átdolgozva került kiosztásra az érettségiző diákok között (2. sz.melléklet). A kérdőív a diákok szakmákkal kapcsolatos elgondolásait és az előzetes pályaelképzelés elemeit gyűjtöttük össze.

A diákok szakma területekre irányuló hajlamának és érdeklődésének feltárás a *Hajlam és hivatás* (3. sz. melléklet) kérdőíves módszerrel történt. A módszer a kérdésre adott válaszok alapján 4 fő szakmaterületbe sorolja a diákok, melyek a következők: Emberek; Rendszerek és folyamatok; Kommunikáció és művészet; Tudomány terület (Tóth, 2005).

Az érzelmi intelligencia szintjének felmérésére N.Holl *Érzelmi intelligencia* (Fetiskin et al.,2002,41), módszerével került sor (4.sz. melléklet). Mely által nem csupán az érzelmi intelligencia szintet lehet meghatározni, hanem a különböző érzelmekre vonatkozó készségek szintjeit is.

4.1. Pályaorientáció vizsgálata

A pályaválasztásra irányuló Pataki-féle motivációs kérdőív (2. sz. melléklet) első részében néhány személyes adatot kértem a kérdőív kitöltőitől, pld. korukat, nemüket. A kérdőív hét kérdést tartalmaz.

Az első kérdés azt hivatott kideríteni, hogy a személy melyik pályát válassza a közeljövőben.

A második kérdés feltárja, hogy milyen okok és kik hatására döntöttek az adott pálya mellett. (szüleim kívánságára; barátaim példájára; tanárain tanácsára; érdeklődésemet követve; nem volt más lehetőségem; összeköttetés alapján; a pályán dolgozó kedvelt személy hatására; nem tudom pontosan).

A harmadik kérdésre adott válaszok alapján megtudhatjuk, hogy milyen tényezők szükségesek ahhoz, hogy az ember valóra tudja váltani pályaválasztási szándékát. Tíz kijelentésből kellett választaniuk: szerencsés véletlen; elhelyezkedési lehetőség; összeköttetések; családi segítség; munkatársak segítségé; képzettség.

A negyedik kérdés úgynevezett értékpreferenciát mér, melyből kiderül miért azt a bizonyos szakmát választották a diákok. A kérdésben az alábbi válaszokat lehet rangsorolni: sok emberrel lehet érintkezni; nem követel nagy fizikai erőfeszítést; külföldi utazásra ad módot; változatos munkát biztosít; hasznos a társadalomnak; lehetőséget ad kezdeményezésre, alkotásra és felfedezésre; anyagi biztonságot nyújt; társadalmilag megbecsült és tekintélyes pálya; tiszták és egészségesek a körülmények ; aprólékos munkát igényel; sok szabad időt biztosít; mások problémáin, bajain lehet segíteni; önállóságot és függetlenséget biztosít; másokat lehet irányítani, vezetni.

Az ötödik kérdés az szeretné kideríteni, hogy a diákoknak milyen érzéseik vannak ha a szakmai érvényesülésre gondolnak. (nagyon bizakodó; bizakodó; közömbös nyugtalan; nagyon nyugtalan). A hatodik és a hetedik kérdés arra keresi a választ a diákok körében, hogy az egyénileg változó pályákhoz milyen képességekre és személyiség béli tulajdonságokra van szükség.

A pályaorientáció vizsgálat eredményei

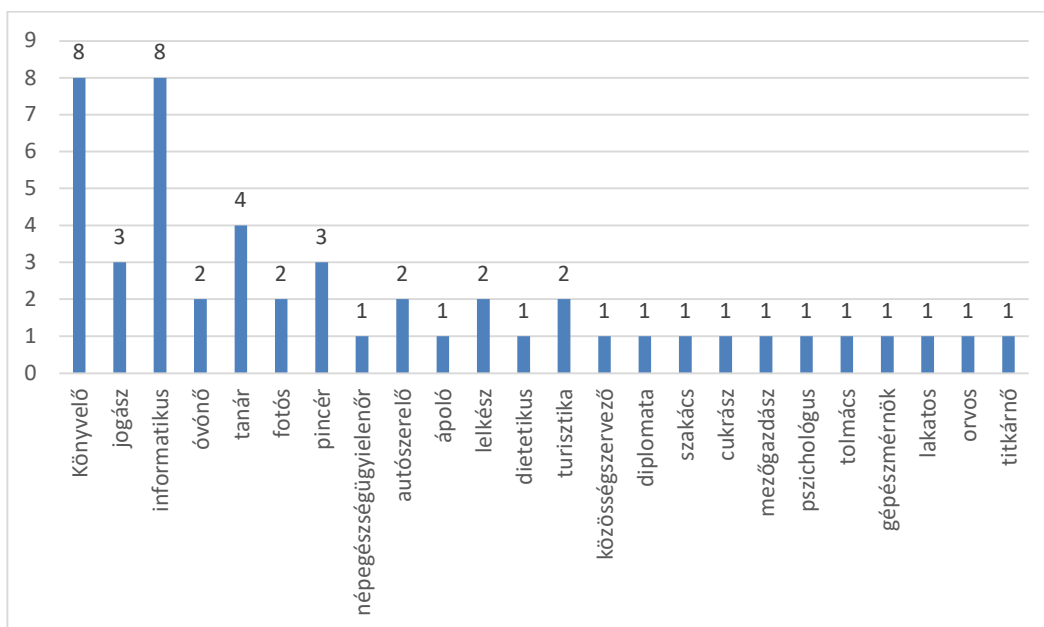
A pályaorientáció kérdőíves vizsgálatnak az volt a célja, hogy feltérképezze az érettségiző diákok pályaválasztási szándékait, a szándékkal kapcsolatos tényezőket, valamint a választás belső és külső tényezőit. A kiosztott kérdőívekből 50 darab teljesen kitöltött kérdőívet kaptam vissza.

Az alábbi táblázatban gyűjtöttem össze a Pataki-féle motivációs kérdőív első három kérdésére adott válaszokat:

No	Monogram	Nem	Pont	Választott szakma	A pályaválasztást befolyásoló tényező	A választott pálya megvalósítását segítő tényező
1	V.M	f	35	könyvelő	összeköttetés alapján	összeköttetés alapján
2	V.E.	n	54	óvónő	érdeklődésemet követve	elhelyezkedés lehetősége
3	T.F	n	50	könyvelő	érdeklődésemet követve	elhelyezkedés lehetősége
4	T.Z	f	50	szakács	érdeklődésemet követve	képzettség
5	T.P	f	10	pincér	érdeklődésemet követve	elhelyezkedés lehetősége
6	B.G	f	22	tanár	érdeklődésemet követve	összeköttetés alapján
7	B.V	n	51	pszichológus	érdeklődésemet követve	elhelyezkedés lehetősége
8	R.N	n	27	tanár	érdeklődésemet követve	elhelyezkedés lehetősége
9	B.N	f	64	lelkész	érdeklődésemet követve	családi segítség
10	L.B	n	54	cukrász	tanárain tanácsára	szerencsés véletlen
11	N.D	n	48	titkárnő	összeköttetés alapján	képzettség
12	O.T	f	9	fotós	összeköttetés alapján	képzettség
13	E.O	f	35	lakatos	érdeklődésemet követve	képzettség
14	B.J	f	-2	autószerelő	érdeklődésemet követve	képzettség
15	F.K	f	45	pincér	összeköttetés alapján	képzettség
16	B.R	f	-1	mezőgazdász	érdeklődésemet követve	képzettség
17	M.R.	f	40	tanár	érdeklődésemet követve	képzettség
18	H.E	f	77	könyvelő	összeköttetés alapján	képzettség
19	G.J	f	-5	autószerelő	érdeklődésemet követve	képzettség
20	S.K	f	42	pincér	érdeklődésemet követve	családi segítség
21	B.E	n	59	óvónő	pályán dolgozó kedvelt személy hatására	családi segítség
22	Sz.F	n	75	turisztika	pályán dolgozó kedvelt személy hatására	családi segítség
23	K.R	f	28	könyvelő	érdeklődésemet követve	elhelyezkedés lehetősége
24	B.R.	f	55	jogász	érdeklődésemet követve	képzettség
25	B.M	f	47	gépészmérnök	érdeklődésemet követve	képzettség
26	B.T	n	40	informatikus	érdeklődésemet követve	képzettség
27	Sz.P	f	26	könyvelő	érdeklődésemet követve	képzettség
28	N.Zs	f	49	könyvelő	érdeklődésemet követve	képzettség
29	B.R.L	n	36	informatikus	érdeklődésemet követve	összeköttetés alapján
30	H.Cs.	n	46	dietetikus	érdeklődésemet követve	képzettség
31	D.K.	n	10	informatikus	barátaim példájára	elhelyezkedés lehetősége
32	M.C	n	43	tolmács	érdeklődésemet követve	képzettség
33	R.Á	f	30	diplomata	érdeklődésemet követve	képzettség
34	I.F	n	22	informatikus	érdeklődésemet követve	képzettség
35	S.L	f	36	informatikus	érdeklődésemet követve	képzettség
36	S.L.	n	29	ápoló	szüleim kívánsága	családi segítség
37	H.E.E	n	70	lelkész	pályán dolgozó kedvelt személy hatására	elhelyezkedés lehetősége
38	T.V	n	74	orvos	érdeklődésemet követve	képzettség
39	L.G	f	41	turisztika	összeköttetés alapján	képzettség
40	N.E	f	11	informatikus	érdeklődésemet követve	családi segítség
41	I.D	n	15	informatikus	barátaim példájára	képzettség
42	P.K	f	59	könyvelő	érdeklődésemet követve	képzettség
43	K.B	n	36	népegészségügyi ellenőr	pályán dolgozó kedvelt személy hatására	összeköttetés alapján
44	B.A	n	13	közösségszervező	nem tudom pontosan	összeköttetés alapján
45	S.D	f	39	könyvelő	szüleim kívánsága	képzettség
46	D.A	n	68	tanár	szüleim kívánsága	képzettség
47	K.F	n	70	jogász	összeköttetés alapján	képzettség
48	G.R	n	65	fotós	érdeklődésemet követve	szerencsés véletlen
49	T.B	f	47	informatikus	érdeklődésemet követve	képzettség
50	M.V	n	58	jogász	érdeklődésemet követve	képzettség

3. táblázat: Az érettségiző diákok1-3 kérdésekre adott válaszai

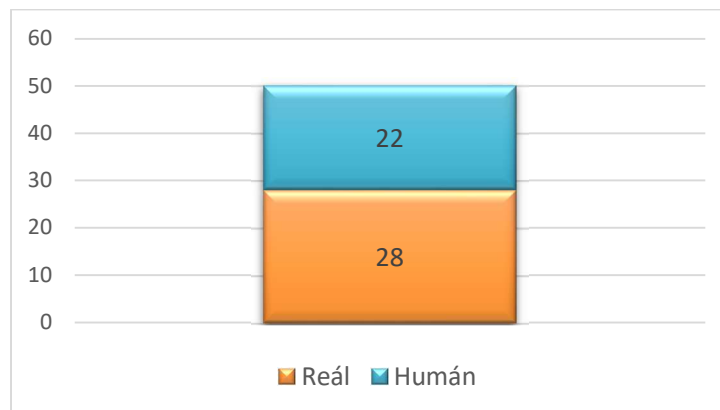
Az első kérdésre adott válaszok szerint, hogy *(Jelenleg milyen pályát szeretnél választani?)* az eloszlás a következő képen alakult:



5. ábra : Az érettségiző diákok körében választott szakmák

A felmérésekből kiderült, hogy a diákok által legkedveltebb a könyvelő és az informatikus szakma, melyeket 8-8 diák választott. Második legkedveltebb a tanár szakma, melyet négyen választottak. Harmadik leggyakoribb pedig a jogász és a pincér szakma. Ezeket a szakmánkként három diák választotta. Továbbá gyakori volt még az óvónő, fotós, autószerelő, lelkész, turisztikai irányultságú pálya választása (szakmánkként 2 fő).

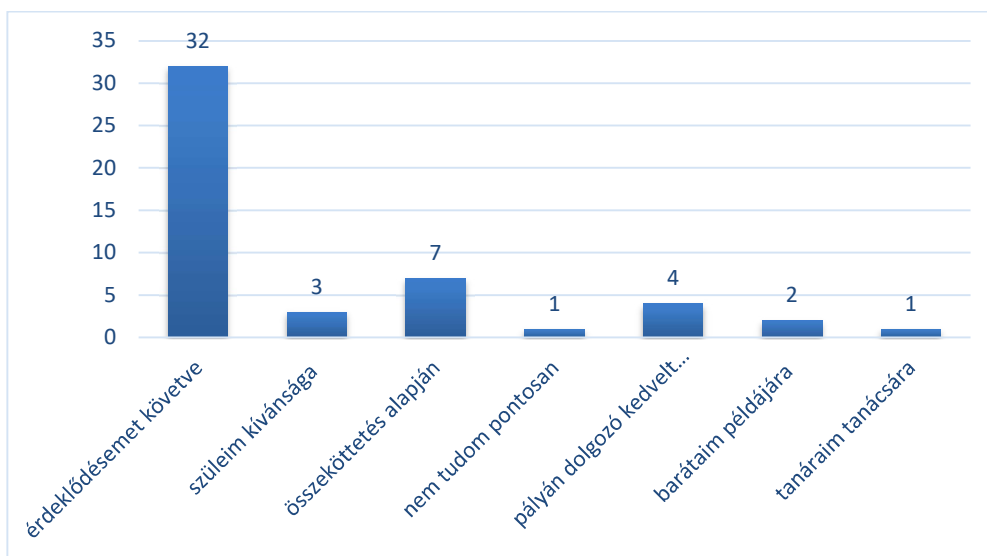
A diákok által választott szakmákat a nagyobb felhasználhatóság érdekében humán és reál irányultságokba soroltuk.



6.ábra: Szakmák irányultságának megoszlása

Az 50 diákból, 22 fő humán irányultságú pályát választott, 28 fő pedig a reál irányultságú szakmát. A humán irányultsághoz tartozó szakmák: lelkész, óvónő, ápoló, pszichológus, orvos, tanár, dietetikus, népegészségügyi ellenőr, turisztika, pincér, tolmács, közösség-szervező. A reál irányultsághoz tartozó szakmák: jogász, informatikus, könyvelő, szakács, cukrász, lakatos, autószerelő, diplomata, mezőgazdász, titkárnő.

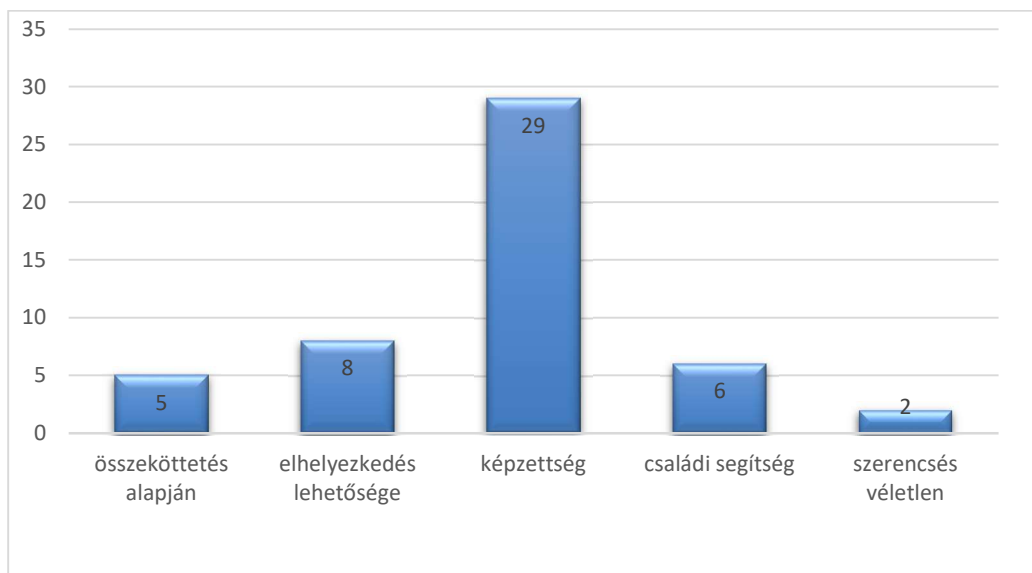
A második kérdésre (*Milyen okok és körülmények hatására döntöttél az általad, választott pálya mellett?*) adott válaszok az alábbiak szerint alakultak:



7. ábra. Az érettségiző diákok pályaválasztását befolyásoló tényezők megoszlása

A válaszokból kiderült, hogy a diákok többsége, vagyis 32 fő az érdeklődését követve választott szakmát. A diákokból 7 fő összeköttetés alapján választott pályát. Az érettségiző diákokból 4 fő a pályán dolgozó kedvelt személy hatására választotta az adott szakmát. 3 fő döntött a szakmája mellett a szülők kívánsága hatására. A barátok példája 2 fő döntött a választott szakma mellett. Az 50 főből, csupán 1 fő jelölte a „tanáraim tanácsára” és a „nem tudom pontosan” válaszlehetőségeket.

A harmadik kérdésre (*Véleményed szerint mitől függ, hogy az ember valóra tudja váltani pályaválasztási szándékát?*) adott válaszok az alábbiak szerint alakultak:



8. ábra. Az érettségiző diákok pályaválasztási szándékának megvalósítását elősegítő tényezők.

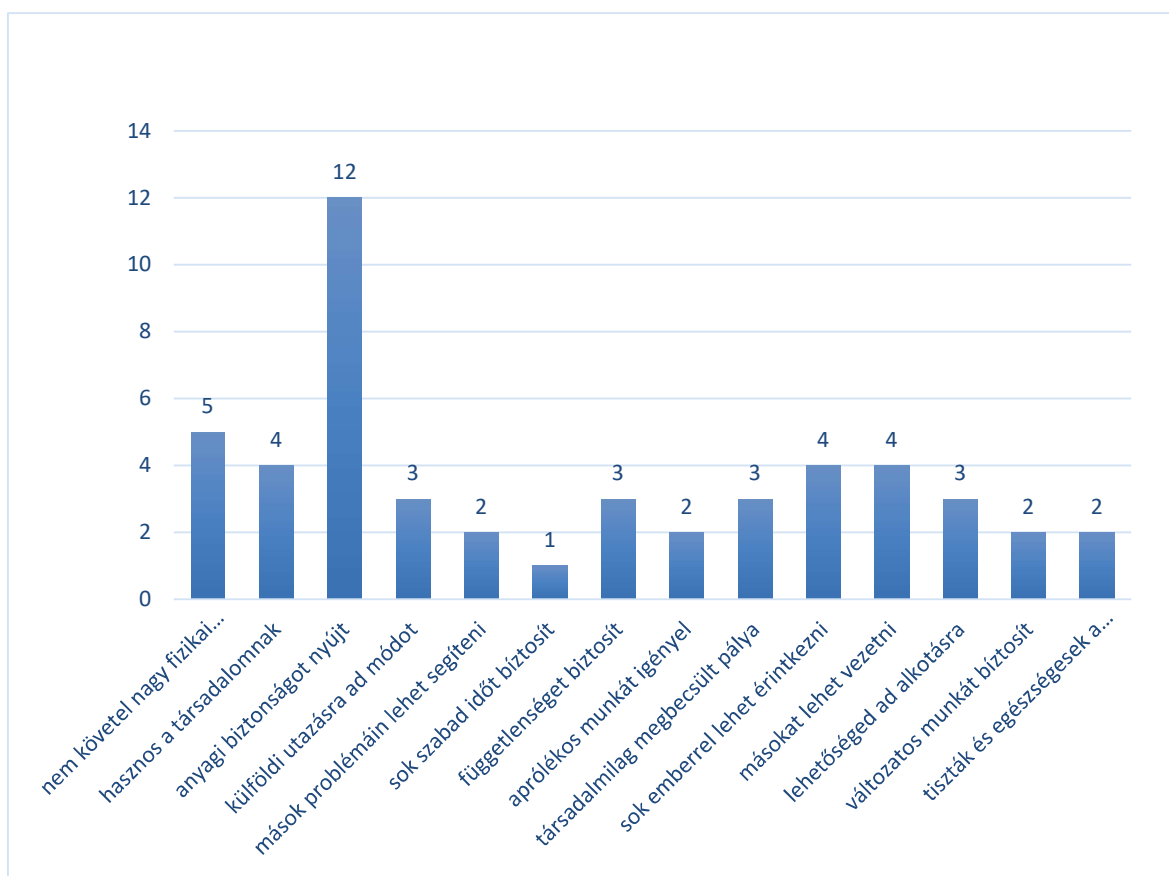
A harmadik kérdés arra kereste a választ, hogy a diákok véleménye szerint mitől függ a pályaválasztási szándékát megvalósítása. Az 50 fős mintából 29 fő válaszolta azt, hogy a képzettség határozza meg. A diákok közül 8 fő az elhelyezkedési lehetőséget, mint tényezőt vélte számottevőnek. 6 diák a családi segítséget választotta. 5 fő szerint összeköttetések alapján valósíthatóak meg kitűzött szándékok és célok. Csupán 2 fő gondolja úgy, hogy a szerencsés véletlen az, ami közrejátszik a pályacélok megvalósításában.

Az alábbi táblázat a Pataki-féle motivációs kérdőív 4-5 kérdéseire adott válaszokat összesítettem:

No	Monogram	Nem	Pont	Választott szakma	Számodra mi tesz vonzóvá egy életpályát?	Szakmai érvényesüléssel kapcsolatos érzések
1	V.M	f	35	könyvelő	nem követek nagy fizikai erőfeszítést	bizakodó
2	V.E.	n	54	óvónő	hasznos a társadalomnak	bizakodó
3	T.F	n	50	könyvelő	anyagi biztonságot nyújt	bizakodó
4	T.Z	f	50	szakács	nem követek nagy fizikai erőfeszítést	bizakodó
5	T.P	f	10	pincér	külföldi utazásra ad módot	nagyon bizakodó
6	B.G	f	22	tanár	nem követek nagy fizikai erőfeszítést	bizakodó
7	B.V	n	51	pszichológus	mások problémáin lehet segíteni	bizakodó
8	R.N	n	27	tanár	változatos munkát biztosít	bizakodó
9	B.N	f	64	lelkész	sok szabad időt biztosít	nagyon bizakodó
10	L.B	n	54	cukrász	társadalmilag megbecsült pálya	bizakodó
11	N.D	n	48	titkárnő	anyagi biztonságot nyújt	bizakodó
12	O.T	f	9	fotós	függetlenséget biztosít	bizakodó
13	E.O	f	35	lakatos	aprólékos munkát igényel	bizakodó
14	B.J	f	-2	autószerelő	aprólékos munkát igényel	bizakodó
15	F.K	f	45	pincér	sok emberrel lehet érintkezni	bizakodó
16	B.R	f	-1	mezőgazdász	sok emberrel lehet érintkezni	bizakodó
17	M.R.	f	40	tanár	társadalmilag megbecsült pálya	közömbös nyugtalan
18	H.E	f	77	könyvelő	függetlenséget biztosít	bizakodó
19	G.J	f	-5	autószerelő	sok emberrel lehet érintkezni	bizakodó
20	S.K	f	42	pincér	külföldi utazásra ad módot	nagyon bizakodó
21	B.E	n	59	óvónő	tiszták és egészségesek a körülmények	bizakodó
22	Sz.F	n	75	turisztika	másokat lehet vezetni	bizakodó
23	K.R	f	28	könyvelő	másokat lehet vezetni	nagyon bizakodó
24	B.R.	f	55	jogász	hasznos a társadalomnak	bizakodó
25	B.M	f	47	gépészmérnök	társadalmilag megbecsült pálya	nagyon bizakodó
26	B.T	n	40	informatikus	anyagi biztonságot nyújt	bizakodó
27	Sz.P	f	26	könyvelő	másokat lehet vezetni	közömbös nyugtalan
28	N.Zs	f	49	könyvelő	lehetőséged ad alkotásra	nagyon bizakodó
29	B.R.L	n	36	informatikus	anyagi biztonságot nyújt	bizakodó
30	H.Cs.	n	46	dietetikus	mások problémáin lehet segíteni	bizakodó
31	D.K.	n	10	informatikus	sok emberrel lehet érintkezni	közömbös nyugtalan
32	M.C	n	43	tolmács	anyagi biztonságot nyújt	bizakodó
33	R.Á	f	30	diplomata	másokat lehet vezetni	bizakodó
34	I.F	n	22	informatikus	anyagi biztonságot nyújt	nagyon bizakodó
35	S.L	f	36	informatikus	anyagi biztonságot nyújt	nagyon bizakodó
36	S.L.	n	29	ápoló	külföldi utazásra ad módot	bizakodó
37	H.E.E	n	70	lelkész	változatos munkát biztosít	közömbös nyugtalan
38	T.V	n	74	orvos	hasznos a társadalomnak	bizakodó
39	L.G	f	41	turisztika	anyagi biztonságot nyújt	bizakodó
40	N.E	f	11	informatikus	anyagi biztonságot nyújt	bizakodó
41	I.D	n	15	informatikus	nem követek nagy fizikai erőfeszítést	bizakodó
42	P.K	f	59	könyvelő	anyagi biztonságot nyújt	bizakodó
43	K.B	n	36	népegészségügyi ellenőr	tiszták és egészségesek a körülmények	nagyon bizakodó
44	B.A	n	13	közösségszervező	nem követek nagy fizikai erőfeszítést	közömbös nyugtalan
45	S.D	f	39	könyvelő	függetlenséget biztosít	bizakodó
46	D.A	n	68	tanár	hasznos a társadalomnak	bizakodó
47	K.F	n	70	jogász	anyagi biztonságot nyújt	bizakodó
48	G.R	n	65	fotós	lehetőséged ad alkotásra	bizakodó
49	T.B	f	47	informatikus	lehetőséged ad alkotásra	bizakodó
50	M.V	n	58	jogász	anyagi biztonságot nyújt	bizakodó

4.táblázat: Az érettségiző diákok 4.és5. kérdésekre adott válaszai

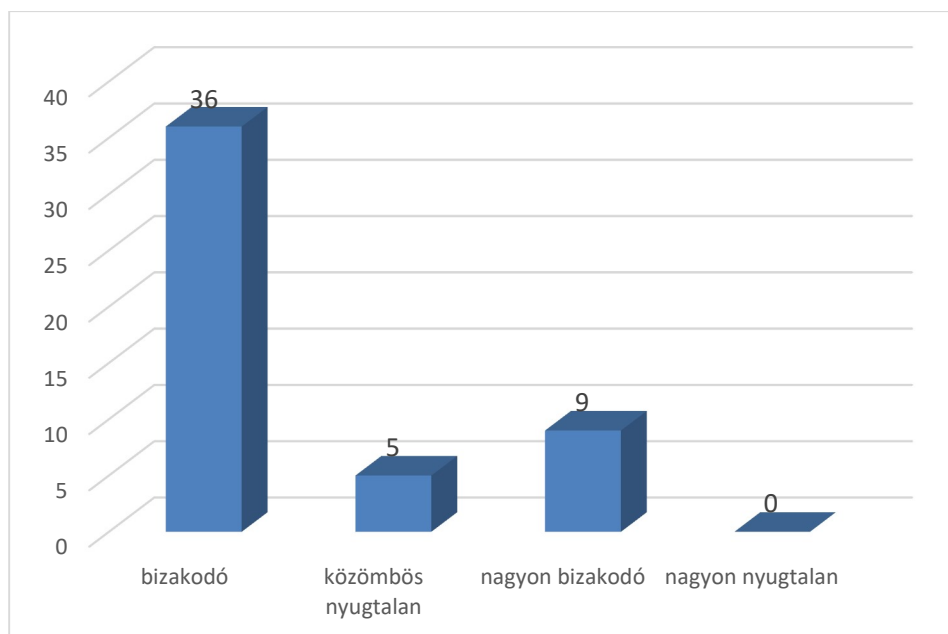
A negyedik kérdésre (*Számodra mi tesz vonzóvá egy életpályát?*) adott válaszok mutatói az alábbiak szerint alakultak:



9. ábra. Az érettségiző diákok válaszai a „Számodra mi tesz vonzóvá egy pályát?” kérdésre

A negyedik kérdés az értékpreferencia megismerésére szolgál. Az 50 érettségiző diák közül 12 fő az anyagi biztonság megléte miatt választotta a szakmáját. 5 fő az alacsony fizikai erőfeszítés miatt választotta az adott szakmát. Válaszonként 4 fő jelölte, a „hasznos a társadalomnak”, „sok emberrel lehet érintkezni”, „másokat lehet vezetni” lehetőségeket. 3 fő jelölte válaszonként a „külföldi utazásra ad módot”, „függetlenséget biztosít”, „társadalmilag megbecsült pálya” és a „lehetőséget ad az alkotásra” kifejezéseket. 2 fő jelölte a: „mások problémáin, bajain lehet segíteni”, „tiszták és egészségesek a körülmények”, „változatos munkát biztosít” válaszlehetőségeket. Csupán 1 fő jelölte a „függetlenséget biztosít” kifejezést.

Az ötödik kérdésre (*Milyen érzéseid vannak, ha a szakmai érvényesülésre gondolsz?*) adott válaszok mutatói az alábbiak szerint alakultak:



10. ábra: Az érettségiző diákok szakmai érvényesüléssel kapcsolatos érzése

Az érettségiző diákok közül 36 fő bizakodóan tekint a szakmai érvényesülésre. Kicsivel több mint egynegyede nagyon bizakodó (9 fő). A minta tized része (5 fő) közömbös nyugtalan, ha a szakmai érvényesülésére gondol.

Pályaorientáció vizsgálat eredményeiből elmondható, hogy a legtöbb érettségiző diák, a napjainkban nagy presztízsnak örvendő informatikus és könyvelő szakmát választotta hivatásaként (szakmánként 8 fő). A diákok nagyrésze (32 fő) érdeklődését követve választott szakmát, mely pozitív szakmai jövőt eredményezhet, hiszen a teljesítményben is nagy szerepe van annak, hogy az egyén mennyire kötődik, érdeklődik munkatevékenysége iránt. A diákok több mint a fele (29 fő) válaszolta azt, hogy a képzettség határozza meg a pályaválasztási szándékának megvalósítását. A „Számodra mi tesz vonzóvá egy pályát?” kérdésre adott válaszok konklúziójaként elmondható, hogy a jelenlegi gazdasági helyzetben a munkaerőpiaci lehetőségek erőteljes befolyásoló tényezők a választás során, hiszen több válaszadó (12 fő) az „anyagi biztonság megléte” miatt tartja vonzónak a választott szakmát. A diákok majd háromnegyed része (36 fő) bizakodóan tekint a szakmai érvényesülésre.

4.2. Hajlam és hivatás kérdőív

A *Hajlam és hivatás* kérdőíves módszer a gimnázium felsőbb osztályaiba járó tanulók pályaválasztásához nyújt segítséget. Számptalan foglalkozási ág különféle szempontok szerint nagyobb csoportokba sorolható annak alapján, milyen beállítódást, hajlamokat, alkatot, érzésvilágot igényelnek. Ez az eljárás nem sorol fel konkrét munkaköröket. Ehelyett a fő irányokat, a fő területeket célozza meg, melyek segítenek elhelyezni a diákok készségeit, hajlamait, érdeklődését a hivatások nagy csoportjai között. Segítségével képet kaphatunk arról, hogy a diákok által maguknak elképzelt hivatás és a belső, személyes hajlamok mennyire esnek egybe, illetve mennyire különböznek egymástól. Így választásukat megerősíthetjük, vagy a helyes irányba terelhetjük. A diákok feladata, hogy válasszanak az IGAZ vagy NEM IGAZ alternatívák közül valamennyi állításnál aszerint, hogy mennyire illik vagy nem illik rájuk általában, és a megfelelő betűjelet karikázzák be. Nem kell törődniük azzal, hogy ez a betűjel váltakozva (a), (b) vagy (c) betű, hol az IGAZ, hol a NEM IGAZ oszlopban található, csupán arra kell figyelniük, hogy a megfelelő oszlopban jelöljék meg a válaszukat (Tóth, 2005).

Négy fő területet, ezen belül nyolc alterületet céloz meg a kérdőív:

I. Emberek. Az első altípusba azok a személyek tartoznak, akiket az emberekkel való törődés vonz: ezt az egészségügy különböző területein, a társadalmi segítő hivatásokban, vagy a tanári pályán juttathatja érvényre legjobban. A második altípusú diákok inkább befolyásolni igyekeznek az embereket: ezek a kereskedők, üzletemberek, menedzserek, bankárok, reklámszakemberek világa, de a katonák, rendőrök is ide tartoznak.

II. Rendszerek és folyamatok. Az első altípusba tartoznak azok a diákok akiknek jó szervezői és problémamegoldó készségük van: az ügyvédé, a könyvtárosé, a különböző szintű adminisztrátoré, és titkár(nő)é, szervezőé, hivatalnoké. A második altípusú diákot inkább a tények, még inkább a (számszerű) adatok vonzzák: ez a bankárok, pénzemberek és a közgazdászok, a könyvelők, valamint a számítógépekkel dolgozók (rendszereservezők, programozók stb.) világa.

III. oszlop: Kommunikáció és művészet. Közlés készségét jelzi a diákban: újságíró, rádiós-tévés szakember, tolmács, sajtófőnök, szóvivő stb. A másik altípus tervezés és a látvány készségére mutat: az ilyen ember beállítódásának felel meg pld. az építész, a divat-, a jelmez-, a kirakat- stb. tervező, a fotóművész, a grafikus hivatása, vagy az ehhez hasonlók.

IV. oszlop: Tudomány. Az első altípus az elméleti (tudományos, kutatói) beállítódást jelzi. Mint például: fizika, biológia, orvostudomány, várostervezés, matematika stb. A

második típusba azok a diákok tartoznak, akikhez a gyakorlat (az alkalmazás) áll közelebb: az alkalmazott kutatások, a mérnök hivatása, a megvalósítások bármely tudományos-technikai területen (Tóth, 2005,113).

Értékelés:

A kiértékelés során a (c) válaszokat figyelmen kívül hagyjuk, azok nem jelentenek semmit. Adjuk össze külön-külön az (a) és (b) válaszokat, majd a kettő összegét az első 16, a második 16, a harmadik, majd a negyedik 16 állításra.

I oszlop: Emberek. Először az (a) + (b) összpontszámot értékeljük. Ha ebben az oszlopban 0-4 pontja van a diáknak, az azt mutatja, hogy kevésbé érdeklődik az emberek iránt, ezért az emberekhez kötődő foglalkozások nem neki valók. Az átlagérték 5-12 pont, ekkor ezekben a tevékenységekben jól boldogul, de szenvedélyévé ritkán válik. Ha a pontszáma 13-16, akkor ez a terület kifejezetten neki való, ebben érzi magát igazán otthonosan. Ha a diáknak több (a) válasza van, mint (b) válasza, akkor az emberekkel való törődés vonzza: ezt az egészségügy különböző területein, a társadalmi segítő hivatásokban, vagy a tanári pályán juttathatja érvényre legjobban. Ha viszont a (b) válaszai vannak többségben, akkor inkább hatni igyekszik az emberekre, inkább befolyásolni igyekszik őket, mintsem segíteni, oktatni vagy gyógyítani (Tóth, 2005,113).

II. oszlop: Rendszerek és folyamatok. Ismét először az (a) + (b) összpontszám mutatja meg, hogy ebben a főcsoportban a diák érdeklődése, vonzódása átlag alatti-e (0-4 pont), esetleg átlagos (5-12 pont) vagy átlag feletti (13-16 pont). Az értelmezés hasonló, mint az első oszlopban. Ha az (a) válaszok száma több a (b) válaszokénál, akkor a diák a szavak embere. Ha azonban a (b) válaszok vannak többségben, akkor a diákot inkább a tények, még inkább a (számszerű) adatok vonzzák.

III. oszlop: Kommunikáció és művészet. Először ismét az (a) + (b) összpontszámot értékeljük: itt is átlag alatti (0 — 4 pont), átlagos (5-12 pont), vagy átlag feletti (13-16 pont) eredményről beszélünk. A következők - mint mindenhol — csak akkor vonatkoznak a diákra, ha legalább átlagos pontszámot ért el. Több (a) mint (b) válasz a kifejezés, közlés készségét jelzi a diákban. A (b) válaszok túlsúlya inkább a tervezés és a látvány készsége mutat.

IV. oszlop: Tudomány, technika. Az értékelés most is az (a) + (b) összpontszámmal kezdődik: ha ez átlag alatti (0-4) pont, a diáknak nincs sok köze ehhez a „tengelyhez”. Ha legalább átlagos (5-12 pont), még inkább ha átlag feletti (13-16 pont) értéket ért el, akkor vonatkoznak rá a következők. Több (a) mint (b) válasz inkább elméleti (tudományos, kutatói) beállítódást jelez. A specifikus területet a diák választja - pl. fizika, biológia,

orvostudomány, várostervezés, matematika stb. —, ez már nem függ a beállítódástól. Ha a (b) válaszok vannak többségben, akkor viszont a gyakorlat (az alkalmazás) áll a diákhöz közelebb. Az érettségiző diáknak az a terület e legmegfelelőbb, amely oszlopban a ponteredménye a legmagasabb (Tóth, 2005,113).

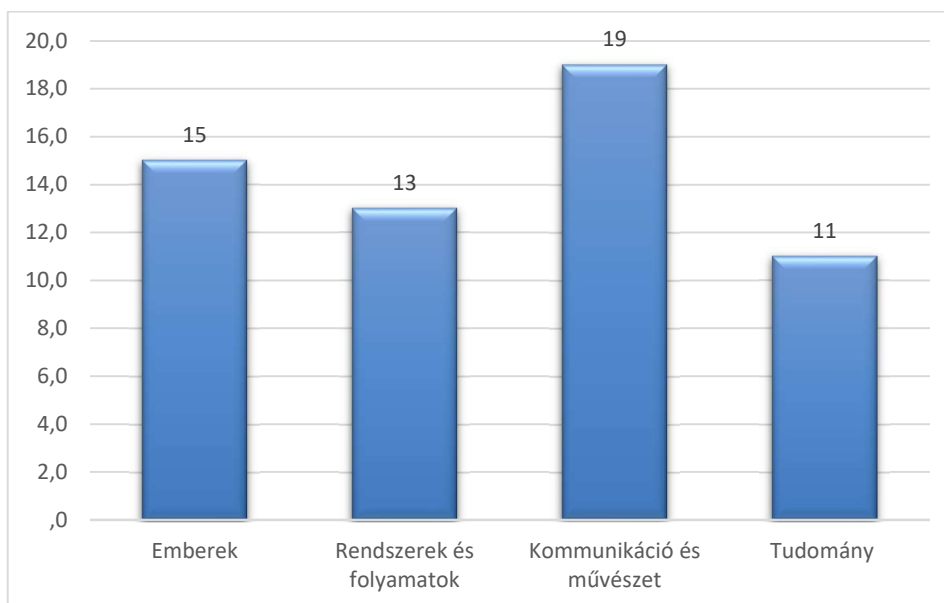
Hajlam és hivatás kérdőíves módszer eredményei

A hajlam és hivatás kérdőíves módszer eredményeiből következtetni lehet arra, hogy mely szakma típus a leginkább megfelelő az adott személynek. A kutatáshoz, a diákok legtöbb pontot elért szakmaterülete lett felhasználva, a hozzá tartozó pontértékeket nem tüntettem fel a dolgozatban. A következőkben azt kívánom szemléltetni, hogy a nemek eloszlásában és a teljes mintában, hány főre és melyik szakmaterület jellemző a négy fő terület közül.

	Területek	Férfi	Nő	Összesen
I	Emberek	7	8	15
II	Rendszerek és folyamatok	7	5	13
III	Kommunikáció és művészet	7	12	19
IV	Tudomány és technika	8	3	11

5. táblázat: A hajlam és hivatás mérőeszköz eredménye a teljes mintára és nemek szerinti eloszlás nézve

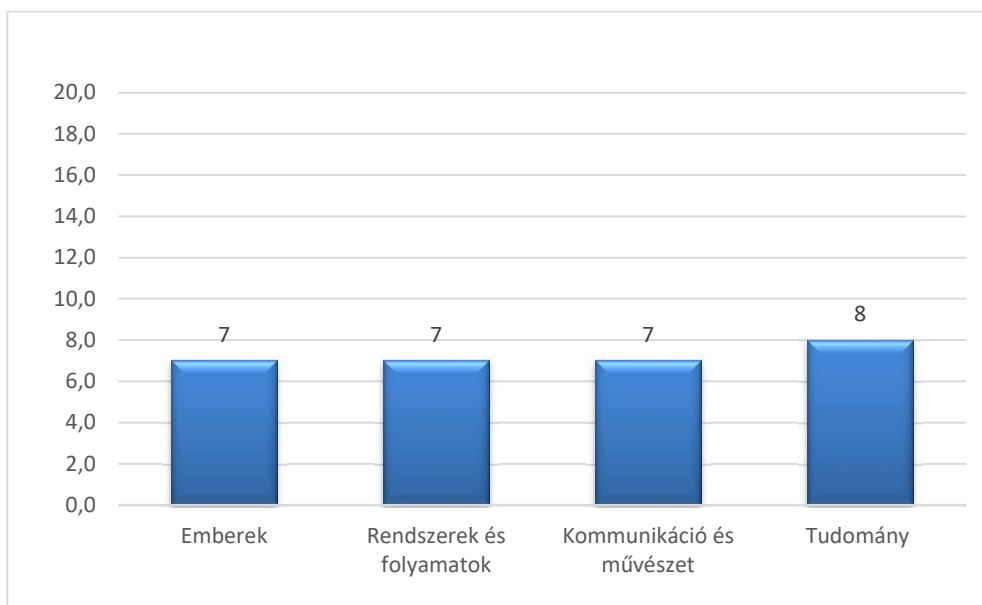
Az alábbi diagramm jól illusztrálja a vizsgálat összesített eredményeinek mutatóit:



11. ábra: A teljes mintára jellemző szakmaterületek megoszlása

A legtöbb diák (19 fő) a „Kommunikáció és művészet” területivel kapcsolatos szakmai tevékenység iránt mutatnak érdeklődést. A nagyságrendek tekintetében a második helyen az Emberek segítésére, befolyására irányuló szakmai területek iránt mutatnak hajlandóságot (15 fő). Az érettségiző diákokból 13 fő tartozik a Rendszerek és folyamatok területébe. A legkevesebben (11 fő) a Tudomány és technika területe iránt mutatnak hajlandóságot. A válaszok kiértékelésénél 8 diáknál fordult elő, hogy két típus egyenlő mértékben volt jellemző rájuk.

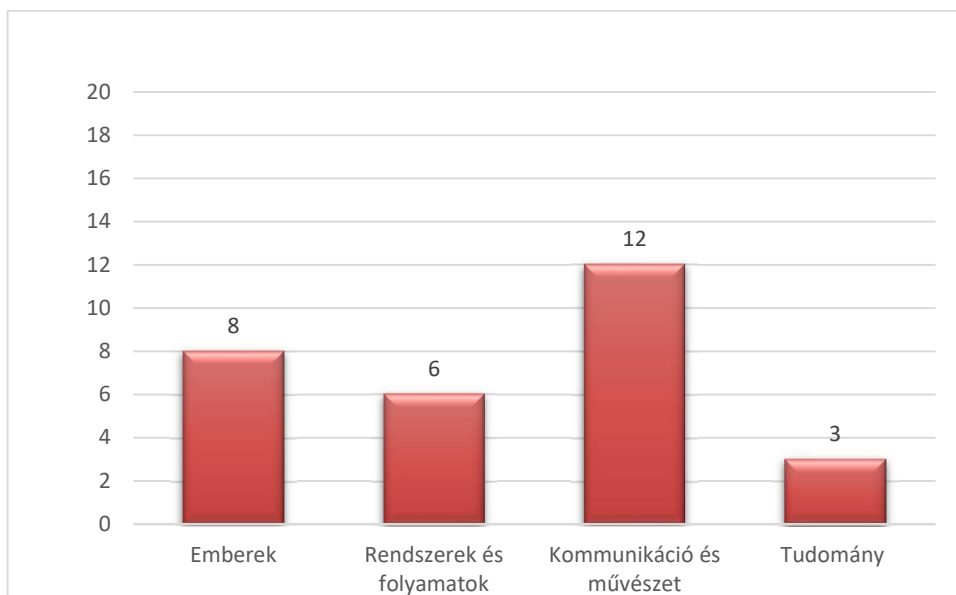
A négy fő szakmai terület nemek szerinti megoszlásban, a fiúk estére vetítve:



12.ábra: A fiúkra jellemző 4 fő szakmaterület megoszlása

A férfiaknál leginkább a „Tudomány és technika” területe dominál (8 fő). Egyforma arányban jelenik meg az „Emberek”, „Rendszerek és folyamatok” és a „Kommunikáció és művészet” típus (típusonként 7 fő).

A négy fő szakmai irányultság típusának nemek szerinti megoszlásban, a lányok estére vetítve:



13.ábra: A lányokra jellemző 4 fő szakmaterület megoszlása

A női mintára a „Kommunikáció és művészet” terület jellemző a leginkább (12 fő). Az „Emberek” típus 8 főnél dominál, mely az emberek segítségét és befolyásolását takarja. A „Rendszerek és folyamatok” típusa hat nőre jellemző. Csupán 3 fő alkalmas az eredmények alapján a „Tudomány és technika” területén végzett munkára.

Hajlam és hivatás kérdőíves módszer eredményeiből kirajzolódott, hogy a diákok milyen pályára a legalkalmasabbak egyen-egyenként. Továbbá, hogy a legtöbb diák a „Kommunikáció és művészet” területére a legalkalmasabb. A férfiaknál leginkább a „Tudomány és technika” területe dominál. A női minta többségére a „Kommunikáció és művészet” típus jellemző a leginkább.

4.3 Az érzelmi intelligencia vizsgálata

Az érettségiző diákok érzelmi intelligencia szintjének felméréséhez N. Holl módszerét alkalmaztuk, mely 30 kijelentést tartalmaz. A megadott kijelentések melletti oszlopokban a diákoknak egy -3-tól +3-ig terjedő skálán kell jelölniük, aszerint, hogy éppen mennyire jellemző vagy nem jellemző rájuk. (ahol a -3 azt jelentette, hogy egyáltalán nem jellemző rám, a +3 pedig azt, hogy nagyon jellemző rám.) A pontok összegzése a matematika szabályai szerint történik.

A teszt az érzelmi intelligenciát méri, melyet külön lehet bontani alképességekre, vektorokra. Úgymint:

- 1) Érzelmi tudatosság;
- 2) Érzelem irányító készség;
- 3) Motiváltság a kiegyensúlyozottság iránt;
- 4) Empátia;
- 5) Más ember érzelmeinek felismerési.

A teszt kiértékelésének a szempontjai:

Az érzelmi tudatossághoz a következő sorszámú kérdések tartoznak: 1,2,4,17,19,25. Az érzelem irányító készséghez: 3,7,8,10,18,30. Motiváltság a kiegyensúlyozottság iránt nevezetű vektorhoz: 5,6,13,14,16,22. Az empátia elnevezésű vektorhoz: 9,11,20,21,23,28. Más ember érzelmeinek felismerésének készségéhez: 12,15,24,26,27,29.

Az érzelmi intelligencia vektorjainak fejlettségi szintjei:

Magas - 14 vagy ennél több pont

Közepes – 13-8 pont

Alacsony – 7 és ez alatt

Az összeszámolt pontokat, a megadott érzelmi intelligencia szintjének meghatározása alapján értékeljük.

Magas - 70 vagy ennél több pont

Közepes – 69-40 pont

Alacsony – 39 és ez alatt

Ez a fajta érzelmi intelligenciát felmérő módszer a kevert modellhez tartozik, mely a vonásokat és képességeket is magukba foglalnak.

Az érzelmi intelligencia öt vektorját a nagyobb felhasználhatóság érdekében két fő típusba lehet sorolni:

-szociális (más emberek érzelmeire vonatkozó) érzékenység, mely más emberek érzéseinek, hangulatának, szándékának és indítékainak megértését jelenti. Magában foglalja a sikeres kommunikáció képességét, mások jelzéseinek, arckifejezésének, hangszínének, kézmozdulatainak megértését, valamint az ezekre adott helyes reakció.

-önirányítási (saját érzelmeire vonatkozó) készség, ide tartozik az érzelemink irányítása, felismerése.

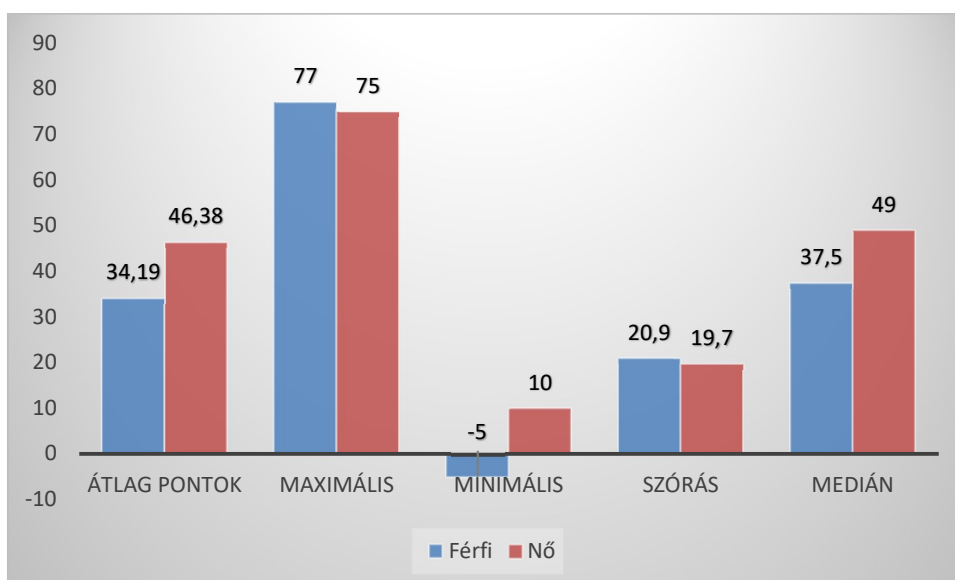
Ha a kapott eredményeket egy ilyen csoportosítási összefüggésbe helyezzük, rávilágíthatunk arra, hogy a diákok közül kik azok, akik alkalmasak a szociális szférában való elhelyezkedésre, vagyis a szakma megválasztása megfelelő-e a számukra abban, hogy emberekkel dolgozzanak. A szociális érzékenységük fejlettsége, az empátia és tolerancia révén az emberekkel együttműködve eredményes munkavégzésre lesznek képesek, avagy ennek hiányában, más típusú munkakörök ellátására alkalmasak, ahol ez nem feltétele a sikeres munkavégzésnek.

Az érzelmi intelligencia felmérésének eredményei

A beregszászi járás középiskoláiba járó végzős diákok érzelmi intelligencia szintjének felméréséből a következő eredmények születtek.

Nem	Nemek Száma	Átlag pontok	Maximális	Minimális	Szórás	Medián
Férfi	26	34,19	77	-5	20,9	37,5
Nő	24	46,38	75	10	19,7	49

6.táblázat: Az érzelmi intelligencia méréséből kapott pontértékek



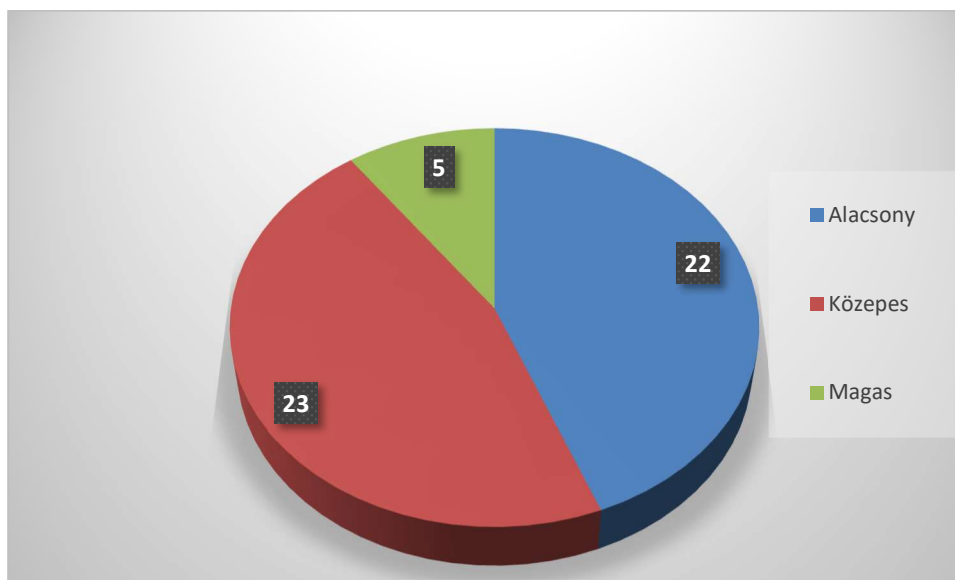
14.ábra: Az érzelmi intelligencia méréséből kapott pontértékek

Ebben, a táblázat alapján készült diagramon jól megfigyelhető, hogy a férfiak átlag érzelmi intelligencia pontértéke 34,19. A nők átlagos pontértéke 46,38. Ebből adódóan a teljes minta érzelmi intelligencia átlag értéke 40,04 pontérték. A maximálisan elért érték a férfiaknál 77 pont volt, nőknél 75 pont. A férfiak minimálisan elért értéke -5, a nők minimálisan elért értéke 10 pont. A szórás a férfiaknál 20,9, a nőknél 19,7. A medián férfiaknál 37,5, nőknél 49 pont érték.

Érzelmi intelligencia szint	Magas	Közepes	Alacsony
Pont érték	70- és e fölött	69-40	39- és ez alatt
Férfi	1	11	14
Nő	4	12	8
Összesen	5	23	22

7.táblázat: Az érzelmi intelligencia megoszlása a teljes mintára és a nemek szerinti megoszlásra nézve

Az érzelmi intelligencia fejlettségi szintjeinek viszonylatát az vizsgálatban részt vett valamennyi diákra (50 fő) kivetítetten illusztrálja az alábbi diagramm:

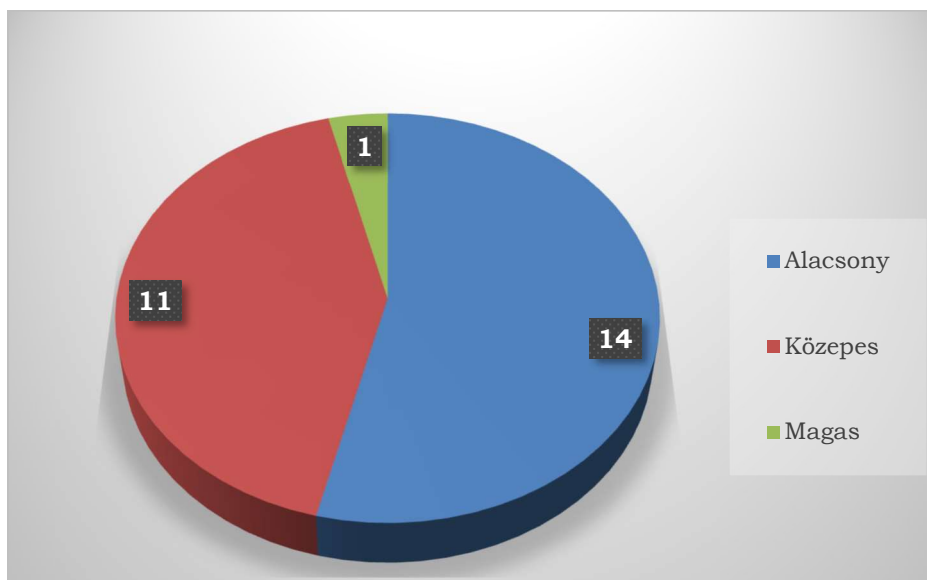


15. ábra: Az érzelmi intelligencia megoszlása

Ahogy azt a 15. ábra is mutatja, magas érzelmi intelligencia szinttel rendelkezik 5 fő. A legtöbb diák normál érzelmi intelligenciával rendelkezik (23 fő). Alacsony szinttel pedig 22 fő rendelkezik.

Megvizsgálva, az átlag érzelmi intelligencia fejlettségi szintek értékeinek viszonylatában a nemek szerinti megoszlást, bizonyos különbségek figyelhetők meg.

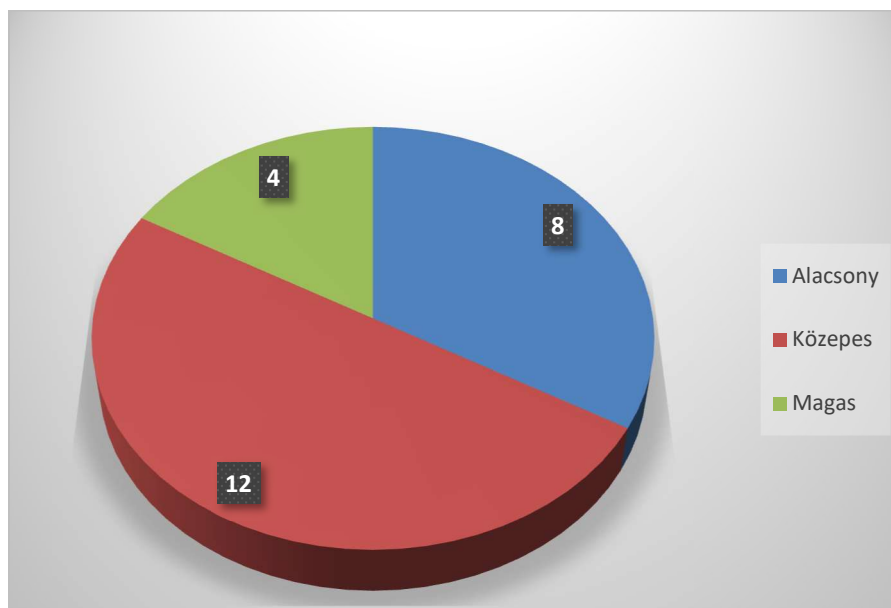
A férfiakra kivetített intelligencia szint átlagának mutatói az alábbiak szerint alakult:



16. ábra: A férfiak érzelmi intelligencia szintjeinek megoszlása

A 26 fős férfi mintából 1 fő ért el magas pontszámot az érzelmi intelligencia teszten. 11 főnek normál vagy közepes az eredménye. Alacsony pontértéket ért el a férfiak több mint a fele, vagyis 14 fő.

A nőkre kivetített intelligencia szint átlagának mutatói az alábbiak szerint alakult:



17. ábra: A nők érzelmi intelligencia szintjeinek megoszlása

Az érzelmi intelligenciát felmérő kérdőíves módszerből kiderült, hogy a 24 fős női mintából 4 fő ért el magas pontszámot. Normál vagy közepes az eredménye 12 főnek. Alacsony pontértéket ért el 8 fő.

Összehasonlítva a férfiak és a nők érzelmi intelligencia szintjeinek a különbözőségét, látható, hogy a nők magasabb érzelmi intelligenciával rendelkeznek, mint ellenkező nemű társaik.

Az alábbiakban egy összesítő táblázat van bemutatva, mely szemlélteti az érzelmi intelligencia szintjeinek megoszlását (fentről haladva lefelé csökken a pontérték). Továbbá az érzelmi intelligencia vektorjainak is a szintjeit, melyet 2 típusba lehet sorolni:

- szociális (más emberek érzelmeire vonatkozó) érzékenység,
- önirányítási (saját érzelmekre vonatkozó) készség.

A két fő típusba tartozó pontértékek színekkel vannak jelölve, melyek a szinteket megoszlását ábrázolják.

A rózsaszín jelöli a magas -, a sárga a közepes, a kék az alacsony-, a lila pedig a rendkívül alacsony szintet. Ezek alapján szembejövő, hogy sok olyan diák van, akik rendkívül alacsony pontértékeket produkáltak az érzelmi intelligencia teszten, szám szerint 15 fő.

Monogram	Nem	Pont	Érzelmi tu	Érzelem ir	Motiváltsá	Önirányítá	Empátia	Más embe	Szociális é
H.E	f	77	15	12	18	45	18	14	32
Sz.F	n	75	14	14	17	45	15	15	30
T.V	n	74	13	14	15	42	16	16	32
K.F	n	70	17	15	10	42	11	17	28
H.E.E	n	70	14	11	15	40	14	16	30
D.A	n	68	11	14	12	37	15	16	31
G.R	n	65	11	13	13	37	14	14	28
B.N	f	64	12	9	13	34	14	16	30
B.E	n	59	15	12	11	38	8	13	21
P.K	f	59	10	11	13	34	13	12	25
M.V	n	58	9	12	8	29	16	13	29
B.R	f	55	16	0	13	29	15	11	26
V.E.	n	54	9	2	13	24	15	15	30
LB	n	54	11	12	9	32	13	9	22
B.V	n	51	14	6	13	33	12	6	18
T.Z	f	50	11	10	11	32	10	8	18
T.F	n	50	6	10	12	28	11	11	22
N.Zs	f	49	8	10	9	27	12	10	22
N.D	n	48	12	0	7	19	15	14	29
T.B	f	47	7	7	9	23	12	12	24
B.M	f	47	10	12	14	36	6	5	11
H.Cs.	n	46	17	-2	2	17	16	13	29
F.K	f	45	9	5	13	27	8	10	18
M.C	n	43	5	5	9	19	13	11	14
S.K	f	42	9	15	7	31	8	3	11
L.G	f	41	14	0	14	28	4	9	13
M.R.	f	40	11	2	11	24	7	9	16
B.T	n	40	4	8	9	21	8	11	19
S.D	f	39	9	6	10	25	7	7	14
K.B	n	36	7	-1	7	13	15	8	23
S.L	f	36	9	-4	10	15	6	15	21
B.R.L	n	36	5	-6	9	8	17	11	28
V.M	f	35	5	-4	10	11	11	13	24
E.O	f	35	3	6	7	16	8	11	19
R.Á	f	30	13	-7	4	10	9	11	20
S.L	n	29	6	-11	9	4	13	12	25
K.R	f	28	7	6	5	18	5	5	10
R.N	n	27	4	-8	7	3	11	13	25
Sz.P	f	26	16	-4	8	20	0	6	6
B.G	f	22	8	13	3	24	-4	2	-2
I.F	n	22	-6	1	14	9	7	6	13
I.D	n	15	11	-5	6	12	-2	5	3
B.A	n	13	6	-3	-4	-1	6	8	14
N.E	f	11	3	-5	3	1	3	7	10
T.P	f	10	6	4	1	11	-3	2	-1
D.K.	n	10	7	-3	1	5	3	2	5
O.T	f	9	7	1	3	11	2	-4	-2
B.R	f	-1	0	0	9	9	1	-11	-10
B.J	f	-2	3	-13	-1	-11	0	9	9
G.J	f	-5	-5	-9	3	-11	5	1	6

8.táblázat: A diákok érzelmi intelligencia, önirányítás fejlettség és szociális érzékenység szintje

Az érzelmi intelligencia öt vektorját két fő típusba lehet sorolni:

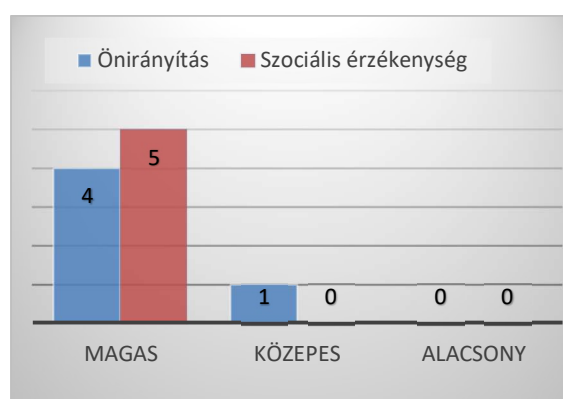
-szociális (más emberek érzelmeire vonatkozó) érzékenység,

-önirányítási (saját érzelmekre vonatkozó) készség.

E két készség mértékét hivatottak szemléltetni a következő táblázatok az érzelmi intelligencia pontértékeinek megosztottsága mentén:

	Magas	Közepes	Alacsony
Önirányítási készség	4	1	0
Szociális érzékenység	5	0	0

9. táblázat: Magas érzelmi intelligenciával rendelkezők önirányítási és szociális érzékenység készségeinek eloszlás

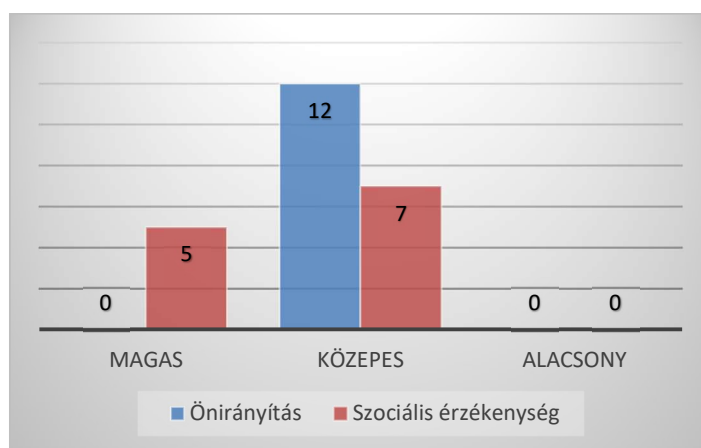


18.ábra: Magas érzelmi intelligenciával rendelkezők önirányítási és szociális érzékenység készségeinek eloszlás

Az 5 magas érzelmi intelligenciával rendelkező diák közül: mindkét összetevő magasan fejlett, de H.E.E esetében az Önirányítási készség közepes mértékű.

	Magas	Közepes	Alacsony
Önirányítás	0	12	0
Szociális érzékenység	5	7	0

10.táblázat: A közepesnél magasabb érzelmi intelligenciával rendelkezők önirányítási és szociális érzékenység készségeinek eloszlás

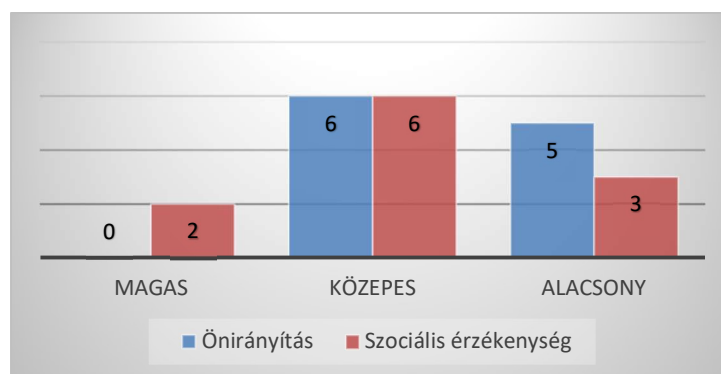


19.ábra: A közepesnél magasabb érzelmi intelligenciával rendelkezők önirányítási és szociális érzékenység készségeinek eloszlás

A 12 közepesnél magasabb EQ-val rendelkező diák közül: az önirányítás fejlettségi szintje a közepesnél magasabb szinten van, viszont a szociális érzékenység tekintetében 5 alanynál magas szintet mutat.

	Magas	Közepes	Alacsony
Önirányítás	0	6	5
Szociális érzékenység	2	6	3

11.táblázat: Közepesen fejlett EQ-val rendelkezők önirányítási és szociális érzékenység készségeinek eloszlás

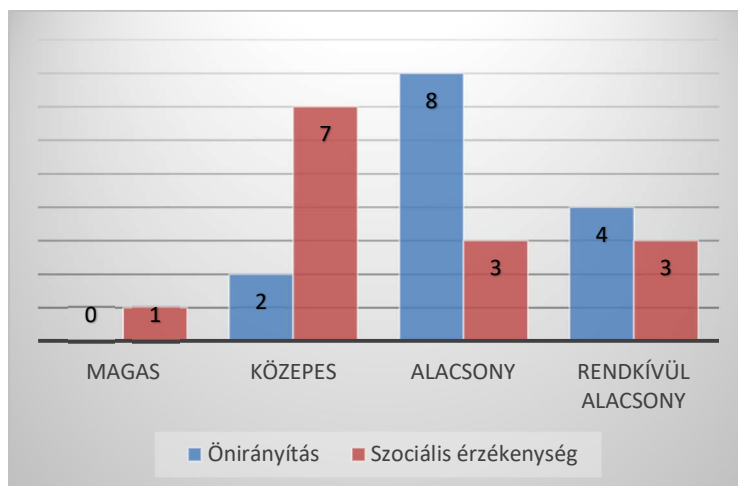


20.ábra: Közepesen fejlett EQ-val rendelkezők önirányítási és szociális érzékenység készségeinek eloszlás

A 11 közepesen fejlett EQ-val rendelkezők közül két alanynál, N.D. és H.Cs. szociális érzékenysége magasan fejlett, míg az önirányítási készsége alacsony. B.M., S.K. és L.G. esetében az önirányítási készség közepesen fejlett, míg a szociális érzékenység alacsony (mind a három esetben férfiről van szó).

	Magas	Közepes	Alacsony	Rendkívül alacsony
Önirányítás	0	2	8	4
Szociális érzékenység	1	7	3	3

12. táblázat: Az alacsonyan fejlett EQ-val rendelkezők önirányítási és szociális érzékenység készségeinek eloszlás

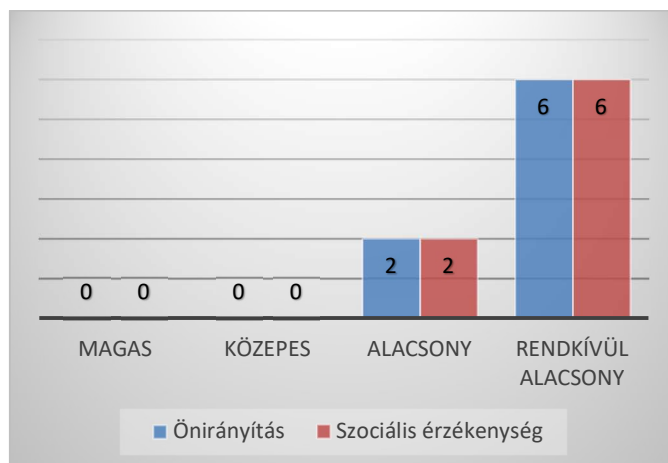


21. ábra: Az alacsonyan fejlett EQ-val rendelkezők önirányítási és szociális érzékenység készségeinek eloszlás

A 14 alacsonyan fejlett EQ-val rendelkezők megoszlásában, a két készség esetében is jóval több az alacsony pontérték. B.R.L.-nél a szociális érzékenység magasan fejlett, míg az önirányítási készsége rendkívül alacsony (ebben az esetben is nőről van szó).

	Magas	Közepes	Alacsony	Rendkívül alacsony
Önirányítás	0	0	2	6
Szociális érzékenység	0	0	2	6

13. táblázat: A rendkívül alacsony EQ szinttel rendelkezők önirányítási és szociális érzékenység készségeinek eloszlás.



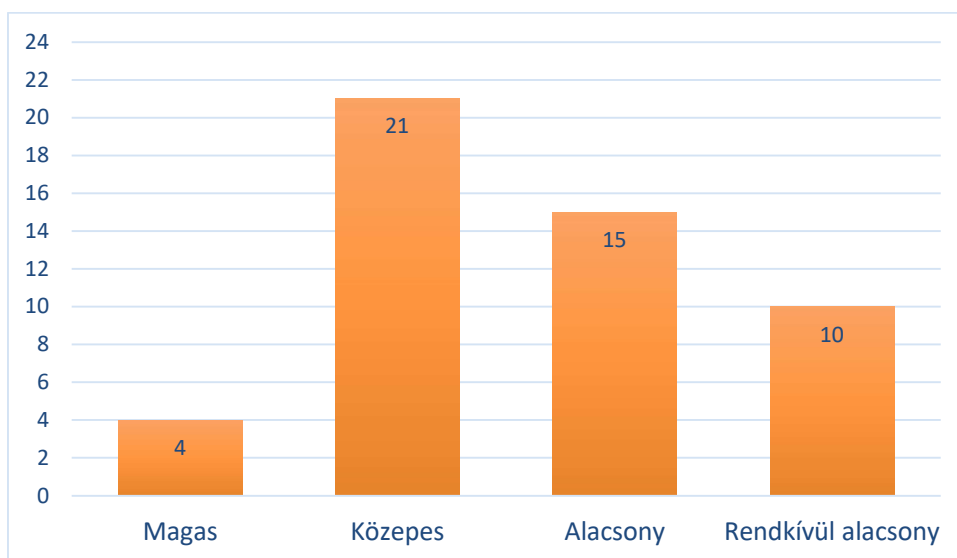
22. ábra: A rendkívül alacsony EQ szinttel rendelkezők önirányítási és szociális érzékenység készségeinek eloszlás

A 8 rendkívül alacsony EQ szinttel rendelkező alanyból 6 esetben férfiról van szó, a két készségre vonatkozó pontok többsége rendkívül alacsony szintet mutat.

Ezt követően, külön vettük az önirányítási készségre és a szociális érzékenységre vonatkozó pontértékek szintjeit a teljes mintára és a nemek eloszlására nézve.

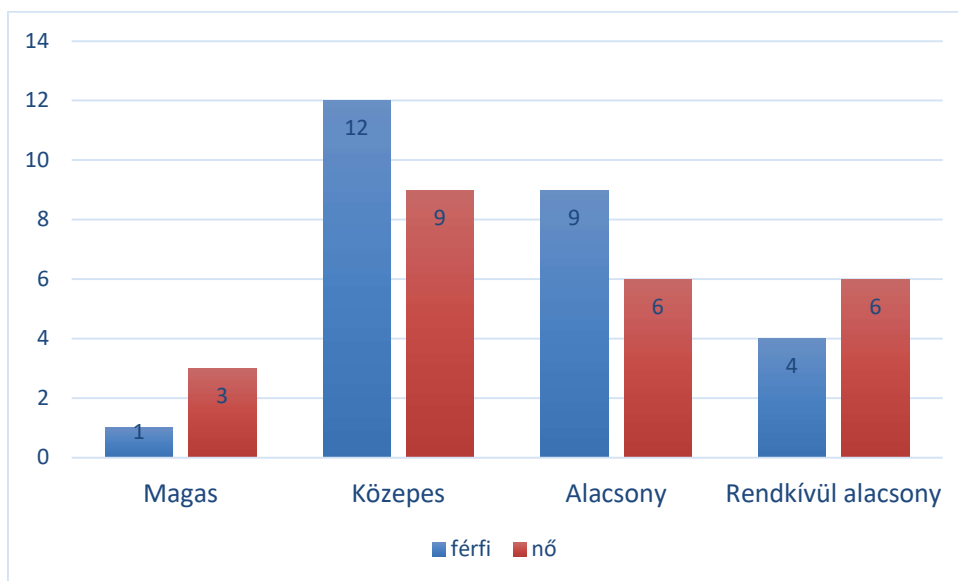
Önirányítási készség fejlettségének mutatói				
Szintek	Magas	Közepes	Alacsony	Rendkívül alacsony
férfi	1	12	9	4
nő	3	9	6	6
Összesen	4	21	15	10

14. táblázat: Önirányítási készség fejlettségének mutatói a teljes mintára és a nemek eloszlására nézve



23. ábra: Önirányítási készség fejlettségének mutatói a teljes mintára nézve

A teljes mintára nézve az önrányítási készség magas 4 főnél, közepes 21 főnél. Alacsony fejlettségi szintje van 15 főnek, rendkívül alacsony pedig 10 főnek.

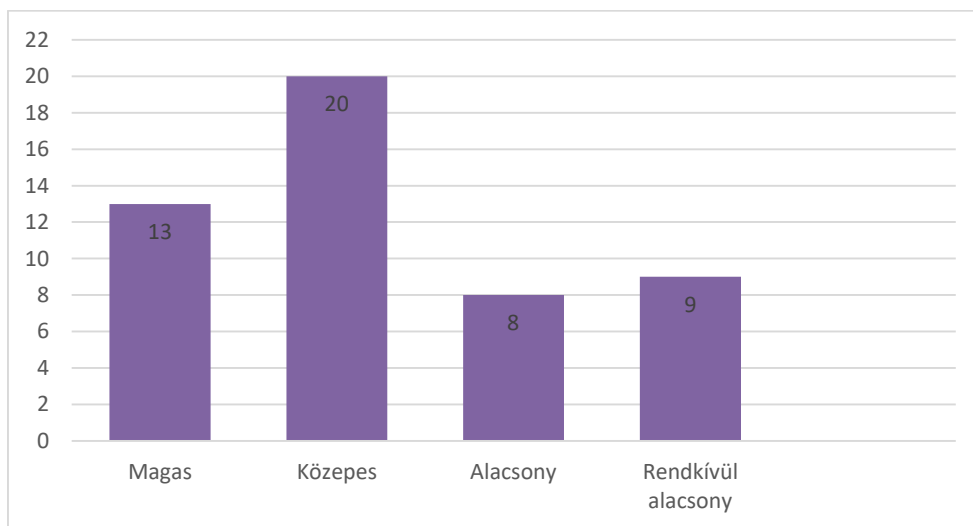


24. ábra: Önrányítási készség fejlettségének mutatói a nemek megoszlásában

Az önrányítási készség magas egy férfinél és három nőnél, közepes 12 férfinál és 9 nőnél. Alacsony fejlettségi szintje van 9 férfinak és 6 nőnek, rendkívül alacsony pedig 4 férfinak és 6 nőnek.

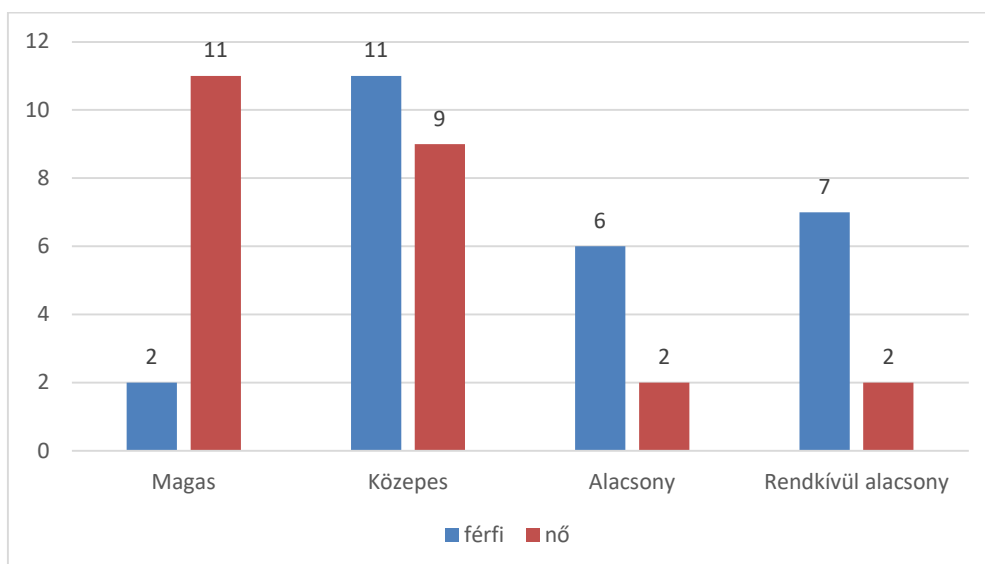
Szociális érzékenység fejlettségi szintje				
Szintek	Magas	Közepes	Alacsony	Rendkívül alacsony
Férfi	2	11	6	7
Nő	11	9	2	2
Összesen	13	20	8	9

15. táblázat: Szociális érzékenység fejlettségének mutatói a teljesmintára a nemek eloszlására nézve



25. ábra: Szociális érzékenység fejlettségének mutatói a teljes mintára nézve

A teljes mintára nézve a szociális érzékenység fejlettségi szintje magas 13főnél és közepes 20 főnél. Alacsony szociális érzékenység fejlettségi szintje van 8 főnek, rendkívül alacsony pedig 9 főnek.



26. ábra: Szociális érzékenység fejlettségi szintje nemek megoszlásában

A szociális érzékenység fejlettségi szintje magas 2 férfinál és 11 nőnél, közepes 11 férfinél és 9 nőnél. Alacsony szociális érzékenység fejlettségi szintje van 6 férfinak és 2 nőnek, rendkívül alacsony pedig 7 férfinak és 2 nőnek.

Az érzelmi intelligencia felmérésének eredményeiből kiderült, hogy a kutatásban résztvevő diákok közül magas érzelmi intelligencia szinttel csupán, 5 fő rendelkezik. A legtöbb diák normál érzelmi intelligenciával rendelkezik (23 fő). Alacsony szintet pedig 22 fő ért el. Az érzelmi intelligenciát meghatározó módszer lehetőséget ad a vektorjainak a szintjeinek a meghatározásához is. A vektorok 2 típusának eredményeiből átlagon vontuk,

mely alapján kiderült, hogy a szociális érzékenység jóval magasabb arányban fordul elő a teljes mintában az önirányítási készséghez viszonyítva.

4.4. Az érzelmi intelligencia fejlettségi mutatóinak és a pályaválasztás tendenciáinak összehasonlító elemzése

A vizsgálat fő célja az érettségiző diákok pályaválasztása és érzelmi intelligenciája közötti összefüggések feltárása. Továbbá, hogy bizonyítsa a kutatás elején megfogalmazott hipotéziseket.

Az első hipotézis: A magasabb érzelmi intelligenciával rendelkező diákok olyan pályát választanak, amely a számukra a legideálisabb.

Ahhoz, hogy megtudjuk megfelelő szakmát választottak-e a diákok, össze kell vetnünk a *pályaorientációs* kérdőív első kérdésére adott válaszokat (Jelenleg milyen pályát szeretnél választani?) a *Hajlam és hivatás* kérdőíves módszer eredményeivel. Melyből kiderül, hogy a diákok által maguknak elképzelt hivatás és a belső, személyes hajlamok mennyire esnek egybe, illetve mennyire különböznek egymástól.

A jobb áttekinthetőség érdekében, összesítő (16.) táblázatba rendezve vetem össze a vizsgálat eredményeinek összetevőit.

A táblázat első oszlopa a diákok monogramját tartalmazza, a második a diákok nemét (férfi vagy nő), a harmadik az érzelmi intelligencia pontértékeit, a negyedik a választott szakmát, mely a Pataki féle kérdőív első kérdésére adott válaszokból került átírásra. Az ötödik és a hatodik oszlop a szakma területet tartalmazza a *Hajlam és hivatás* kérdőív alapján. A római számok jelölik a 4 fő szakma területet: I- Emberek; II -Rendszerek és folyamatok; III- Kommunikáció és művészet; IV-Tudomány, technika. A hetedik, vagyis az utolsó oszlop pedig a megfelelő és nem megfelelő pályaválasztást tartalmazza, mely a négyes, ötös és hatos oszlopok összevetésének eredménye.

Monogram	Nem	Pont	Választott szakma	Sz. terület	Sz. terület	Megfelelő/Nem megfelelő
H.E	f	77	könyvelő	II		megfelelő
Sz.F	n	75	turisztika	II		nem megfelelő
T.V	n	74	orvos	IV		megfelelő
K.F	n	70	jogász	II		megfelelő
H.E.E	n	70	lelkész	I	III	megfelelő
D.A	n	68	tanár	I		megfelelő
G.R	n	65	fotós	III		megfelelő
B.N	f	64	lelkész	IV		nem megfelelő
B.E	n	59	óvónő	III		nem megfelelő
P.K	f	59	könyvelő	III		nem megfelelő
M.V	n	58	jogász	II	III	megfelelő
B.R.	f	55	jogász	III		nem megfelelő
V.E.	n	54	óvónő	III		nem megfelelő
L.B	n	54	cukrász	II		nem megfelelő
B.V	n	51	pszichológus	III		nem megfelelő
T.Z	f	50	szakács	II		nem megfelelő
T.F	n	50	könyvelő	III		nem megfelelő
N.Zs	f	49	könyvelő	I	IV	nem megfelelő
N.D	n	48	titkárnő	I		nem megfelelő
T.B	f	47	informatikus	III		nem megfelelő
B.M	f	47	gépészmérnök	IV		megfelelő
H.Cs.	n	46	dietetikus	I	II	megfelelő
F.K	f	45	pincér	I		megfelelő
M.C	n	43	tolmács	III		megfelelő
S.K	f	42	pincér	IV		nem megfelelő
L.G	f	41	turisztika	IV		nem megfelelő
M.R.	f	40	tanár	I	III	megfelelő
B.T	n	40	informatikus	I		nem megfelelő
S.D	f	39	könyvelő	III		nem megfelelő
K.B	n	36	népegészségügyi ellenőr	I		megfelelő
S.L	f	36	informatikus	IV		nem megfelelő
B.R.L	n	36	informatikus	IV		nem megfelelő
V.M	f	35	könyvelő	II		megfelelő
E.O	f	35	lakatos	IV		megfelelő
R.Á	f	30	diplomata	III		megfelelő
S.L.	n	29	ápoló	III		nem megfelelő
K.R	f	28	könyvelő	III		nem megfelelő
R.N	n	27	tanár	II	III	nem megfelelő
Sz.P	f	26	könyvelő	IV		nem megfelelő
B.G	f	22	tanár	I		megfelelő
I.F	n	22	informatikus	I	III	nem megfelelő
I.D	n	15	informatikus	IV		nem megfelelő
B.A	n	13	közösségszervező	I		megfelelő
N.E	f	11	informatikus	I		nem megfelelő
T.P	f	10	pincér	I		megfelelő
D.K.	n	10	informatikus	III		nem megfelelő
O.T	f	9	fotós	II		nem megfelelő
B.R	f	-1	mezőgazdász	II		nem megfelelő
B.J	f	-2	autószerelő	II		nem megfelelő
G.J	f	-5	autószerelő	I	II	nem megfelelő

16. táblázat: A választott pálya és a szakma terület összevetése

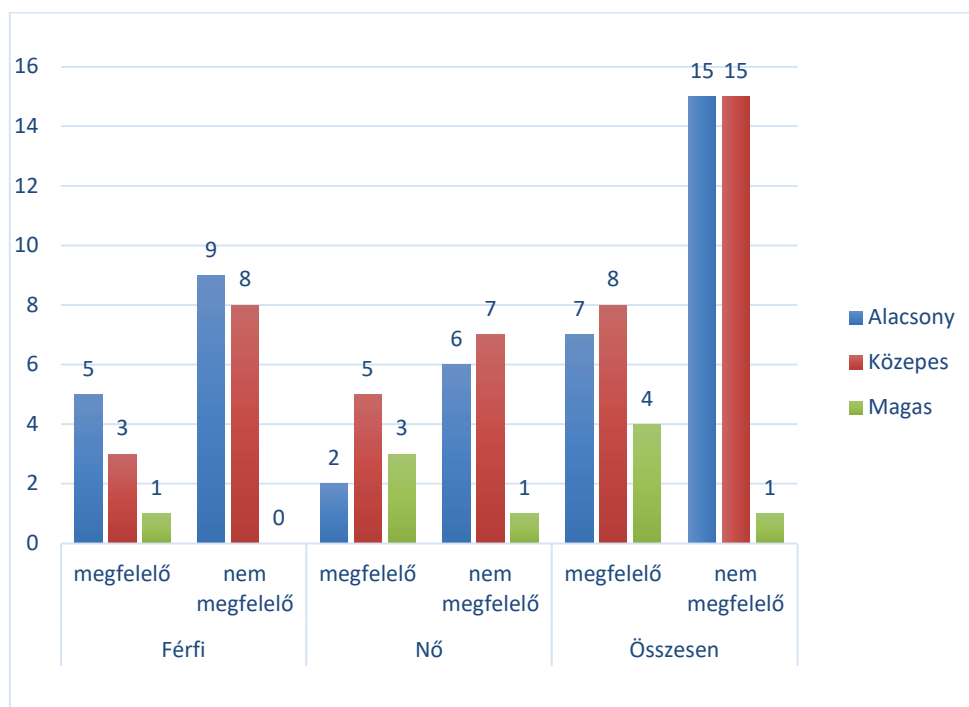
A 16. táblázatról a következő értékek olvashatóak le: magas érzelmi intelligenciával rendelkezik 5 fő, melyek közül a következő 4 fő megfelelően választott szakmát: H.E., T.V., K.F., H.E.E.. A 23 közepes érzelmi intelligenciával rendelkező diák közül 8 fő választott megfelelő szakmát: D.A., G.R., M.V., B.M., H.CS., F.K., M.C., M.R.. Az alacsony érzelmi intelligenciával rendelkezik 22 fő, melyből csupán a következő 7 fő K.B., V.M., E.O., R.Á., B.G., B.A., T.P döntött megfelelően jövőbeli szakmáját illetően.

A három módszer eredményeit a következő táblázat összesíti:

		Alacsony	Közepes	Magas	Összpont
Férfi	megfelelő	5	3	1	9
	nem megfelelő	9	8	0	17
Nő	megfelelő	2	5	3	10
	nem megfelelő	6	7	1	14
Összesen	megfelelő	7	8	4	19
	nem megfelelő	15	15	1	31

17. táblázat: A három módszer eredményeinek összevetése

A következő diagram jól illusztrálja, hogy mely érzelmi intelligencia szinteken, hányan választottak megfelelő, illetve nem megfelelő szakmákat.



27.ábra: A három módszer eredményeinek összevetése

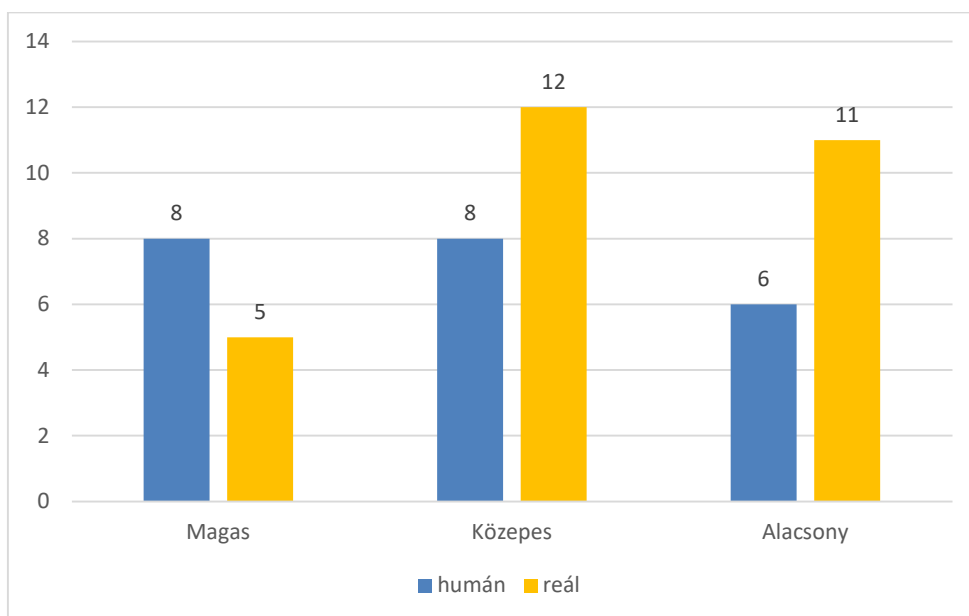
Ahogy azt a 27. ábra mutatja, megfelelő választás 19 diáknál történt (9 férfi és 10 nő), ebből 7 főnél alacsony (5 férfi és 2 nő), 8 főnél közepes (3 férfi, 5 nő), 4 főnél magas (1 férfi és 3 nő) az érzelmi intelligencia érték. Tehát a magas érzelmi intelligenciával rendelkezők többsége (öt alanyból négy) jól döntött.

Az első hipotézisem, mely szerint a magas érzelmi intelligenciával rendelkező diákok a számukra legmegfelelőbb hivatást választják- igazolást nyert, bár valódi bizonyításához, több mintára vonatkozó kutatás szükségeltetik.

A fentebb leírt összesítő vizsgálatból kiderült az hogy, annak érdekében hogy el tudjuk dönteni, alkalmas-e vagy sem a diák az által választott szakmára, nem elegendő, csupán a *Hajlam és hivatás* módszer eredményeire támaszkodni. Ezért, a kutatás kiegészítettük, egy más fajta nézőpontú összehasonlítással. A választott szakmákat két típusra bontottuk: humán és reál szakmatípusra. Ezeket összevetettük az érzelmi intelligencia két fő készségével, a szociális érzékenység és az önirányítás készséggel (5.sz. melléklet).

Szociális érzékenység			
	Magas	Közepes	Alacsony
humán	8	8	6
reál	5	12	11

18. táblázat: A humán és reál szakmatípusú diákok szociális érzékenység szintjei



28.ábra: A humán és reál szakmatípusú diákok szociális érzékenység szintjei

A reál szakmatípusba 28 fő tartozik, melyből 5 diáknak magas, 12 diáknak közepes és 11 főnél alacsony a szociális érzékenység szintje. A humán szakma típusba 22 fő tartozik, melyből 8 főnél magas a szociális érzékenység szintje, 8 diáknál közepes és csupán 6 főnél alacsony. A reál beállítottságú diákoknak alacsonyabb a szociális érzékenységük a humán irányultságú társaikhoz képest, de ez nem feltétlenül jelenthet hátrányt, hiszen a reál irányultságú diákok olyan pályát választanak, ahol közvetlenül nem kell emberekkel foglalkozniuk.

A 13 magas szociális érzékenységgel rendelkező diák közül, 8 fő (7 nő és 1 férfi) megfelelően döntött a pályaválasztásáról (H.E., T.V., K.F., H.E.E., D.A., G.R., M.V., H.Cs.). A 20 közepes szociális érzékenységgel rendelkező diák közül 7 fő (2 nő és 5 férfi) döntött megfelelően a pályaválasztásával kapcsolatban (F.K., M.C., L.G., K.B., V.M., E.O., R.Á.). A 17 alacsony szociális érzékenységgel rendelkező diák közül 4 fő (3 férfi és 1 nő) döntött megfelelően szakmaválasztására nézve (B.M., B.G., B.A., T.B.).

Ha a humán irányultságú diákokat a szociális érzékenység szintjükkel hozzuk összefüggésbe, kiderül, hogy 22 főből 16 fő valóban alkalmas a szakmára, hiszen közepes vagy magas a sz. é. szintjük. Például: Sz. F. diáknál a szakma (turisztika) és a terület (II. Rendszerek és folyamatok) bár nem egyeznek, de szociális érzékenység szintje magas, mely szükséges a munkavégzéséhez.

B.N. diáknál a szakma(lelkész) és a terület (IV. Tudomány) bár nem egyezik, mégis megfelelőnek bizonyul a pályaválasztás, hiszen magas a szociális érzékenységgel rendelkezik, ami elengedhetetlen a hivatásához.

B.E. diáknál, a szakma (óvónő) és a terület (III. Kommunikáció és művészet) nem egyezik, mégis megfelelő a pályaválasztás, hiszen magas a szociális érzékenységgel rendelkezik.

V.E. diáknál úgy, mint az előző diáknál a szakma (óvónő) és a terület (III. Kommunikáció és művészet) nem egyezik, mégis megfelelő a pályaválasztás, hiszen magas a szociális érzékenységgel rendelkezik.

B.V. a pszichológus szakmát választotta, de a hajlam és hivatás mérőeszköz eredményei azt mutatták, hogy számára a Kommunikáció s művészet terület az, ami megfelelő lenne. Az ő szociális érzékenység szintje közepes, szóval az általa választott szakmára is alkalmas lehet.

S.L. diák az ápoló szakmát választotta, de Kommunikáció és művészet területre alkalmas a hajlam és hivatás módszer alapján. A szociális érzékenység szintje viszont közepes, ami alapján megfelelő lehet a választott szakmára.

R.N. diák tanár szeretne lenni, viszont hajlama a II -Rendszerek és folyamatok; III-Kommunikáció és művészet szakma területekre van. De ha a szociális érzékenységének szintjét nézzük, az közepes, szóval alkalmas lehet tanulók oktatására is.

Az előzőekben felsorolt példákából is jó látszik, hogy azok a diákok, akik humán irányultságú szakmát választanak a hajlam és az érdeklődés mellett még egy fontos összetevő a szociális érzékenység, mint érzelmi intelligencia a faktor magas szintű megléte is döntő tényező lehet a megfelelő pályaválasztásban és a majdani sikerességben.

A hipotézisek és az eredmények összevetése:

Az első hipotézis, miszerint „a magas érzelmi intelligenciával rendelkező diákok a számukra legmegfelelőbb hivatást választják” - bizonyítást nyert, mivel a teljes mintában magas érzelmi intelligenciával rendelkeznek 5 fő, melyből 4 fő megfelelően választott szakmát.

A második hipotézis, miszerint: „Az érettségiző lányok magasabb érzelmi intelligenciával rendelkeznek, mint ellenkező nemű társaik” - bebizonyosodott, mivel az 5 fő magas intelligenciájú diák közül 4 fő nő nemű, továbbá az átlag pontértékük is magasabb (46,38-34,19).

A harmadik hipotézis, miszerint az érettségiző lányokra a fő irányzatokból az „Emberek” területére való hajlam jellemző a leginkább. Ez a hipotézis nem bizonyosodott be, mivel a „Kommunikáció és művészet” terület az, ami a legtöbb nőre (12 főre) jellemző a mintából. Viszont, ennek a területnek a gyakorlásához is magas szociális érzékenység szükségeltetik, mely a nőknél jóval nagyobb számban jelenik.

Az negyedik hipotézis, miszerint az érettségiző diákok többsége a saját érdeklődését veszi figyelembe a pályaválasztás során- igazolást nyert. Mivel válaszokból kiderült, hogy a diákok többsége, vagyis 32 fő az érdeklődését követve választott szakmát.

Összefoglalás

Az érzelmi intelligencia és a pályaválasztás összefüggéseinek vizsgálata az érettségiző diákok körében című diplomadolgozat megírásának az volt a célja, hogy megállapítsa van-e számottevő összefüggés a magas érzelmi intelligencia és a személy irányultságának, képességeinek megfelelő pályaválasztás között.

A magiszteri munka két fő részre osztható. A dolgozat első felében az érzelmi intelligenciához és a pályaválasztáshoz kapcsolódó legfontosabb elméletek, fogalmak, kutatási eredmények ismertetésére került sor.

A második rész a kutatást taglalja, melyben a beregszászi járás magyar tannyelvű középiskoláiba járó érettségiző diákok szakmákkal kapcsolatos elgondolásait, és az előzetes pályaelképzelés elemeit gyűjtöttük össze, továbbá kérdőíves módszerrel mértük fel az érzelmi intelligencia fejlettségi szintjüket, valamint azt, hogy mely szakmák illenek leginkább személyiségekhez és érdeklődéseikhez. A kutatásomhoz Pataki féle pályaválasztási kérdőívet, N. Holl érzelmi intelligencia tesztjét és Hajlam és hivatás tesztet használtam fel. Eredetileg százas elemszámmal kívántam elvégezni a vizsgálatot, de a kialakult járványhelyzet miatt ez 52 főre redukálódott. Az 52 diák közülük 50 személy töltötte ki az összes adatot, 24 nő, 26 pedig férfi.

A pályaválasztási vizsgálat eredményeiből kiderült, hogy az érettségiző diákok körében a legtöbben informatikus és könyvelő szakmát választották hivatásukként (szakmánkként 8fő). A diákok nagyrésze (32 fő) érdeklődését követve választott szakmát, mely pozitív szakmai jövőt eredményezhet, hiszen a teljesítményben is nagy szerepe van annak, hogy az egyén mennyire kötődik, érdeklődik munkatevékenysége iránt. Az 50 diákból 29 fő szerint a képzettség az a tényező, amittől függ a pályaválasztási szándék megvalósítása. Többségük (12 fő) az „anyagi biztonság megléte” miatt tartja vonzónak a választott szakmát.

A *Hajlam és hivatás* kérdőíves módszer eredményeiből kirajzolódott, hogy a diákok milyen pályára a legalkalmasabbak egyen-egyenként. Továbbá, hogy a legtöbb diák a „Kommunikáció és művészet” (19 fő) területére a legalkalmasabb. A férfiaknál leginkább a „Tudomány és technika” területe dominál (8 fő). A női minta többségére (12 fő) a „Kommunikáció és művészet” szakmaterület jellemző a leginkább, az „Emberek” területe a második leggyakrabban 8 fővel.

Annak érdekében, hogy megtudjuk a diákok által választott hivatás és a belső, személyes hajlamok mennyire esnek egybe, illetve mennyire különböznek egymástól,

először össze kellett vetnünk a *pályaorientációs* kérdőív első kérdésére adott válaszokat (Jelenleg milyen pályát szeretnél választani?) a *Hajlam és hivatás* kérdőíves módszer eredményeivel. Majd párhuzamot vontunk az itt kapott eredményekkel és az érzelmi intelligencia értékeivel. Melyből kiderült, hogy helyes választás 19 diáknál történt (9 férfi és 10 nő), ebből 7 főnél alacsony, 8 főnél közepes, 4 főnél magas az érzelmi intelligencia érték. A teljes mintában magas érzelmi intelligenciával rendelkezők száma 5 fő, melyből 4 fő pályaválasztása bizonyult megfelelőnek. Tehát a fő hipotézis bizonyítva lett, miszerint a magas érzelmi intelligenciával rendelkező diákok a számukra legmegfelelőbb hivatást választják.

A dolgozat kutatását a későbbiekben érdemes lenne kiegészíteni egy személyiség teszttel, annak érdekében, hogy még tisztább képet kapjunk a diákokról, és persze ahogy lehetőségünk engedi nagyobb elem számú mintával dolgozni.

Резюме

Тема моєї дипломної роботи має дуже велику актуальність, так, як на сьогоднішній день все більше стає кількість тих молодих людей, хто покидає свою професію, причиною якої напевно є те, що учні не мають достатній рівень знань про свою професію, або вибрали не те, який найбільш для них підходить. Педагоги мають велику відповідальність, тому що певною мірою їхнє завдання – надати достатній рівень знань, який допомагає учням прийняти правильне рішення.

Завданням найближчої людини знайти той напрямок, який є найбільш захопливим для учня. За допомогою цього можуть визначити, яка професія є найбільш підходящим. У своєму дослідженні використовую такі методики, які допомагають у розкритті цих питань.

Робота магістра має класичну побудову. У першій частині можна ознайомитися з найголовнішими теоріями даної теми, а також з головними поняттями, і результатами досліджень.

Літературна частина має три розділи, з яких перша – представляє поняття і моделі емоційного інтелекту. Другий розділ – займається із такими психологічними ознаками підліткового віку, як: особливості мислення, емоції, кризи, завдання, пошук своєї ідентичності.

У третьому розділі резюмуємо змістові складові профорієнтаційного процесу, і погляд різних дослідників на визначення цього процесу. Після того, як визначили поняття і методики профорієнтації ознайомимося із такими впливучими факторами, як вплив батьків, інтереси, здібності. За цим розглянемо ще такі проблеми, як: покликаність і невизначеність. Окремий підрозділ займається з питанням самореалізації, як головною метою особистості на життєвому шляху. Літературна частина закінчується із описом впливу емоційного інтелекту на вибір професії.

Друга частина розглядає діагностичну роботу, яку провела у загальноосвітньому закладі Берегівського району, і вивчала рівень емоційного інтелекту старшокласників, сприятливість до тої чи іншої професії, і кар'єрну мету. Для проведення досліджень використовувала наступні методики: «Тест для визначення рівня емоційного інтелекту Н. Голла», «Опитувальник для визначення найбільш сприятливої професії», «Опитувальник для вибору професії Патакі». В опитуванні брало участь 52 осіб, з них 50 заповнили всі дані. Гендерна складова: 24 дівчат, 26 хлопців.

Метою мого дослідження було визначити те, чи є суттєвий зв'язок між високим рівнем емоційного інтелекту і спрямованістю особистості при виборі професії.

Для того, щоб це узнати відповідь на перше питання в профорієнтаційному опитуванні (На даний час яку професію хотів би вибрати?) потрібно порівняти із відповідям на опитування «Найбільш сприятлива професія». Із цього можемо зробити висновки, що на скільки співпадає чи відрізняється вибрана учнем професія із внутрішньою тенденцією. Таким чином отримані результати порівняли із рівнем емоційного інтелекту. Із цього могли зробити висновок, правильний вибір був у 19 учнів (9 хлопців, 10 дівчат), з них 7 осіб має низький- , 8 середній , і 4 осіб високий рівень емоційного інтелекту. У всьому діагностиці високий рівень емоційного інтелекту мали 5 осіб, з яких 4 зробили правильний вибір професії. Отож головна гіпотеза за якої: учні із високим рівнем емоційного інтелекту правильно вибирають професію – підтвердилося.

Irodalomjegyzék

- Atkinson R. L., Atkinson, R. C. (1999): Pszichológia. Osiris Kiadó, Budapest.
- B. Kádár J. (1997): Oldás és kötés: A korai serdülőkor folyamatai és helyszínei. In Bernáth L., Solymosi K. (szerk.) Fejlődéslélektani olvasókönyv. Budapest.
- Bar-on, R. (2001): Érzelmi intelligencia és önmegvalósítás. In, Forgas, J. P. – Mayer, J. D.: Az érzelmi intelligencia a mindennapi életben. Kairosz Kiadó, Budapest.
- Benczédy J. (1971): Pályaválasztási felelősök kézikönyve, Munkaügyi Minisztérium, Budapest.
- Balogh É.(2000) : Pszichológiai kislexikon, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft.
- Bartha L.(1981): Pszichológiai értelmező szótár, Akadémiai Kiadó.
- Borbély-Pecze T. (2010) Életút támogató pályaeorientáció.
- Bredács A. (2009): Az érzelmi intelligencia és fejlesztése az iskolában – különös tekintettel a tehetséggondozásra. In: Iskolakultúra,2009/5-6.
- Cole, M. – Cole, S. R.(1997) : Fejlődéslélektan. Osiris Kiadó, Budapest.
- Cianciolo, A. – Sternberg, R. (2007): Az intelligencia rövid története. Corvina, Budapest.
- Carver C.- S, Scheier M. (2006): A személyiségpszichológia. Osiris Kiadó, Budapest.
- Csirszka J.(1985): A személyiség munkatevékenységének pszichológiája, Akadémia Kiadó, Budapest.
- Csirszka J. (1977): Munka- és pályaealkalmasság pszichológiája. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Dévai M. (1980): Énkép-korrekción. Önismereti játékmódszerrel a serdülőkorban. Pest Megyei Pedagógiai Intézet, Budapest.
- Erikson, E. H. (1991): Életciklus: az identitás epigenezise. In A fiatal Luther és más írások. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Erikson, E. H. (1969): Identifikáció és identitás. In: Kósa É., Ritoókné Ádám M. (szerk.) (1990)Fejlődéslélektan szöveggyűjtemény pedagógiai és tanár szakos hallgatók részére. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Fényes H.(2010) : A nemzeti sajátosságok különbségének vizsgálata az oktatásban. Debreceni Egyetem Kiadó.
- Fetiskin N.P.,Kozlov V.V., G.M. Manuylov G.M.(Н.П. Фетискин, В.В. Козлов, Г.М. Мануйлов)(2002): Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. Изд-во Института Психотерапии, Москва.
- Goleman D.(1997) : Érzelmi intelligencia, Háttér Kiadó, Budapest.
- Grinder R. E.(1973): A munka- és a hivatástervezés jelentése az ipari társadalomban. A szakmai fejlődés elvi alapja.

- Hajduska M.(2012): Krízislélektan ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Hegy-Halmos N. (2018): Mi a pálya? Az iskolai pályaorientáció szerepe és gyakorlata a hazai gimnáziumokban. ELTE Eötvös Kiadó.
- Juhász E.(1975): Ifjúság és pszichológia. Akadémia kiadó, Budapest.
- Kiss I., Balogh L.:Kellemes problémák, In: N Kollár Katalin, Szabó Éva (szerk.) (2004) Pszichológia pedagógusoknak. Osiris Kiadó, Budapest.
- Kiss I. (2009): Életvezetési kompetencia. Doktori értekezés. ELTE-PPK, Pszichológia Doktori Iskola.
- Kissné Viszket M.(2015): A pályaválasztási döntés családi háttere. In: Életpálya-tanácsadás folyóirat - 5. sz.
- Mackintosh, N. J. (2007): Az IQ és az emberi intelligencia. Kairosz Kiadó, Budapest.
- Mayer, J. D.(2001): Útmutató az érzelmi intelligenciához. In J. Ciarrochi; J. P. Forgas; Érzelmi intelligencia a mindennapi életben . Kairosz Kiadó, Budapest.
- Molnár P.(1979): Pályaválasztási elhatározás, tanulmányi eredmények és képességek.
- N. Kollár K.-, Szabó É.(2004): Pszichológia Pedagógusoknak. Osiris Kiadó, Budapest.
- Nagy.H (2010): A képesség-alapú érzelmi intelligencia modell érvényességének empirikus elemzése. Budapest.
- Oláh A.(2005): Érzelmek, megküzdés és optimális élmény. Belső világunk mérésének módszerei. Trefort Kiadó, Budapest.
- O. Nagy. (1972): Magyar értelmező kéziszótár, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Olteanu L. L. (2019): A család szerepe a pályaválasztásban. OxIPO – interdiszciplináris tudományos folyóirat, 2019/4, 23–35. doi: 10.35405/OXIPO.2019.4.23.
- Páskuné K. J.(2015): A pályaorientáció pszichológiai alapjai. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- Petrikás Á., - Brezsnayánszky L.(1987): Közösségfejlesztés a felső tagozatban. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Pataki F.(2001) : Élettörténet és identitás. Osiris Kiadó, Budapest.
- Ranschburg J,(1999): Az érzelem és a jellem lélektanából. Okker Kiadó.
- Ritoók P.(1986): Személyiségfejlesztés és pályaválasztás. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Szabó L. (2006): A fejlődés és a szocializáció összefüggései, In Oláh (szerk.): Pszichológiai alapismeretek. Bölcsész Konzorcium.
- Szekeres. (2008): Az identitás alakulása a tanulásban akadályozott fiatalok körében. In.: Szabó Ákosné /szerk./: Tanulmányok a tanulásban akadályozottak pedagógiája és határtudományai köréből. Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, Budapest.

Szilágyi K. (2000;2003): Munka- pályatanácsadás mint professzió, Kollégium Kft., Budapest.

Szilágyi K.- Hajdu A. (2002) (Pályaorientáció. Módszertani kézikönyv csoportvezetők számára. Kollégium Tanácsadó, Szolgáltató Kft., Budapest.

Szilágyi K. (2005): A fiatalok és felnőttek pályaorientációs és karrierépítési készségeinek szintje, fejlesztésének lehetőségei. Kutatási zárótanulmány. Felnőttképzési Kutatási Füzetek, Budapest.

Szilágyi K. (1993): Tanácsadási elméletek. GATE GTK, Tanárképző Intézete, Gödöllő.

Szilágyi K. (1997): Az egyéni tanácsadás. Módszertani kézikönyv a munkavállalási, a munka-pályatanácsadók számára, GATE GTK Tanárképző Intézet, Gödöllő.

Szentes E.(2016): A pályaszocializáció felsőoktatási lehetőségeinek vizsgálata. Eger.

Tóth L.(2005) : Pszichológiai vizsgálati módszerek a tanulók megismeréséhez Pedellus Kiadó, Debrecen.

Vekerdy T.(2007) : Kamaszkor körül. Holnap Kiadó, Budapest.

Vikár Gy. (1980): Az ifjúkor válságai. gondolat Könyvkiadó, Budapest.

Váriné Sz. I.(1981): Fiatal értelmiségiek a pályán. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Zakar A.(1988) : Pályaválasztási elméletek. Tankönyvkiadó, Budapest.

Internetes forrás:

Budavári-Takács.I.(2009): Az önismeret és a döntések szerepe a pályaeépítésben. Perfekt gazdasági tanácsadó, Oktató és Kiadó zrt. Székesfehérvár
http://tvk.munka.hu/c/document_library/get_file?uuid=8cc527dd-051d-483e-9341-c0932efc2c06&groupId=65957 (Letöltés dátuma: 2020.01.23)

Budavári-Takács I.(2011): Karriertervezés. file:///C:/Users/eveli/Downloads/2010-0019_Karriertervezes.pdf (Letöltés dátuma: 2020.04.15)

Balázs L.(2014): Érzelmi intelligencia a szervezetben és a képzésben. Z-Pressz Kiadó, Miskolc

[.https://www.academia.edu/12798854/Bal%C3%A1zs_L%C3%A1szl%C3%B3_%C3%89rzelmi_intelligencia_szerepe_a_kommunik%C3%A1ci%C3%B3s_k%C3%A9szs%C3%A9gfejleszt%C3%A9sben._In_Andok_M%C3%B3nika_2015_szerk._A_kommunik%C3%A1ci%C3%B3s_k%C3%A9szs%C3%A9gfejleszt%C3%A9s_eszk%C3%B6zt%C3%A1ra._A_kommunik%C3%A1ci%C3%B3_oktat%C3%A1sa_7._Hungarovox_Kiad%C3%B3_Budapest](https://www.academia.edu/12798854/Bal%C3%A1zs_L%C3%A1szl%C3%B3_%C3%89rzelmi_intelligencia_szerepe_a_kommunik%C3%A1ci%C3%B3s_k%C3%A9szs%C3%A9gfejleszt%C3%A9sben._In_Andok_M%C3%B3nika_2015_szerk._A_kommunik%C3%A1ci%C3%B3s_k%C3%A9szs%C3%A9gfejleszt%C3%A9s_eszk%C3%B6zt%C3%A1ra._A_kommunik%C3%A1ci%C3%B3_oktat%C3%A1sa_7._Hungarovox_Kiad%C3%B3_Budapest)

Fehér A.(2003): Hova mész, hova tartasz?
http://epa.oszk.hu/02500/02535/00007/pdf/EPA02535_acta_medicinae_2013_10_087-098.pdf

(Letöltés dátuma: 2020.02.13)

Kafetsios K. (2002): Egy innovatív módszer: A pályakezdők interperszonális átadható készségeinek felmérésére és fejlesztésére: felmérés és tesztelés. Leonardo da Vinci projekt keretében készült munka. www.bmmk.hu/euprojekt/INOVICTS.pdf

Lukács É.F. (2012): A pályaválasztás és identitásfejlődés összefüggései. A pályaválasztási bizonytalanság típusai az identitásállapotok tükrében, Budapest,
http://pszichologia.phd.elte.hu/vedesek/Lukacs_va_Fruzsina_doktori_rtekezs.pdf (Letöltés dátuma: 2019.12.03)

Nagy H. (2006) : Az érzelmi intelligenciáról. Kapcsolata a tanulmányi eredménnyel és szociális sikerrel iskoláskorúaknál. Iskolakultúra 2006/4.
http://real.mtak.hu/57690/1/EPA00011_iskolakultura_2006_04_074-084.pdf (Letöltés dátuma: 2019.12.16)

Papula L.(2008): Mi leszel ha nagy leszel? A pályaválasztást meghatározó tényezők.
<https://docplayer.hu/48052-Mi-leszel-ha-nagy-leszel-a-palyavalasztast-meghatarozo-tenyezok-what-will-you-become-factors-of-choosing-career-dr.html> (Letöltés dátuma: 2020. 03. 18.)

Sélei B. (2015): Az érzelmi intelligencia szerepe a foglalkozási rehabilitációban.
https://ppk.elte.hu/file/sellei_beatrix_disszertacio.pdf, (Letöltés dátuma: 2020.03.01)

Várhelyi F. (1983) : A gimnáziumi tanulók érdeklődésének pedagógiai pszichológiai vizsgálata, Szeged. <https://docplayer.hu/110007170-Bolcs-eszdoktori-ertekezes.html>
(Letöltés dátuma: 2020.01.17.)

Melléklet

TÁJÉKOZTATÓ /BELEEGYZŐ NYILATKOZAT

Tisztelt igazgató !

Az alábbiakban tájékoztatni szeretném Önt "Az érzelmi intelligencia és a pályaválasztás összefüggéseinek vizsgálata az érettségiző diákok körében" című magiszteri kutatásról.

A kutatás célja, hogy felmérje az összefüggést a pályaválasztási motiváció és az érzelmi intelligencia közt.

A bevonnai kívánt személyek száma 100 fő lesz.

A vizsgálatot több oktatási intézményben szeretnénk lefolytatni, érettségi előtt álló tanulók körében.

A vizsgálatban való részvétel önkéntes. A kérdőíveken, mindössze, az oktatási intézmény neve, a diákok monogramja és életkora kerül feltüntetésre. A diákok kérdésekre adott válaszait az adatok feldolgozása során bizalmasan kezeljük, hogy személyiségi jogaik ne sérülhessenek!

A vizsgálatmal kapcsolatos további kérdései esetén készséggel állok rendelkezésére.

Tisztelettel: Pataki Evelin

e-mail: evelinkefekete@gmail.com

telefon: +380502662809

Amennyiben hozzájárul a vizsgálat lefolytatásához, kérem, hogy ezt a tájékoztató/beleegyző nyilatkozatot aláírásával és az intézmény bélyegzőjével szíveskedjék hitelesíteni!

Az oktatási intézmény neve



aláírás

igazgató

Kelt:

Погоджувальний дозвіл

Шановний директор !

Повідомляю Вас, що згідно плану моєї магістерської роботи на тему «Вивчення професійних намірів старшокласників у світлі емоційного інтелекту» необхідно провести ряд досліджень.

Метою дослідницької роботи є оцінка взаємозв'язку між кар'єрною мотивацією та рівнем розвитку емоційного інтелекту.

У дослідженні мають бути задіяні 100 старшокласників різних навчальних закладів.

Участь у дослідженні є добровільною. В анкетах зазначаються лише назва навчального закладу, ініціали та вік учня. Відповіді студентів на питання розглядаються конфіденційно під час обробки даних! Результати дослідження будуть опрацьовані методом статистики, не використовуючи бланків опитувальників!

При виникненні будь-яких запитань звертайтеся до мене.

З повагою, Патакі Євелін

електронна пошта: evelinkefekete@gmail.com

телефон: +380502662809

Якщо ви погоджуєтесь з такими умовами проведення дослідження у вашому навчальному закладі, прошу підтвердити дозвіл Вашим підписом і закріпити печаткою закладу!

Косовський ліцей ім. Арсеніа Янаша
Назва навчального закладу



[Handwritten Signature]
підпис директора

Дата: 2020. 03. 04

KÉRDŐÍV

Név(monogram) _____ Neme _____ életkor _____
Tanintézmény _____ dátum _____

1. Jelenleg milyen pályát szeretnél választani?

2. Milyen okok és körülmények hatására döntöttél az általad, választott pálya mellett?

Megjegyzés: A megfelelő választ húzd alá, több válasz is lehetséges

szüleim kívánságára

barátaim példájára

tanárain tanácsára

érdeklődésemet követve

nem volt más lehetőségem

összeköttetés alapján

a pályán dolgozó kedvelt személy hatására

nem tudom pontosan

más okból, éspedig: _____

3. Véleményed szerint mitől függ, hogy az ember valóra tudja váltani pályaválasztási szándékát?

Megjegyzés Az alábbiak közül húzd alá azokat, amelyeket fontosnak tartasz, majd az aláhúzott válaszokat a fontosság sorrendje szerint 1, 2., 3., stb. számokkal rangsoroljad!

szerencsés véletlen

elhelyezkedési lehetőség

összeköttetések

családi segítség

munkatársak segítése

képzettség

nem tudom

egyéb, éspedig:

4. Számodra mi tesz vonzóvá egy életpályát?

Megjegyzés: Az alábbiak közül húzd alá azokat, amelyeket fontosnak tartasz, majd az aláhúzott válaszokat a fontosság sorrendje szerint 1, 2., 3.,. számokkal rangsoroljad!

sok emberrel lehet érintkezni

nem követel nagy fizikai erőfeszítést

külföldi utazásra ad módot

változatos munkát biztosít

hasznos a társadalomnak

lehetőséget ad kezdeményezésre, alkotásra és

felfedezésre

anyagilag biztonságos nyújt

társadalmilag megbecsült és tekintélyes pálya

tiszták és egészségesek a körülmények .

aprólékos munkát igényel

sok szabad időt biztosít

mások problémáin, bajain lehet segíteni

önállóságot és függetlenséget biztosít

másokat lehet irányítani, vezetni

egyéb, éspedig:

5. Milyen érzéseid vannak, ha a szakmai érvényesülésedre gondolsz?

Megjegyzés: A megfelelő választ húzd alá, több válasz is lehetséges

nagyon bizakodó

bizakodó

közömbös nyugtalan

nagyon nyugtalan

egyéb, éspedig:

6. Milyen személyiségbeli tulajdonságokra van szükség az általad kiválasztott pálya, szakma műveléséhez?

7. Milyen képességekkel kell rendelkezni az általad kiválasztott pályához?

Hajlam és hivatás-teszt

Monogram _____ Neme _____ Életkora _____
 Tanintézmény _____ Dátum _____

Útmutató a teszt kitöltéséhez: Kérem, olvassa el az állításokat, majd a válaszlehetőségek közül: az IGAZ vagy a NEM IGAZ alternatíváknak megfelelően, jelölje be az Önre jellemző készletéseket.

	Kijelentések	IGAZ	Nem igaz
1	Mielőtt döntök valamiben, mindig figyelembe veszem mások véleményét.	a	c
2	Szeretek számadatokkal, statisztikákkal dolgozni.	c	a
3	Mindig segítek az osztálytársamnak, ha családi problémákkal küszködik.	a	c
4	Gyakran elfelejtem, hogy hová raktam a dolgaimat.	b	c
5	Nagyon nehezen tudom csak elérni, hogy mások megértsék az én álláspontomat.	c	b
6	A személyes sértéseket nem szoktam komolyan venni.	c	a
7	Gyakran szorongok új helyzetben, új társaságban	c	b
8	Szeretek másoknak az eredményeimről, sikereimről beszélni.	c	a
9	Untatnak a hétköznapi feladatok.	b	c
10	Ha részt veszek egy versenyen, számomra nagyon fontos a győzelem.		
11	Engem könnyen meggyőz a többség véleménye.	c	b
12	Ha tehetem, a dolgokat először a magam módján igyekszem elvégezni.	c	a
13	Számomra rendkívül fontos a munkámban a siker.	b	c
14	Szeretem a nagy fizikai vagy szellemi erőfeszítést igénylő feladatokat.	b	c
15	Gyakran foglalkozom a saját érzéseimmel.	a	c
16	Ha valaki felidegesít, ezt meg szoktam mondani az illetőnek	c	b
17	Szeretem a dolgokat rendben tartani.	a	c
18	A legtöbb dologból gyorsan le szoktam vonni a következtetést.	c	a
19	A megszokott, hagyományos megoldások a legjobbak.	a	c
20	Más emberek problémái engem nem érdekelnek.	b	c
21	Ritkán vonom kétségbe, amit mások mondanak.	c	b

22	Nem mindig készülök el a feladataimmal határidőre	c	a
23	Szinte minden társaságban jól feltalálom és jól érzem magam.	c	b
24	Mielőtt bármibe belefogok, szeretem előre tudni a várható eredményt.	a	c
25	Szeretek sietősen, szoros határidővel dolgozni, „hajtani”	b	c
26	Élvezem az új feladatok kihívásait.	c	a
27	Elveim rendszerint meggyőzik az embereket	c	b
28	A részletek ellenőrzése nem tartozik az erősségeim közé.	c	a
29	Számomra a tiszta és világos gondolkodás nagyon fontos.	b	c
30	Mások társaságában csak nehezen tudom magam jól kifejezni.	b	c
31	Mindig igyekszem befejezni azt, amit elkezdtem	a	c
32	A természet szépsége gyakran egészen elbűvöl.	c	b

	Kijelentések	IGAZ	Nem igaz
33	Szívesen lennék tévébemondó	a	c
34	Néha nehezemre esik pontosan megfogalmazni, amire gondolkodom.	c	a
35	Azt hiszem, jó történeteket, novellákat tudnék írni.	a	c
36	Új divatötletekhez, ruhákhoz szívesen készítenék vázlatokat	b	c
37	Elég keveset tudok általában a művészetekről.	c	b
38	Jobban szeretek kézimunkázni vagy barkácsolni, mint olvasni	c	a
39	Nem szoktam különösképpen megfigyelni a ruhák szabását	c	b
40	Szeretem mások véleményét velük megvitatni.	a	c
41	Tele vagyok megvalósításra váró ötletekkel.	b	c
42	A regényeket, novellákat meglehetősen unalmasnak találom	c	a
43	Nem vagyok valami találékony ember	c	b
44	Hétköznapi, gyakorlati, „fölhözagadt” módon gondolkodom.	c	a
45	Szívesen kiállítanám saját rajzaimat vagy az általam készített fényképeket nyilvánosan.	b	c
46	Szívesen terveznék valami látványos, szép dolgot.	b	c
47	Vonzanak az idegen nyelvek, szívesen fordítok.	a	c
48	A szokatlan, különc emberek kifejezetten idegesítenek.	c	b
49	Hamar megtalálom mások érveiben a hibákat	a	c
50	Szinte mindig ösztönösen, fontolgatás nélkül döntök	c	a
51	Új ötletek kigondolása nekem könnyen szokott menni.	a	c
52	Mások meggyőzéséhez nincs igazán tehetségem	b	c
53	Szeretem a dolgokat előre megszervezni	c	b

54	Az elvont gondolkodás segít megoldani a problémákat.	c	a
55	Dolgok kijavítása, javítgatása nem tartozik az erősségeim közé.	c	b
56	Élvezetes olyan lehetőségekről beszélgetni, amelyek talán soha nem fognak megvalósulni.	a	c
57	Engem soha nem sértenek mások megjegyzései.	b	c
58	A dolgokat intuícióval (megérzéssel) és saját érzéseim alapján igyekszem megoldani.	c	a
59	Nem mindig csinálom végig mindent, amibe belefogok	c	b
60	Nem törekszem az érzéseimet elleplezni, eltitkolni.	c	a
61	A gyakorlati problémákra általában könnyen találok megoldást.	b	c
62	A megszokott módszerek rendszerint a legjobb módszerek.	b	c
63	A függetlenség számomra rendkívül fontos.	a	c
64	Szeretek klasszikus irodalmat olvasni.	c	b

Érzelmi intelligencia teszt N. Holl módszer

Név(monogram) _____ Neme _____ életkor _____

Tanintézmény _____ dátum _____

Útmutató: Az alábbiakban 30 érzelmeikkel kapcsolatos kijelentéseket kell önmagára vonatkoztatva értékelni az alábbi pontozás szerint:

Egyáltalán nem jellemző rám -3

Nagyon ritkán fordul elő -2

Nem annyira jellemző rám -1

Azért egy kicsit jellemző rám +1

Gyakran előfordul nálam +2

Nagyon jellemző rám +3

A számozásnak megfelelő oszlopba minden kijelentéshez tegyünk egy „X” –et.

Nö	Kijelentések	A bejelölések oszlopa					
1.	Nálam, mind a pozitív mind a negatív érzelmi megnyilvánulások arra szolgálnak, hogy megfelelően reagáljak az élethelyzetekben	-3	-2	-1	+1	+2	+3
2.	A negatív emóciók segítenek megérteni, mit kell megváltoztatni az életemben	-3	-2	-1	+1	+2	+3
3.	Én nyugodt tudok maradni akkor is, ha kívülről érzelmi nyomást gyakorolnak rám	-3	-2	-1	+1	+2	+3
4.	Én tudok figyelni az érzelmi változásaimra	-3	-2	-1	+1	+2	+3
5.	Az érzelmi állapottól függetlenül nyugodt és összeszedett tudok maradni, ha az élethelyzet úgy kívánja.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
6.	Ha akarom, elő tudok hívni magamból pozitív emóciókat, úgymint vidámságot, örömet, humort, amivel tudom javítani a kedélyállapotomat	-3	-2	-1	+1	+2	+3
7.	Mindig figyelem önmagamot, hogy milyenek az aktuális érzelmeim	-3	-2	-1	+1	+2	+3
8.	Ha valami miatt elkeseredem, nem tart sokáig, mert én könnyen ki tudom hozni magamat ebből az érzelmi állapotból	-3	-2	-1	+1	+2	+3
9.	Én képes vagyok meghallgatni mások problémáit	-3	-2	-1	+1	+2	+3
10.	Sohasem engedek széles teret a negatív érzéseknek	-3	-2	-1	+1	+2	+3
11.	Érzékeny vagyok mások érzelmi szükségletei iránt	-3	-2	-1	+1	+2	+3
12.	Én tudok megnyugtatóan hatni mások érzelmi állapotára	-3	-2	-1	+1	+2	+3
13.	Képes vagyok újra és újra szembe nézni az élet nehézségeivel.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
14.	Az élet hozta nehézségeket igyekszem kreatívan kezelni.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
15.	Képes vagyok a helyzetnek megfelelően reagálni más emberek hangulatára, szándékaira és elvárásaira.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
16.	Én könnyen meg tudom nyugtatni magamat, hogy összeszedett, koncentrált lelkiállapotba kerüljek	-3	-2	-1	+1	+2	+3
17.	Időről időre felidézem a negatív érzelmeimet, és megkeresem az okait, hogy rendet teremthessek az érzelmi világomban	-3	-2	-1	+1	+2	+3
18.	A váratlanul jött elkeseredés után, én könnyen meg tudom nyugtatni magamat	-3	-2	-1	+1	+2	+3
19.	A valós érzelmeim ismerete fontos a számomra, hogy kiegyensúlyozott maradhassak	-3	-2	-1	+1	+2	+3
20.	Mindig felismerem mások érzelmeit, még akkor is, ha nem mutatja ki azokat	-3	-2	-1	+1	+2	+3
21.	Felismerem mások érzéseit az arckifejezéseikből	-3	-2	-1	+1	+2	+3
22.	Ha cselekedni kell, képes vagyok félre tenni a negatív érzéseimet	-3	-2	-1	+1	+2	+3
23.	Mindig felismerem a jeleket, ha valakinek valamire szüksége van.	-3	-2	-1	+1	+2	+3
24.	Úgy ismernek, hogy jól tudok tájékozódni mások érzelmi szférájában	-3	-2	-1	+1	+2	+3
25.	Úgy vélem, hogy azok az emberek, akik tudatában vannak igazi érzelmeiknek, azok könnyebben tudják irányítani az életüket	-3	-2	-1	+1	+2	+3
26.	Én tudok hatni mások érzelmeire, hogy jobban érezzék magukat	-3	-2	-1	+1	+2	+3
27.	Velem lehet beszélgetni az emberi kapcsolatokról	-3	-2	-1	+1	+2	+3

28.	Én jól rá tudok hangolódni mások érzelmi állapotára	-3	-2	-1	+1	+2	+3
29.	Tudok segíteni másoknak a céljaik elérésében való törekvéseikben	-3	-2	-1	+1	+2	+3
30.	Én képes vagyok kizárni a kellemetlen érzelmeket keltő gondolatokat	-3	-2	-1	+1	+2	+3

5.sz.mellékelt

Monogram	Nem	Pont	Önirányítá	Szociális é	Humán/ re	Szakma	Sz. terület	Sz.terület	Választás milyensége
H.E	f	77	45	32	r	könyvelő	II		megfelelő
Sz.F	n	75	45	30	h	turisztika	II		nem megfelelő
T.V	n	74	42	32	h	orvos	IV		megfelelő
K.F	n	70	42	28	r	jogász	II		megfelelő
H.E.E	n	70	40	30	h	lelkész	I	III	megfelelő
D.A	n	68	37	31	h	tanár	I		megfelelő
G.R	n	65	37	28	h	fotós	III		megfelelő
B.N	f	64	34	30	h	lelkész	IV		nem megfelelő
B.E	n	59	38	21	h	óvónő	III		nem megfelelő
P.K	f	59	34	25	r	könyvelő	III		nem megfelelő
M.V	n	58	29	29	r	jogász	II	III	megfelelő
B.R.	f	55	29	26	r	jogász	III		nem megfelelő
V.E.	n	54	24	30	h	óvónő	III		nem megfelelő
L.B	n	54	32	22	r	cukrász	II		nem megfelelő
B.V	n	51	33	18	h	pszichológ	III		nem megfelelő
T.Z	f	50	32	18	r	szakács	II		nem megfelelő
T.F	n	50	28	22	r	könyvelő	III		nem megfelelő
N.Zs	f	49	27	22	r	könyvelő	I	IV	nem megfelelő
N.D	n	48	19	29	r	titkárnő	I		nem megfelelő
T.B	f	47	23	24	r	informatik	III		nem megfelelő
B.M	f	47	36	11	r	gépészmé	IV		megfelelő
H.Cs.	n	46	17	29	h	dietetikus	I	II	megfelelő
F.K	f	45	27	18	h	pincér	I		megfelelő
M.C	n	43	19	14	h	tolmács	III		megfelelő
S.K	f	42	31	11	h	pincér	IV		nem megfelelő
L.G	f	41	28	13	h	turisztika	IV		nem megfelelő
M.R.	f	40	24	16	h	tanár	I	III	megfelelő
B.T	n	40	21	19	r	informatik	I		nem megfelelő
S.D	f	39	25	14	r	könyvelő	III		nem megfelelő
K.B	n	36	13	23	h	népegész	I		megfelelő
S.L	f	36	15	21	r	informatik	IV		nem megfelelő
B.R.L	n	36	8	28	r	informatik	IV		nem megfelelő
V.M	f	35	11	24	r	könyvelő	II		megfelelő
E.O	f	35	16	19	r	lakatos	IV		megfelelő
R.Á	f	30	10	20	r	diplomata	III		megfelelő
S.L.	n	29	4	25	h	ápoló	III		nem megfelelő
K.R	f	28	18	10	r	könyvelő	III		nem megfelelő
R.N	n	27	3	25	h	tanár	II	III	nem megfelelő
Sz.P	f	26	20	6	r	könyvelő	IV		nem megfelelő
B.G	f	22	24	-2	h	tanár	I		megfelelő
I.F	n	22	9	13	r	informatik	I	III	nem megfelelő
I.D	n	15	12	3	r	informatik	IV		nem megfelelő
B.A	n	13	-1	14	h	közösségs	I		megfelelő
N.E	f	11	1	10	r	informatik	I		nem megfelelő
T.P	f	10	11	-1	h	pincér	I		megfelelő
D.K.	n	10	5	5	r	informatik	III		nem megfelelő
O.T	f	9	11	-2	h	fotós	II		nem megfelelő
B.R	f	-1	9	-10	r	mezőgazd	II		nem megfelelő
B.J	f	-2	-11	9	r	autószerel	II		nem megfelelő
G.J	f	-5	-11	6	r	autószerel	I	II	nem megfelelő

Ábrák jegyzéke

1. ábra. Salovey és Mayer modellje és a kompetenciákhoz tartozó cselekvéssorok	11
2. ábra: Az egész szakmai életutat támogató életpálya tanácsadó rendszer sémaábrája Super nyomán(Borbély-Pecze, 2010,14)	28
3. ábra: A pályaválasztást meghatározó tényezők (Papula,2008)	36
4. ábra: A vizsgált minta nemek szerinti eloszlása	47
5. ábra : Az érettségiző diákok körében választott szakmák	50
6.ábra: Szakmák irányultságának megoszlása	50
7. ábra. Az érettségiző diákok pályaválasztását befolyásoló tényezők megoszlása	51
8. ábra. Az érettségiző diákok pályaválasztási szándékának megvalósítását elősegítő tényezők.....	52
9. ábra: Az érettségiző diákok válaszai a „Számodra mi tesz vonzóvá egy pályát?” kérdésre.....	54
10. ábra: Az érettségiző diákok szakmai érvényesüléssel kapcsolatos érzései	55
11. ábra: A teljes mintára jellemző szakmaterületek megoszlása	58
12.ábra: A fiúkra jellemző 4 fő szakmaterület megoszlása	59
13.ábra: A lányokra jellemző 4 fő szakmaterület megoszlása.....	60
14. ábra: Az érzelmi intelligencia méréséből kapott pontértékek.....	63
15. ábra: Az érzelmi intelligencia megoszlása	64
16. ábra: A férfiak érzelmi intelligencia szintjeinek megoszlása	64
17. ábra: A nők érzelmi intelligencia szintjeinek megoszlása.....	65
18.ábra: Magas érzelmi intelligenciával rendelkezők önirányítási és szociális érzékenység készségeinek eloszlás	67
19.ábra: A közepesnél magasabb érzelmi intelligenciával rendelkezők önirányítási és szociális érzékenység készségeinek eloszlás	68

20.ábra: Közepesen fejlett EQ-val rendelkezők önirányítási és szociális érzékenység készségeinek eloszlás	68
21. ábra: Az alacsonyán fejlett EQ-val rendelkezők önirányítási és szociális érzékenység készségeinek eloszlás	69
22.ábra: A rendkívül alacsony EQ szinttel rendelkezők önirányítási és szociális érzékenység készségeinek eloszlás	70
23. ábra: Önirányítási készség fejlettségének mutatói a teljes mintára nézve	70
24. ábra: Önirányítási készség fejlettségének mutatói a nemek megoszlásában	71
25. ábra: Szociális érzékenység fejlettségének mutatói a teljes mintára nézve	72
26. ábra: Szociális érzékenység fejlettségi szintje nemek megoszlásában	72
27.ábra: A három módszer eredményeinek összevetése	75
28.ábra: A humán és reál szakmatípusú diákok szociális érzékenység szintje	76

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Bar-On öt komponensűérzelmi intelligencia modellje	14
2. táblázat: Goleman és Boyatzis érzelmikompetencia-rendszerének mátrixos elrendezése.16	
3. táblázat: Az érettségiző diákok1-3 kérdésekre adott válaszai	49
4.táblázat: Az érettségiző diákok 4-6 kérdésekre adott válaszai	53
5. táblázat: A hajlam és hivatás mérőeszköz eredménye a teljes mintára és nemek szerinti eloszlás nézve	58
6.táblázat: Az érzelmi intelligencia méréséből kapott pontértékek.....	62
7.táblázat: Az érzelmi intelligencia megoszlása a teljes mintára és a nemek szerinti megoszlásra nézve	63
8.táblázat : Összesítő táblázat a diákok érzelmi intelligencia, önirányítás fejlettség és szociális érzékenység szintjeiről.....	66

9. táblázat: Magas érzelmi intelligenciával rendelkezők önirányítási és szociális érzékenység készségeinek eloszlás	67
10.táblázat: A közepesnél magasabb érzelmi intelligenciával rendelkezők önirányítási és szociális érzékenység készségeinek eloszlás	67
11.táblázat: Közepesen fejlett EQ-val rendelkezők önirányítási és szociális érzékenység készségeinek eloszlás	68
12. táblázat: Az alacsonyán fejlett EQ-val rendelkezők önirányítási és szociális érzékenység készségeinek eloszlás	69
13. táblázat: A rendkívül alacsony EQ szinttel rendelkezők önirányítási és szociális érzékenység készségeinek eloszlás.....	69
14. táblázat: Önirányítási készség fejlettségének mutatói a teljesmintára és a nemek eloszlására nézve	70
15. táblázat: Szociális érzékenység fejlettségének mutatói a teljesmintára a nemek eloszlására nézve	71
16 .táblázat: A választott pálya és a szakma terület összevetése.....	74
17. táblázat: A három módszer eredményeinek összevetése.....	75
18. táblázat: A humán és reál szakmatípusú diákok szociális érzékenység szintjei.....	76

Власник документу:
Моца Андрій Андрійович

Дата перевірки:
05.05.2020 15:36:21 EEST

Дата звіту:
05.05.2020 15:38:47 EEST

ID перевірки:
1002742502

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
92712

Назва документу: Pataki (Fekete) Evelin

ID файлу: 1002754743 Кількість сторінок: 100 Кількість слів: 24715 Кількість символів: 194131 Розмір файлу: 3.14 MB

3.27% Схожість

Найбільша схожість: 0.95% з джерело бібліотеки. ID файлу: 1002754709

2.77% Схожість з Інтернет джерелами 331 Page 102

1.36% Текстові збіги по Бібліотеці акаунту 53 Page 104

0% Цитат

Не знайдено жодних цитат

0% Вилучень

Вилучений текст відсутній

Підміна символів

Заміна символів 5